

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ABD İLE RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASI
VE
TÜRKİYE'YE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ABD İLE RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASI
VE
TÜRKİYE'YE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet ALKAN

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Mehmet ALKAN tarafından hazırlanan " ABD İle Rusya'nın Suriye Politikası ve Türkiye'ye Etkileri " başlıklı bu çalışma, 23 Ocak 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ MUGİSUDDİN

Danışman: Prof. Dr. Yelda DEMİRAG

Üye: Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

Bu tez Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yayım kurallarına uygundur.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

Ek:2

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

† Tezim/Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

† Tezimin/ Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonun uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

23.01.2018

Mehmet ALKAN

TEŞEKKÜR SAYFASI

Tez çalıőmam sűresince bilgi ve tecrűbesi ile desteęini sűrekli hissettięim saygıdeęer danıőmanım Prof. Dr. Yelda DEMİRRAĖ hocama, çalıőmam sűresince her zaman yanımda olan, zorlukları beraber gűęűsledięim sevgili eőim Hatice ALKAN'a, maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettięim annem ve babama, ayrıca çalıőmam sűresince bana destek olan deęerli dostlarıma tűm kalbimle teőekkűrlerimi sunarım.

MEHMET ALKAN

ÖZET

ALKAN Mehmet, ABD İLE RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017,

Bu çalışmada, Soğuk Savaş döneminden itibaren günümüze kadar gelen ABD ile Rusya'nın Ortadoğu politikalarına ilişkin tek yönlü yapıdan çok yönlü yapıya dönüşümün ve Suriye' de ki Esad yönetiminin söz konusu durumunun Türkiye'ye etkilerine değinilmiştir.

Ortadoğu'da bulunan Suriye üzerindeki petrol rezervleri ve enerji kaynaklarına dayalı hakimiyet kurma çabalarında ABD ve Rusya arasındaki fikir ayrılıkları, iki ülkenin de Suriye'deki kaynaklara hakim olma hedeflerinde izlemiş oldukları politikalar ele alınmıştır. ABD ve Rusya arasında yaşanan global güç olma çekişmesinde Türkiye'nin her iki ülke arasındaki tutumu, Arap Baharı olarak adlandırılan Mısır ve Tunus ayaklanmalarının başlangıcı ve 2011 yılında bu ayaklanmanın Suriye' ye sıçraması, ayaklanmalara karşı ABD-Rusya-Türkiye üçleminin izlemiş olduğu politikalar irdelenmiştir. Türkiye, sınır komşusu olan Suriye'de yaşanan buhrandan dolayı dış politikasında sıkıntılı bir süreç yaşamaktadır. ABD-Rusya ve Türkiye stratejik bir mücadele içindedirler. Esad yönetiminin uygulamış olduğu stratejiye karşı Türkiye-Rusya-ABD ülkelerinin tutumları incelenmiş ve çıkar çatışmalarında ABD'nin aksine Rusya'nın Suriye üzerindeki etkili rolünden bahsedilmiştir. Rusya ve Türkiye Suriye'deki Esad yönetimine karşı önceleri fikir ayrılığı yaşamış olsalar da iki ülkenin arasındaki sıcak temasları bozmamak adına bazı konularda fikir birliği yapmışlardır. Ortadoğu bölgesinde merkez güç olma yolunda ilerleyen Rusya ve Türkiye çıkarları uyuştugu takdirde önemli hedefler elde edeceklerdir.

Anahtar Kelimeler: Abd-Suriye, Abd- Rusya, Abd-Rusya Türkiye etkileri, Abd- Suriye Türkiye etkileri, Ortadoğu, Ortadoğu Coğrafyası, Suriye-Türkiye, Rusya-Suriye, Rusya Suriye Kriz, Soğuk Savaş

ABSTRACT

ALKAN Mehmet, Syrian Politics of USA and Russian Federation and Its Effects to Turkey, Master Thesis, Ankara, 2017

In this study, transformation of USA and Russian Politics from unilateral to multilateral approach which is associated to Middle-East from Cold War Era until nowadays and Esad regime in Syria effects to Turkey were examined.

Disagreements between USA and Russia in struggles of establishing dominance which based on energy resources and petroleum reserves in Syria that is located in Middle-East and the policies which are followed by both countries in order to establish dominance over the resources in Syria were handled. Turkey's attitude in struggle between USA and Russia for being global power, beginning of Egypt and Tunisian rebellion which is called Arab Spring and its spreading to Syria in 2011, policies which are followed by USA-Russia-Turkey against the rebellion movement were examined thoroughly. Turkey has been experiencing a distressing process in its foreign policy due to the depression that was realized in its neighbor, in Syria. USA-Russia and Turkey is in a strategic struggle. The attitudes of USA-Russia-Turkey against Esad Regime's strategy were examined and in interest conflicts unlike USA, effective role of Russia over Syria was mentioned. Even tough Russia and Turkey dissent at first against Esad Administration, they made a consensus in some matters in order not to break close contacts between them. Russia and Turkey which are progressing towards being global power will achieve significant targets in case of their interests overlap.

Key Words: USA-Syria, USA-Russia, USA-Russia Turkey Effects, USA-Syria Turkey Effects, Middle-East, Middle-East Geography, Syria-Turkey, Russia-Syria, Russia-Syria Crisis, Cold War

İÇİNDEKİLER

EK 1: KABUL VE ONAY SAYFASI

EK 2: BİLDİRİM SAYFASI

TEŞEKKÜR

ÖZET

i

ABSTRACT

ii

İÇİNDEKİLER

iii

KISALTMALAR

vi

GİRİŞ

1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ORTADOĞUDAKİ KONUMU VE ÖNEMİ

3

1.1. ORTADOĞU’NUN COĞRAFYASI VE SURİYE

3

1.1.1. Ortadoğu’nun Tanımı

3

1.1.2. Ortadoğu’nun Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi

4

1.1.3. Suriye’nin Ortadoğu’daki Konumu ve Önemi

5

1.2. TÜRKİYE’NİN BÖLGEDEKİ KONUMU VE ÖNEMİ

7

1.2.1. Hatay Meselesi

9

1.2.2. Jet Krizi

13

1.2.3. Akçakale Saldırısı

16

1.2.4. Reyhanlı Saldırısı

17

İKİNCİ BÖLÜM

ABD’NİN SURİYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE’YE ETKİLERİ

19

2.1. ABD’NİN DIŞ POLİTİKASI

20

2.1.1. ABD’nin Ulusal Güvenlik Doktrini

21

2.1.2. ABD’nin Ortadoğu Politikasının Temel Unsurları

22

2.1.3. Büyük Ortadoğu Projesi

25

2.1.4. Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı	26
2.1.5. ABD'nin Arap Baharındaki Rolü ve Kaygıları	30
2.2. ABD – SURIYE İLİŞKİLERİ	31
2.2.1. Soğuk Savaş Dönemi	31
2.2.1.1.1957 Krizi	33
2.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemi	37
2.3. ABD VE SURIYE KRİZİ	38
2.3.1. Suriye Krizinde ABD'nin Tutumu	38
2.3.2. Suriye'deki Kimyasal Silah Krizi	40
2.4. ABD– SURIYE İLİŞKİLERİNİN TÜRKİYE'YE ETKİSİ	42
2.4.1. Türkiye-ABD İlişkileri	42
2.4.2. Türkiye-Suriye Arasındaki Tarihsel Sorunlar	43
2.4.2.1. Türkiye-Suriye Terör Sorunu	43
2.4.2.2. Türkiye-Suriye Su Sorunu	47
2.4.2.3. Soğuk Savaş Dönemi	50
2.4.2.4. Körfez Savaşı Dönemi	52
2.4.2.5 Suriye Bağlamında Türk- Amerikan İlişkileri	52
2.4.2.6. ABD, Türkiye'den Beklentileri	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'NIN SURIYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ	56
3.1. RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKASI	57
3.1.1. Rusya'nın Ulusal Güvenlik Doktrini	60
3.1.2. Rusya'nın Ortadoğu Politikasının Temel Unsurları	61
3.1.3. Büyük Ortadoğu Projesi	63
3.1.4. Rusya'nın Arap Baharındaki Rolü ve Kaygıları	64
3.2. RUSYA-SURIYE İLİŞKİLERİ	66
3.2.1. Soğuk Savaş Dönemi	67
3.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemi	68
3.2.3. Soğuk Savaş Sonrası Ortadoğu'da Yeniden Şekillenen Dengeler	69
3.3. RUSYA-SURIYE KRİZİ	70

3.3.1.Suriye Krizi	70
3.3.2.Suriye ile Jet Krizi	72
3.3.2.1.Jet Krizi Sonrası Rusya ve Türkiye'nin Dış Politikası	73
3.3.3.Rusya'nın Suriye'deki Silah Pazarı	74
3.4. RUSYA-SURİYE İLİŞKİLERİNİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ	75
3.4.1.Türkiye- Rusya İlişkileri	75
3.4.2.Rusya'nın Suriye Üzerindeki Etkinliği	77
3.4.2.1.Rusya'nın Suriye'deki Küresel Siyaseti	77
3.4.2.2.Rusya'nın Suriye'ye Askeri Müdahalesi	78
3.4.2.3.Rusya'nın Suriye'deki Krize Yaklaşımları	79
3.4.2.4.Rusya'nın Gölgesinde Suriye	80
3.4.3.Suriye Meselesinde Rusya ve Türkiye'nin Tutumu	81
3.3.3.1.Rusya'nın Tutumu	81
3.3.3.2.Türkiye'nin Tutumu	83
3.4.4.Suriye Bağlamında Türk-Rus İlişkileri	84
3.4.5.Rusya'nın, Türkiye'den Beklentileri	85
3.4.6. Suriye Sorunu ve Mülteciler	86
3.4.7.Türkiye'nin Suriye Krizindeki Yalnızlığı	88
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	94
ÖZGEÇMİŞ	98
EK 3: CİLT SIRTİ	98

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
A.g.b	: Adı Geçen Bildiri
A.g.m	: Adı Geçen Makale
A.g.e	: Adı Geçen Eser
Akt	: Aktaran
B	: Basım
BM	: Birleşmiş Milletler
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
IMF	: Uluslararası Para Fonu
S	: Sayı
s	: Sayfa
SEİA	: Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
m	: Madde
Y	: Yıl
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu

GİRİŞ

Ortadoğu bölgesi petrol rezervleri ve enerji kaynaklarından dolayı dünya liderlerinin ilgi odağı olmuştur. Soğuk Savaş'tan günümüze kadar gelen süreçte ABD ve Rusya'nın Büyük Ortadoğu Projeleri olmuş ve bu projeleri gerçekleştirebilmenin yolu Suriye'den geçmiştir. Soğuk Savaş döneminde de olduğu gibi, ABD ve Rusya, Suriye ile aralarını iyi tutmaya çalışmıştır. Fakat Suriye, ABD'nin sert politikalarından kurtulabilmek için SSCB'ye yanaşmıştır. Bu sayede SSCB ve Suriye ittifak kurmuştur. SSCB'nin dağılmasından sonra veliahtı görünen Rusya Federasyonu, bu ittifak sayesinde Ortadoğu ve Suriye'de kendini garanti altına almıştır.¹ Suriye yapılan bu ittifak ile birlikte petrol rezervlerinin ve enerji kaynaklarının araştırılması hakkını Soğuk Savaş döneminden bugüne Rusya'ya bırakmıştır. Bu sayede Rusya, Suriye üzerinde daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır. SSCB döneminden bugüne Rusya askeri, ekonomik ve siyasi anlamda Suriye'nin yanında olmuştur.

2011 yılı itibariyle Mısır ve Tunus'ta gerçekleşen ve adına Arap ayaklanması denen isyanlar gerçekleşmiştir. Bu isyanlar Suriye bölgesine de sıçrayarak kendi içerisinde krizlere neden olmuştur. Muhaliflerin, Esad yönetiminin düşürülmesi için yürüyüş şeklinde başlayan ayaklanmaları, yönetimin sert ve acımasız yaklaşımından dolayı krizi daha da büyütülmüştür. Esad yönetiminin uyguladığı yaptırımlar ülkedeki vatandaşların ölümüne ve ülkelerini terk etmelerine neden olmuştur. Rusya, Esad yönetiminin düşürülmesine destek veriyor olsa da kendinin geleceği için muhaliflerle de arayışlı tutmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin bu krizlere tutumu daha sert olmuş, Esad yönetiminin düşürülmesini desteklemiştir. ABD ise kendi çıkarlarına ters düştüğünden, kesinlikle Esad yönetimini desteklememiştir. ABD'nin en büyük korkusu İran-Suriye arasında ortaklık olması ihtimalidir.² Zira, bu ortaklık gerçekleşirse bölgede İsrail güçlü konuma gelecektir. Dünya liderlerinin Soğuk Savaş döneminden bugüne kadar Ortadoğu'ya sahip olma hedefleri arasında sınır komşusu olan Türkiye en fazla etkilenen devletler arasında olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Batı tarafında olan Türkiye, Doğu tarafında olan Suriye ile yıllarca siyasi ilişki kuramamıştır. ABD- Rusya arasında gerçekleşen Suriye çekişmesinde arada kalan Türkiye, Suriye krizine yönelik bakış açısını açık ve net bir dille ifade etmiştir. Akdeniz limanlarına inme hayali kuran

¹BERİL DEDEOĞLU,"Ortadoğu üzerine notlar,"2002,

²ALİ KABA,"Suriye Krizin Bağlamında Rusya'nın Suriye'ye Bakışı,"

Rusya Esad yönetimini desteklemiştir. Türkiye ve ABD bu duruma karşı çıkmıştır. Fakat, Rusya ve Türkiye geçmişten bugüne aralarını sıcak tutmakta ve iki ülke zaman zaman fikir ayrılığına düşmüş olsa bile yine de ortak payda da buluşabilmektedirler.

Bu çalışma ABD ve Rusya'nın Suriye politikaları üzerindeki etkin rolleri ve Türkiye'nin tutumunun gösterilmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Ortadoğu'nun coğrafi konumu incelenerek, Türkiye'nin bölgedeki konumu ve sınır komşusu olduğu Suriye ile yaşanan Hatay sorunu, Akçakale- Reyhanlı saldırıları ve Suriye ile yaşanan Jet Kriz konuları incelenmiştir.

İkinci bölüm ise ABD'nin Suriye politikası ve Türkiye'ye etkileri başlığı altında, ABD'nin dış politikasından, ABD- Suriye ilişkilerinden ve aralarında yaşanan krizlerden, ABD- Suriye ilişkilerinin Türkiye'ye etkileri ve Türkiye'nin bu konuya dair tutumlarına yer verilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise Rusya'nın Suriye politikası ve Türkiye'ye olan etkilerinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda, Rusya'nın dış politikası, Rusya-Suriye arasındaki ilişkiler, Rusya'nın Türkiye ile ilişkileri, Rusya-Suriye krizi ve son olarak Rusya-Suriye arasındaki ilişkilerin Türkiye'ye etkileri ve Türkiye'nin tutumu konuları ele alınmıştır.

Sonuç kısmında ise ABD-Rusya ve Türkiye'nin Suriye üzerindeki politikalarına, Suriye'deki iç savaşın olası çözüm senaryolarına ve barış sürecine gidebilmek için ABD-Rusya ve Türkiye'nin sergilemiş oldukları tavırlara, bu ülkelerin tutumlarına değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ORTADOĞUDAKİ KONUMU VE ÖNEMİ

1.1. ORTADOĞU’NUN COĞRAFYASI VE SURİYE

Suriye konumu ve jeostratejik önemi sebebiyle Ortadoğu coğrafyasında tarih boyunca yapılan tüm göçlere ev sahipliği yapmış ve geçmişten günümüze tüm medeniyetlere yön vermiş bölgelerden biri olmuştur. Bu anlamda Suriye hangi açıdan ele alınırsa alınsın Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü durumunda olan Ortadoğu'nun kargaşasından etkilenmiştir. Stratejik önemi doğrultusunda Suriye'nin ele alınması için öncelikle Ortadoğu'nun bölgesel öneminin incelenmesini gerektirmektedir.

1.1.1. Ortadoğu’nun Tanımı

Ortadoğu bölgesi, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının arasında kalmıştır. Bu bağlamda üç büyük kıta arasında köprü görevi gören coğrafik özelliğe sahiptir. Ortadoğu bölgesi, Akdeniz kıyılarından uzanarak Pakistan bölgesini ve Arap Yarımadasını içine alan geniş bir coğrafyaya sahiptir. Ortadoğu kavramı 19.yüzyılda Britanyalıların kullanmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu tanımlamaya göre Ortadoğu bölgesine eş olarak uzak doğu, yakın doğu kavramları türemiş ve Avrupa ülkeleri merkez olarak kabul edilmiştir.³

Bu çerçevede Ortadoğu bölgesini kapsayan Suriye, Irak, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Ürdün, Lübnan, Afganistan, İran, Cezayir, Batı Şeria-Gazze(Filistin), Suudi Arabistan, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, İsrail, Umman, Katar, Kuveyt, Sudan, Bahreyn, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Yemen, Pakistan, Tunus, Mısır, Libya, Fas ülkeleridir. Fransızlar, Ortadoğu kavramını ilk olarak Osmanlı Devleti’nin topraklarından bahsederken “Yakın Doğu” ifadesiyle kullanmaya başlamışlardır. Bu bağlamda Yakın Doğu kelimesi dillere pelesenk olmuş ve 20.yy başlarına kadar kullanılmıştır. 19.yüzyılda ise Hindistan ve Çin ülkelerinin iştah kabartan zenginliklerinden dolayı İngiltere ‘Uzak Doğu’ ifadesini bu bölgeler için kullanmaya başlamıştır. Nitekim bu kavramlar batılı devletlerin yeni bölgesel isim türetmelerine ihtiyaç duyduklarını ortaya

³ Jean BAUDRILLARD, *Kötülüğün Şeffaflığı, Ayrımı Yayınları*, İstanbul, 2010, s.74.

çıkarmıştır. Bu bağlamda İngiltere, Yakın Doğu ve Uzak Doğu ülkeleri arasında köprü görevi gören Osmanlı topraklarını da içine dahil eden bölgeye Ortadoğu tanımlaması yapmış ve bölge günümüze kadar bu terimle anılmaya başlanmıştır.⁴

Ortadoğu bölgesi Akdeniz-Umman Denizi- Hint okyanusu arasında kalan bölgedir. Bu bağlamda Rusya'nın sıcak denizlere inme planı, Doğu-Batı arasındaki transit geçişler ve dini kültürel uzantıların olduğu bölge olması nedeniyle önemli jeostratejik değere sahiptir. Bölgede bulunan petrol-doğalgaz gibi zengin enerji kaynaklarının olması, dünya hakimiyetine sahip olmak isteyen devletler için bölgeyi odak noktası haline getirmiştir.

Bu çerçevede 20. Yüzyılın ortalarından itibaren petrol değer kazanmış ve Ortadoğu bölgesinden yapılan deniz ticareti ve transit geçişlerin yapılması bölgenin politik ve stratejik önemini bir hayli artırmıştır⁵

1.1.2. Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi

Monarşiden Cumhuriyete kadar değişik yönetim biçimlerinin olduğu bir bölge olan Ortadoğu, dünyanın yumuşak karnı olarak nitelendirilmektedir. Etnik ve dini açıdan kozmopolit bir yapıya sahiptir. Ortadoğu konumu nedeniyle binlerce yıldan beri seçkin bir konuma sahip olmuş, coğrafya ve tarihsel süreç olarak sürekli bir değişim geçirmiş ve geçirmektedir.⁶

Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde Birinci Dünya Savaşı çıkmış bu bağlamda İran ülkesi haricinde Ortadoğu, Osmanlı Devleti'nin içişleri ve dışişlerinde yaşadığı sorunlar nedeniyle, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'nın egemenlik yarışında olduğu bölgeye dönüşmüştür. Birinci Dünya Savaşı'na karşı cephede katılan Osmanlı Devleti'nin bu egemenlik bölgesini, bu devletlerden İngiltere, Fransa ve Rusya daha savaş devam ederken gizli antlaşmalarla paylaşmışlardır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte bu toprakların kalıntılarından Irak, Suriye, Ürdün ve Filistin gibi

⁴ Tayyar ARI, **21. yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s. 241.

⁵ Mehmet KOCAOĞLU, **Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu**, Genelkurmay yayınları, Ankara, 1995, s.5.

⁶ Oral SANDER, **Siyasi Tarih**, (1918-1994), İmge Yayınları, İstanbul, 2000, s.213.

sınırlar çizilmiş, yapısı ve yönetimi Arapların ihtiyaçlarından ziyade bahsi geçen devletlerin çıkarları doğrultusunda belirlenmiş devletler oluşturulmuştur.

Uygurluk tarihinin başlangıcı ve tarihin yön vericisi olan Ortadoğu, önceden olduğu gibi halen dünyanın en önemli bölgelerinden biri durumundadır. Süveyş Kanalı'nın açılması ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya petrol ihtiyacının üçte ikisini karşılaması nedeniyle, yukarıda bahsedilen egemen devletler tarafından vazgeçilmez olmuştur. Ortadoğu'daki hassas dengeler söz konusu egemenler tarafından bilerek ve isteyerek ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda müdahale sebepleri yaratacak şekilde ayarlanmıştır. Ayrıca bu egemen devletler dışında bütün dünya devletlerinin, stratejik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda, egemenlik sağlamayı düşlediği bölge olmuştur⁷.

Ortadoğu, soğuk savaş sonrası gelişmeler sonucu güç merkezi konumunu iyice yitirmiş görünse de, petrolün stratejik özelliği ona büyük oranda jeopolitik bir koz sağlama olasılığı vermektedir. Zira dünya petrol kaynaklarının % 56' sı Ortadoğu bölgesindedir. ABD yıllık petrol ihtiyacının % 20' den fazlasını, Avrupa % 70' ini, Japonya ise önemli bir bölümünü bu bölgeden karşılamaktadır. Ancak, bölgenin tarihi ve etnik ihtiyaçlardan kendiliğinden veya savaş sonrası kazanılarak oluşmaması nedeniyle siyasî ve ekonomik olarak sürekli olarak istikrarsızlıklara açık olması ve çeşitli buhranlara sahne olması, dünya politikasını etkilemektedir.

Böylece, Ortadoğu dünyanın güç merkezi olup, Ortadoğu bölgesine hâkim olanın dünyayı kontrol edeceğinin ve bunu yapan gücün de bütün dünyayı kontrol edebileceğinin ileri sürülmesine neden olmuştur. Yakın çağda ve günümüzde, dünya hegemonik güçlerinin bölgeye olan ilgisi Körfez Harekâtı ve hâlen ABD ve İngiltere'nin bölgedeki fiili işgali, İsrail'in saldırgan tutumu ile Rusya'nın bölgesel güvenlik politikalarının yukarıdaki gerekçelere dayandığı değerlendirilmektedir.

1.1.3. Suriye'nin Ortadoğu'daki Konumu ve Önemi

Suriye, Asya kıtasının batı sınırlarında, Ortadoğu'da yer almakta, kuzeyinde Türkiye, güneyinde Ürdün, doğusunda Irak, güneybatısında Filistin ve İsrail, batısında Akdeniz bulunmaktadır. Kendi dilinde “*El Cumhuriyet ül-Arabiyye es Suriye*” olan Suriye Arap

⁷ Rifat UÇAROL, **Siyasi Tarih**, Filiz Yayınevi, İstanbul, 1998, s.543-545.

Cumhuriyeti, Türkiye-Arabistan arasındaki bağlantıyı oluşturması ve İslam dünyasında dini ve kültürel açıdan merkez konumunda olması nedeniyle coğrafi açıdan stratejiktir.⁸ Suriye Asya'nın giriş kapısı niteliğinde önemli bir Ortadoğu ülkesidir. Üç kıtanın birleştiği bir coğrafyada yer alan Suriye, merkezi konumu nedeni ile her kıtadaki oluşumdan doğrudan etkilenmektedir. Anadolu, Akdeniz ve Mezopotamya toprakları arasında bulunmakta, bu bölgeler arası ticari, askeri ve kültürel mihverlerle kesişmektedir. Bu özelliği nedeniyle de tarih boyunca başka ülkelerin istilasına uğramıştır. Asya'ya yayılmak isteyen veya Akdeniz'e açılmak isteyen güçler, bu ülkeyi çıkış arazisi olarak kullanmışlardır. Stratejik coğrafi konumu nedeniyle Suriye, Ortadoğu'daki transit ticaretin ilgi odağı ve Arap-İsrail çatışmasının hayati faktörü olmuştur.⁹

Suriye, bir kıyı-kenar devleti karakteristiği sergilemektedir. Kıyı devleti; kıtadan doğal sınırlarla ayrılan ve kıta içlerine denizden giriş için kıyı başı niteliği taşıyan coğrafi konuma sahiptir. Deniz irtibatı; Suriye'nin dünyanın diğer bölgeleriyle ilişkiler kurabilmesine ve deniz aşırı girişimlerde bulunmasına olanak sağlamakta, ilişki kurabileceği ülke sayısını dolayısıyla kendisine askeri müdahalede bulunabilecek veya yardım edebilecek ülke sayısını da etkilemektedir. Kıyı-kenar devletinin bir başka özelliği de coğrafi bütünlüğünü ve ülkenin emniyetini sağlamak için kıta içine doğru genişlemeye ve kara sınırlarında bir tampon kuşak oluşturmaya çalışmasıdır.¹⁰

Suriye, geçmişten bugüne kadar Mısır, Mezopotamya ve Anadolu arası ticaret ve harekât yollarının kesişme noktasındaki konumu sebebiyle saldırılara karşı hassas olmuş, bu konumu da Suriye'deki siyasi kültürün ve halkın yaşam biçiminin oluşumuna katkı sağlamıştır. Üçüncü dünya ülkesi olarak tabir edilen, demokratik olmayan yönetimlerin yer aldığı Ortadoğu'nun önde gelen devletlerinden olan Suriye'de, ayrıca rejim sorunları da bitmemekte, savaşlar ve çıkar çatışmalarına her gün yenisi eklenmektedir.

⁸ UÇAROL, s.547.

⁹ Zafer SAĞLAM, **Jeopolitik, Jeoekonomik ve Jeostratejik Konumları İtibariyle Türkiye-Suriye İlişkilerinin İncelenmesi**, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.3.

¹⁰ SAĞLAM, s.7.

Suriye doğal kaynaklar açısından Suudi Arabistan, Irak ve İran gibi ülkeler kadar zengin değildir. İnsani kaynaklar açısından ise Suriye'nin zenginliği, Mısır, İran ve Irak ile mukayese edilemez. Ancak stratejik olarak Suriye bölge için büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni, coğrafi konumu ile dini, kültürel ve entelektüel fikirlerin merkezi olmasıdır. Zira Kuzey güney istikametinde Suriye, Türkiye ve Suudi Arabistan ile petrol bakımından zengin Arap yarımadası arasındaki başlıca coğrafyayı teşkil etmektedir. Doğu batı yönünde ise iki güçlü Arap ülkesi olan Irak ile Mısır arasındaki doğal koridoru meydana getirmektedir. Dolayısıyla Suriye, Irak ve Mısır'ın karşılaştırılabilir güçlerinin birbirinden ayrı olması nedeniyledir ki bölgede en önemli yeri işgal etmektedir.

Bu açıdan Suriye'yi kendi safına çekebilen veya diğer saflara geçişine engel olan ülke kendi konumunu sağlamlaştırabilecektir. Bütün bunlardan dolayı, Irak ve Mısır arasında bölgedeki rekabet Suriye ile ikili ilişkilerin geliştirilmesine fayda sağlamıştır. Aynı şekilde Arabistan'ın çıkarları da Suriye ile bir taraftan mümkün olduğu kadar yakın bağlar kurmaya, diğer taraftan Suriye'nin, Irak ve Mısır'ın nüfuzu altına girmesine engel olmaya dayanmaktadır.¹¹

Bahsi geçen sebeplerle Suriye, Türkiye ile de tarihsel süreçte birçok kez sorun yaşamış ve halen de yaşamaya devam etmektedir. Türkiye-Suriye ilişkilerinde yakın dönem politik ilişkilerde, özellikle ABD ve Rusya'nın etkisi aşağıda detaylı olarak ele alınacaktır.

1.2. TÜRKİYE'NİN BÖLGEDEKİ KONUMU VE ÖNEMİ

Türkiye, üç kıtanın birleştiği bölgede stratejik olarak önemli bir köprü konumundadır. Nitekim önemli olan Afrika-Asya-Avrupa kıtalarının iç denizi pozisyonunda olan Akdeniz ve Karadeniz arasında bağlantı sağlayan, Balkanlar, Kafkaslar mıntikasını ve Ortadoğu'yu hem birleştirmekte hem de ayırmaktadır. Dolayısıyla da coğrafi konumu itibariyle birçok güç için önemli niteliktedir. Türkiye'nin Jeopolitik konumu, mevcut coğrafi konumu ve beşeri değerlerinin birleşmesiyle oluşan jeopolitik gücü, dünyada ve özellikle bölgedeki söz sahibi ülkelerle ilişkileri ile birlikte değerlendirildiği ve

¹¹ Selahattin İBAS, *Ortadoğu Siyasetinde Türkiye*, Platin Yayınları, Ankara, 2004, s.42.

yorumlandığında ortaya çıkmaktadır. Zira Türkiye coğrafyasının büyük bölümünü oluşturan Anadolu; Balkanlar, Kafkaslar, İran ve Arabistan ile çevrelenmiştir. Bu nedenle de önceki bölümde de bahsettiğimiz üzere Rusya, ABD, İngiltere, Fransa, Almanya gibi güç odaklarının çıkarlarının kesiştiği, ulusal çıkar temelli politikalarının ilgi alanı içinde ve hedefi konumundadır.¹²

Türkiye coğrafyası, üyesi olduğu NATO'nun Batı çıkarlarını sorumluluk sahası dışından ve özellikle de Ortadoğu'dan gelecek tehditlere karşı koruyabilecek, Batı topraklarına tehdit ulaşmadan ön alıcı müdahale için en uygun harekât alanıdır. Bu konumu nedeniyle Türkiye dünyada başı çeken ülkeler için göz ardı edilemeyecek öneme sahiptir. Bu nedenle, bu coğrafya üzerinde yaşayan ulusların, coğrafi önemi yüzünden her an tehdit, baskı ve sömürülmeye açık olduğu unutulmamalıdır. Bölgede yaşayan devletler bunu daima göz önünde bulundurmalı ve her alanda güçlü kalmaya çalışmalıdırlar.

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik mevki itibariyle çok etkin bir hareket alanı konumundadır. Petrol rezervleri açısından zengin Ortadoğu ve Hazar bölgesine; deniz ulaştırma yollarını kontrol eden Akdeniz'e; Rusya'nın stratejik öneme haiz algıladığı Karadeniz ve Boğazlara; kimlik bunalımı yaşayan Balkanlara; Asya ve Uzakdoğu'ya geçişi kontrol eden ve zengin kaynaklara sahip Kafkasya'ya komşu durumdadır. Kaldı ki SSCB' nin dağılmasının ardından gelişen hadiselerden sonra Türkiye dünyanın en duyarlı stratejik merkezlerinden biri haline gelmiştir.¹³

Nitekim Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik değeri, Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında sürekli değişen dünya şartları nedeniyle artarak devam etmiştir. Öyle ki Sovyetler birliğinin dağılmış olmasıyla, Balkanlarda, Kafkaslarda, Orta Asya'da ve Ortadoğu bölgelerinde Türkiye'nin geçmiş ve yakın tarihi, kültürel mirasları ve ırki bağlantılarının bulunduğu toplumların karışmasıyla uyumsuzluklar meydana gelmiş, bu bağlamda Türkiye'yi bugün yaşanan çatışmaların ortasında bir cephe ülkesi durumuna getirmiştir.¹⁴

¹² Erdem ERCİYES, **Ortadoğu Denkleminde Türkiye-Suriye İlişkileri**, IQ Yayınları, İstanbul, 2004, s.16.

¹³ ERCİYES, s.18.

¹⁴ Haluk ÜLMAN, **"Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler"**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.49, S.1- 4, Ankara, 1994, s.266-267.

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik değeri nedeni ile daha önce de değinildiği üzere bir tehdit kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Açıklanan nedenlerle Türkiye, Suriye ile de politik ilişkilerde birçok kez sorun yaşamış olup aşağıda açıklanacağı üzere ABD ve Rusya'nın bu krizlerde etkisi bulunmaktadır. Aşağıda, ABD ve Rusya'nın esas anlaşmazlık konuları olan Hatay'ın Anavatanına geçirilmesi ile ilgili olan sorun, Akçakale Saldırıları, Reyhanlı Saldırıları ve Jet Kriz konuları ele alınacaktır.

1.2.1.Hatay Meselesi

İkinci Dünya Savaşı öncesi, Avrupa savaşa yaklaşırken Almanya'nın uluslararası arenadaki gücüne yeniden kavuşmuş olması Avrupa ülkelerinde büyük bir tehdit haline gelmiştir. Türkiye, Almanya'nın yeniden güçlenmesini hafife alınacak bir konu olmadığını düşünerek güvenlik konusunda oldukça endişelenmiştir. Türkiye, Avrupa'da bulunan Batılı güçler arasında güvenlik anlaşması yapılması gerektiğini düşünmüş ve bu anlaşmaya ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda İngiltere ve Fransa gibi ülkeler ve Sovyetler Birliği dahilinde bir ittifak kurulması şeklinde değerlendirme yapılmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin Fransa ile olan Hatay meselesinin halledilmesi yönünde çalışmalar yapılması, aynı zamanda Almanya'nın Çekoslovakya etrafını sarması konuları İngiltere'nin ittifaka karşı koymasına kadar ertelenmişti. Bu bağlamda İngiltere ittifak olunması konusuna geçte olsa yanıt vermişti. Nitekim verilen karar sonrasında iki ülke Akdeniz bölgesinde savaşa neden olacak bir durumla karşı karşıya kaldıklarında birbirlerine aktif şekilde yardım edecekleri hususuna dair bir beyanname imzalamışlardır. Bu beyanname Türk-İngiliz mutabakatı olmuştur. Bu bağlamda Türk devletine iki görev düşmektedir. Birinci görev Sovyetler Birliği'ne verilen sözlerin yerine getirilmesi, ikincisi ise yapılan ittifak anlaşmasına Fransa'nın da eklenmesiydi. Fransa ve Türkiye arasında gerçekleşen Hatay meselesi bu durumu zorlu kılmıştır.¹⁵ Hatay ili Türkiye sınırlarına dahil olduğundan ülke sınırları içine alınmış Suriye'ye bırakılmamıştı. Zira, Türkiye'nin bu üçlü ittifaka ihtiyacının olması münasebetiyle Fransa ile Türkiye arasında 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara Antlaşması imzalanmış olup Türkiye'nin güney sınırları yeniden çizilmiştir. Bu antlaşma Türkiye'nin çıkarları

¹⁵ William HALE, **Türk Dış Politikası 1774-2000**, İstanbul, Mozaik Yayınları, 2003, s.53-61.

doğrultusunda lehine bir zaruriyet olmuştur. Bu çerçevede zaruri durumun aşılması adına Hatay bölgesindeki Türklerin çoğunlukta olmasından ayrı madde içinde özerklik tanıyarak çıkarlarının korunması sağlanmıştır. Yapılan Antlaşmanın 7. Maddesine göre: *“İskenderun mıntıkası için bir usülü idarei mahsusa tesis olunacaktır. Mıntika-i mezkurenin Türk ırkından olan sekenesi harslarının inkişafı için her türlü teşkilattan müstefit olacaklardır. Türk lisanı orada resmîyeyi haiz olacaktır.”*¹⁶

25 Nisan 1920 tarihinde San Remo Antlaşması yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan antlaşma ile Fransız yönetiminde olan Suriye Cumhuriyeti'nin kuzey bölgesindeki sınırları, Anadolu'da o dönem içinde yaşanan Milli Mücadele hareketi devam ettiğinden dolayı net şekilde çizilememiştir. Suriye'nin kuzey bölgesindeki sınırları 1921 yılında yapılan antlaşma ile belirlenmiş ve Lozan Antlaşmasının 3. Maddesi olarak onaylanmıştır. Bu çerçevede yapılan Ankara Antlaşması'nın 7. Maddesinin gizli kalması şart koşulmuş ve İskenderun bölgesi Fransız yönetimine bırakılmıştır. Buna bağlı olarak Fransa'nın 1921 yılında yapmış olduğu antlaşmaya ithafen İskenderun Sancağı'nda Türklere özerk bir bölge kurulmuştur. Sağlanan özerklik sonrasında Fransa 1921 yılında İskenderun sancak bölgesini Halep'e, daha sonrasında Suriye'nin başkenti olan Şam'a bağlamıştır. Fakat, yapılan antlaşmada bulunan özerklik maddesi Milletler Cemiyetince onaylanınca uluslararası bir statü kazanmış oldu. Bu sayede Suriye, Hatay'ın özel durumunu kabul etmek zorunda kaldı.¹⁷

Bu çerçevede 1936 yılına gelinceye kadar iki ülke yapılan uzlaşmadan memnundu. Fakat, 1936 yılında Fransa yönetiminde bulunan Suriye üzerinden elini çekeceği bu bağlamda 1939 yılında Suriye'nin bağımsızlığını ilan edeceği hükmüne yer verilmiştir. Yapılan Antlaşmanın 3. Maddesine göre: Fransa'nın Suriye üzerindeki yetkilerinin sona erdiği gün, Suriye hükümetini ilgilendiren tüm imzalanan antlaşmalardan, verilen sözlerden doğan tüm hak ve görevlerin Fransız hükümeti üzerinden yeni kurulacak olan Suriye hükümetine devredilmesi kararı alınmıştır. Bu karar ile birlikte Hatay topraklarının da Suriye'ye devredilmesi söz konusu olmuştur. Yapılan antlaşmanın 3.maddesi Türkiye'yi rahatsız etmiş ve bunun üzerine konu 1936 yılında Milletler Cemiyeti'nde gündeme gelmiştir. Bu bağlamda 1937 yılında Hatay bölgesinde Türklere sağlanan özel

¹⁶ Bilge YAVUZ, “1921 Tarihli Türk-Fransız Anlaşması'nın Hazırlık Aşamaları”, Atatürk Araştırma Merkezi, <http://www.atam.gov.tr/dergi/savi-23/1921-tarihli-turk-fransiz-anlasmasinin-hazirlik-asamalari>, (Erişim) 13.03.2017.

¹⁷ UÇAROL, s.588.

statünün İngiltere'nin Türkiye'ye vermiş olduğu destekle birlikte yerini koruduğunu söyleyebiliriz. Hatay meselesi Fransa ve Türkiye arasında 1939 yılına kadar bir uyumsuzluk olarak devam etmiştir. Ancak İkinci dünya Savaşı'nın başlamasıyla iki ülke arasında buzlar erimiştir.¹⁸

Avrupa bölgesinde siyasi çatışmalar gergin bir hal almaya başlamıştır. Bu dönem içinde Almanya, Avusturya bölgesini kendine bağlamış ve tüm dengeleri değiştirmiştir. Dengelerin değişmesi Batılı devletlerin Türkiye'ye olan ihtiyaçlarını artırır hale getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye oluşan bu kutuplaşmadan Hatay meselesi konusunda faydalanmak istemiştir. 3 Temmuz 1938 tarihinde Türkiye ve Fransa arasında Hatay'ın idari ve politik bütünlüğünün korunması yönünde bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma sonrasında Türk kuvvetleri Hatay'a girdi ve bölgede yapılacak olan seçim çalışmalarına başlandı. 1938 yılında yapılan seçim sonrasında Hatay bağımsızlığını tam anlamıyla kazanmış oldu. Türkiye ve Suriye arasında Hatay sınırlarının hakkı konusu muallak devam ederken, sorunun çözümü Türkiye-Fransa arasında 23 Haziran 1939 yılında Hatay'ın Anavatana katılmasıyla ilgili imzalanan antlaşmayla birlikte kesin olarak Türkiye'ye bırakıldığı açıklanmıştır. Bununla birlikte Hatay kendi içinde yerel seçimlere giderek kendi kaderine kendi yön vermiş ve Türkiye Anavatanına katılmıştır.¹⁹

Hatay sorununun halledilmesi için 12 Mayıs 1939 tarihinde Türk-İngiliz bildiriyle aynı içeriğe sahip Türk-Fransız Karşılıklı Yardım Bildirisi imzalanmıştır. Bu bağlamda İngiltere-Türkiye-Fransa üçlü ittifakı kurulmuştur. Fransa ile Türkiye'nin Hatay konusunda anlaşmaya varması, Fransa'nın Manda antlaşmasının 4. maddesine göre Milletler Cemiyetine verdiği sorumluga aykırı bir durumdu. Zira Milletler Cemiyeti de Türkiye ve Fransa'nın ittifak olmasından rahatsız olmuştur. Suriye, Milletler Cemiyeti'nin bu düşüncesinden yola çıkarak Hatay üzerinde hak iddia etmiştir. Böylece, Hatay meselesi Fransa hükümetinin tamamen Suriye üzerinden elini çekmesinin ardından Türkiye ve Suriye arasında siyasi gerginliklere neden olmuştur.²⁰

¹⁸ HALE, s.64-65.

¹⁹MEHMET GÖNLÜBOL,“Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,” Ankara, 1987, s.126.

²⁰ GÖNLÜBOL, s.128.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte Türkiye diplomatik ilişkilerinde yeni başlangıçlar yapmak için adımlar atmıştır. Türkiye ilk olarak Arap dünyası ile ilişkilerini yeniden kurması yolunda hedefler belirlemiş ve olumlu ilişkiler kurma yolunda ilerlemiştir. Bu bağlamda ilk olarak Türkiye- Irak ülkeleri arasında Dostluk antlaşması yapılmıştır. Bağımsızlığını ilan eden Suriye ve Lübnan ile birlikte olumlu dış ilişkiler devam etmiştir. Yapılan dostluk anlaşmalarının ardından ülkelerin devlet erkanlarının Türkiye'yi ziyaret etmesi dış ilişkiler konusunda olumlu yapı taşlarının oluşturulduğu yönünde izlenimler vermekteydi. Nitekim Suriye halen Türkiye'ye Hatay topraklarını verme konusunda rahatsızlığını yeniden dile getirmiş ve bu bağlamda konu yeniden gündeme gelmiştir. Bu çerçevede Suriye ile Hatay meselesi yüzünden ılımlı ilişkiler sağlanmakta güçlük çekiliyor ve bu durum Arap dünyasında da yankı uyandırıyordu.²¹

1950 yılına geldiğimizde Türkiye Suriye ilişkilerinde gerginlikler yaşanmıştır. Yaşanan bu gerginlikler ikili ilişkilerde krizlere yol açmıştır. Suriye hükümetinin Hatay bölgesinin Türk sınırlarına dahil edilmesini kabul etmemesi, aynı zamanda Türkiye Arap dünyasıyla işbirliği içindeyken Filistin konusunda İsrail ile yandaş olması ve Türkiye'nin Ortadoğu siyasetinde Batılı devletlerle beraber hareket etmesine şüphe duyması ikili ilişkilerdeki gerginliği turmandırmıştır.²²

Sovyetlerin Ortadoğu bölgesine yayılcı politikasının önünü kesmek amacıyla 1955 yılında İran, Birleşik Krallık Pakistan, Irak ve Türkiye arsında Bağdat Paktı kurulmuştur. Bu bağlamda Türkiye, Batılı devletlerarasında Bağdat Paktı konusunda anahtar rol oynamaktadır. Suriye ve Mısır ülkeleri yapılan Paktı tepkiyle karşılamıştır. Tepkilerinin nedeni olarak Paktın batı emperyalizminin bir aracı olduğunu düşüncelerini göstermişlerdir. Bu yüzden Bağdat Paktı Türkiye'nin Arap Dünyası ile olan ilişkilerini kötü yönde etkilemiştir. Bunun yanı sıra Sovyetlerle olan soğuk ilişkileri de gerginleşmeye devam etmiştir.²³

Suriye bağımsızlığını ilan ettikten sonra yerel seçimlere giderek devlet başkanı seçmiştir. Oy birliği ile iktidara Edip Çiçekli' nin gelmesi ile ülke başkanını seçmiştir.

²¹ HALE, s.70.

²² Arda BAŞ, "1957 Krizi Suriye ve Türkiye", *History Studies, Volume 4/1 2012*, <http://www.historystudies.net/dergi/tar201512884a9.pdf>, (13.03.2017), s.92-103.

²³ ARI, s.283-284.

Fakat, 1954 yılına gelindiğinde ülkede darbe girişimi olmuştur sonuç olarak Edip Çiçekli' nin hükümeti düşürülmüştür. Darbenin ardından yeni bir seçime giden Suriye halkı Suriye Komünist partisinin ve BAAS partisinin yapılan seçimlerde aktif olarak çıkması ve güçlenmesi Başkent Şam ile Moskova'nın yakınlaşmasına²⁴neden olmuştur. Bu bağlamda bu durumu, Sovyetler Birliğinin Türkiye üzerinde bir tehdit oluşturması Türkiye'nin Suriye üzerinde yaşanan tüm olayları yakın markaja almasına neden olmuş ve bu durum Suriye yönetiminde rahatsızlık oluşturmuştur.1954 yılında Suriye ajanslarında çıkan haberler doğrultusunda 1957 yılına dair çatışmaların yaşanacağını mesajları verilmiştir. Ülkeler üzerinde oluşan genel algı Suriye'de bulunan komünistlerin yapmış olduğu tüm aktivitelerden Türkiye'nin rahatsızlık duyduğu yönündeydi.²⁵

Bu çerçevede ajansların yapmış olduğu haberler doğrultusunda iki ülke arasında gerginlikler tırmanmaya devam etmiştir. Bu bağlamda Suriye'nin Bağdat Pakt'ına üye olması için Türkiye devlet adamı olan Adnan Menderes ülkeyi ziyaret etmiştir. Yapılan ziyaret sonucunda Suriye'de bulunan komünizm etkisine karşı Türkiye ile birlikte mücadele verilmesi gerektiği, aynı zamanda Arap dünyası ve İsrail arasında gerçekleşen sorunların üzerine dikkat kesilmeleri gerektiği konuları üzerinde görüşme sağlanmıştır. Bu çerçevede Suriye Bağdat Pakt'ına üye olmayacağını, Mısır hükümeti ile birlikte başka bir pakt oluşturmak istediklerini beyan etmiş ve bu duruma Türkiye oldukça sert tepki göstermiştir. Bununla birlikte iki ülke arasındaki siyasi krizler artmaya devam etmiştir.²⁶

1.2.2.Jet Kriz

Suriye- Türkiye arasında diplomatik krizlerin yaşanmaya başlanmasının ardından Arap dünyasında yaşanan halk ayaklanması sürecinde iki ülke arasında gerginliklerin artması hızla devam etmiştir. Bu bağlamda iki ülke 1998 yılında ve öncesinde yaşanan krizlere

²⁴ BAŞ, s.93.

²⁵ BAŞ, s.93.

²⁶ ARDA KÜRKÇÜOĞLU, "Türkiye'nin Arap Orta Doğusu'na Karşı Politikası (1945-1970)," Ankara, Ankara Üniversitesi SBF Yayını, 1972, s.102.

geri sürüklenmiş ve hiç yaşanmamış olan diğer krizleri de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede yeni dönem buhranlardan biri de Suriye-Türkiye arasında yaşanan ‘Jet Krizi’ olmuştur. Bu kriz 2012 yılının Haziran ayında Akdeniz sularında eğitim için uçuş yapan Türk askeri jetinin, Suriye askeri birlikleri tarafından düşürülmesi sonucunda oluşmuştur. Türk jetinin düşürülmesinin ardından Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada Akdeniz üzerinde test uçuşu ve eğitim görevi yapan silahsız RF-4 jetinin 22 Haziran günü Lazkiye’nin 20.9 km açığında uluslararası hava sahasında bulunmasına rağmen düşürüldüğü duyurulmuştur. Bu bağlamda Türkiye, Suriye’nin herhangi bir ikaz yapmadan Türk jetinin düşürülmesi konusunun kesinlikle kabul edilemez olduğunu, aynı zamanda bu yaşanan buhranın uluslararası hukuka vahametli bir zarar verme olduğu öngörüsündedir. Türkiye, bu konuya dair alınacak önlemler için meşru müdafaa hakkını kullanacağını altını çizmiştir. Türkiye’nin yapmış olduğu açıklamanın ardından Suriye karşı bir açıklama yaparak, Türk jetinin kendi glokom bölgesinde uçaksavarlarla vurulduğunu, buna bağlı olarak uluslararası hava alanında jetin vurulmadığını bildirmiştir. İki ülke kendi savlarını beyan etmiştir. Beyan edilen savların zıt yönde olması, Suriye- Türkiye arasında yeni bir buhran oluşumunun başlamasına ve iki ülke arasındaki gerginliğin üst düzeylere çıkmasına neden olmuştur.²⁷

Bu çerçevede Türk askeri jetinin düşürülmesi ile ilgili iki öngörü bulunmaktadır. İlk olarak Suriye’ nin Türk jetini haince bir istekle düşürdüğü yönündedir. Nitekim Suriye’nin iddiası üzerine Türk jeti Suriye glokom bölgesine girmiştir. Buna bağlı olarak Suriye, Türk askeri jetini 15 dakika sonra vurmuştur. Zira Türkiye’nin jetinin Suriye bölgesinin tersi yönünde olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede Türk jeti Suriye için herhangi bir tehdit oluşturmazken saldırıya uğramıştır. Nitekim yapılan jet saldırısının Lazkiye yönetimin değil dışarıdan alınan üst düzey destekle birlikte kasten ve izlem kararı ile birlikte yapıldığı düşünülmektedir. Bu şekilde düşünülmesinin nedeni Suriye’nin kendi içinde buhran dönemindeyken sınır komşusu olan Türkiye ile bu şekilde askeri savaşa girmeye cüret edemeyeceği tahmin edilmektedir. İkinci öngörü ise 15 dakikalık kısa bir zaman diliminde Suriye’nin muhtemel tehdidi bu kadar hızlı tespit

²⁷YUSUF KORKMAZ, “İran Suriye Bölgesel İttifakı ve Arap Baharı Sürecine Yansıması,” İstanbul, Matbuat Yayınları, 2015, s.104.

etmesi aynı zamanda kendince oluşan tehlikeyi bertaraf edebilecek askeri kapasitesinin olup olmadığına dair oluşan şüpheli durum dikkatlerden kaçmamıştır.

Bu çerçevede Rusya Federasyonuna ait askeri silah pazarlama şirketi olan Rosoboronexport, Suriye hükümetine hiçbir şekilde silah satılmaması yönünde tahakkümlerin artması üzerine şu açıklamaları yapmıştır: “Rusya, hiçbir sınırlama olmadan, Suriye ile arasındaki tüm silah anlaşmalarından doğan tüm yükümlüklerini yerine getirecektir”²⁸. Buna bağlı olarak aynı Rus şirketi 15 Haziran 2012 tarihinde yaptığı açıklamada “Suriye’ye gelişmiş hava savunma silahları sattığını ve bu sistemlerin herhangi bir ülke Suriye’nin içişlerine müdahale etmeye kalkışması durumunda uçakları düşürmek için kullanılabileceğini, bu ifadelerin bir tehdit olmadığını; ancak böyle planları olanların bunu dikkate alması gerektiğini” söylemiştir. Rusya’nın yapmış olduğu 15 Haziran’daki açıklamanın, Suriye üzerinde hakimiyet kurmaya çalışan diğer dünya liderlerine açık bir gönderme olduğu söylenebilir.

Bu çerçevede Türk jetine yapılan haince saldırının Rus şirketinin bu açıklamasının ardından yapılması dikkat çekmiştir. Yapılan açıklama ile birlikte öngörülen savlar düşünüldüğünde Türk jetinin saldırıya uğramasının arkasında Suriye’ye vur emri veren ülkenin Rusya olduğu şüphesini uyandırmaktadır.²⁹

Bu analizler derlendiğinde Suriye hükümetinin, Türkiye ve NATO’ya bir mesaj vermek istediği düşünülebilmektedir. Türkiye, Suriye’de bulunan muhaliflere oldukça güven duymaktadır. Buna bağlı olarak Suriye, ülkesindeki muhaliflere Türkiye’yi kötü ve yetenezsiz göstermeye çalışmıştır. Suriye kendi vatandaşlarına ve NATO’ya karşı kendini kanıtlamak istemiştir. Bu bağlamda askeri teknolojisinin güç gösterisini yapmıştır. Suriye, ülkesinde halen devam eden iç krizin popülasyonunu korumak adına kolaylıkla gövde gösterisinde bulunabileceğinin altını çizmiştir.³⁰

Türkiye yakın tarihte Ortadoğu bölgesinde önemli bir güç haline gelmiştir. Arap dünyasında bulunan İran-İsrail gibi ülkelerin arasında denge sağlayabilecek bir güç niteliğinde görülmüştür.

²⁸ORHAN OYTAN, ORSAM Ortadoğu Uzmanı
<http://orsam.org.tr/orsam/DPAnaliz/13242?dil=tr>Erişim Tarihi:27.11.2017

²⁹ALPTEKİN DURSUNOĞLU, ve İSA EREN, “Suriye’de Vekalet Savaşı,” İstanbul, Önsöz Yayıncılık, s.2014, s.91.s.91,94.

³⁰KORKMAZ, s.107.

Yaşanan Jet Krizi ile birlikte Türkiye kendi askeri gücünü sorgulamıştır. Türkiye yaptığı istintak sonrasında, 23 Mart 2014 tarihinde Suriye uçaklarından birinin sınır ihlali yapması neticesinde, Türkiye derhal karşılık vermiş ve Suriye’ye ait askeri uçağın düşürülmesine neden olmuştur. Bu çerçevede Türkiye’ nin: “*Suriye’den Türkiye sınırına güvenlik riski ve tehlikesi oluşturacak şekilde yaklaşan her askeri unsurun tehdit olarak değerlendirileceği ve askeri hedef olarak muamele göreceği*” şeklinde brifing vermesi iki ülke arasındaki Jet Krizi’nin en ciddi sonucu olmuştur.³¹

1.2.3. Akçakale Saldırısı

Suriye’de bulunan Tel Abyad bölgesi Suriye ordusunun denetimi altındadır. Bu bağlamda Suriye ordusu kuzey bölgesinde yitirdiği denetimi geri kazanmak için çabalamaktadır. Kuzey bölgesini geri kazanması demek Türkiye’nin Suriye’deki müttefiki olan Özgür Suriye Ordusu ile arasındaki iletişimi kesmek için önemli bir okazyon olduğunu düşünmektedir. Bu çerçevede Suriye ordusu ve muhalif grup ÖSO arasında, ülkenin kuzeyinde bulunan Tel Abyad bölgesinin kontrolünü ele geçirmek için çatışmalar yaşanmıştır. Akçakale sınırındaki hakimiyetini kaybeden Suriye ordusu, sınırı ele geçirmek için 3 Ekim 2012 tarihinde, Şanlıurfa’nın Akçakale ilçesine top atışları gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede çıkan çatışma neticesinde 5 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Suriye ordusunun gerçekleştirdiği hain saldırıya karşılık, Türk askerleri saldırının yapıldığı bölgelere misillemede bulunmuş ve 40 top atışı ile karşılık vermiştir.³²

Suriye, Akçakale’ye yapmış olduğu saldırılar doğrultusunda ülkesinde yaşanan çatışmalara dair Lübnan ve Türkiye’yi kullanarak yönetsel açıdan güçlenmeyi sağlamak için üzerindeki baskıyı azaltma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda Suriye PKK/PYD gibi terör örgütlerini kışkırtarak Türkiye’de kanlı eylemler yapması için ve Suriye’de yaşanan iç krizin aynısını Türkiye’ye yaşatmayı amaçlamıştır.³³

³¹EYLEM OKUMUŞ, “**Ortadoğu ve IŞİD Gerçeği**,”İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları, 2015, s.51.

³² OKUMUŞ, s.53.

³³ DURSUNOĞLU ve EREN, s.97.

Türk askerleri, Akçakale sınırına yapılan saldırılara karşılık vermiştir. Bu bağlamda Türkiye, yapılan her türlü saldırıya karşılık bir yanıt vereceğini belirtmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin Suriye sınırındaki il ve ilçeleri güvenlik tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.³⁴

1.2.4.Reyhanlı Saldırısı

Reyhanlı Türkiye'nin Hatay ilinin Suriye sınırında bulunmaktadır. Bu bağlamda Suriye tarafından, 11 Mayıs 2013 tarihinde sınıra terör saldırısı düzenlenmiş ve yaşananların neticesinde 51 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu bağlamda Suriye'deki Esad yönetimi, kendi ülkesinde yaşanan rejime sınır komşusu olan Türkiye'yi de sürüklemek istemiştir. Yapılan resmi açıklamalarda, Reyhanlı saldırısını gerçekleştiren örgütün El Muhaberat uzantılı silahlı grup olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Esad'ın amacının savaş alanını genişletmek olduğu öngörülmektedir.³⁵ Türkiye'nin Suriye sınırında bulunan Reyhanlı, Suriye'de yaşanan buhrandan dolayı ülkesini terk eden Suriyeli vatandaşlara ev sahipliği yapmıştır. Hatay şehri genel olarak tüm medeniyetlere ev sahipliği yapmış aynı zamanda dört dini kendi içinde barındıran bir şehir olmuştur. Bu bağlamda Ermeni, Arap, Hıristiyan demeden barış içinde yaşayan medeniyetleri birleştiren bir il olmuştur. Fakat Suriye'de yaşanan iç kriz sonrasında mezhep ayrılıklarında yaşanan olumsuzluklar Hatay'da bulunan mezhepleri de etkilemiş, bölgede bulunan barış ortamı çatlak vermeye başlamıştır.³⁶

Suriye'de yaşanan iç krizin etkileri Türkiye üzerinde güvenliği tehdit etmeye devam etmektedir. Nitekim Türkiye, Suriye krizine barışçıl bir çözüm bulamadıkça iki ülke arasındaki krizler ve Suriye'nin kendi ülkesinde uygulamış olduğu vahşete devam etmesi öngörüsünde bulunulabilir. Bu çerçevede Türkiye, uluslararası arenada Suriye'deki krizin değiştirilmesi adına radikal karar verilmesi için ikna çabalarına girmiştir. Esad yönetiminin düşürülmesi için “*uçuşa yasak bölge ilanı, muhaliflere ağır*

³⁴ KORKMAZ, s.110-111.

³⁵ OKUMUŞ, s.57-58.

³⁶ OKUMUŞ, s.58.

silah yardımı, doğrudan askeri müdahale” önlemlerinin alınmasına ihtiyaç olduğu aşıkardır.

Suriye- Türkiye sınırı arasında askeri müdahalelerin yapılması Türk silahlı kuvvetlerini direkt olarak çatışmalarla karşı karşıya bırakacaktır. Türkiye, Ortadoğu bölgesi için bir tercih yapma durumundadır. Nitekim yapacak olduğu tercih doğrultusunda Ortadoğu’ya sırt çevirme durumu söz konusu olursa dış politikasında güç yitirmesini de beraberinde getirmesini mümkün kılacaktır.³⁷

Ortadoğu’da yaşanan terörizm, diplomasi yolunda bir amaç olarak görülmektedir. Yaşanan Reyhanlı saldırısı Suriye’nin iç krizine dahil olma ihtimalinin Türkiye açısından ekonomik, siyasi, kültürel yönden ciddi boyutlara ulaşabileceğini göstermiştir. Türkiye’nin, Esad rejiminin yıkılması adına ülkede bulunan muhaliflerle müttefik olduğu bilinmektedir. Suriye’deki rejim Hatay’da yaşanan olaylarla gözdağı vermeye çalışarak, Türkiye üzerinde endişe ve tehdit oluşturmaya çalışmıştır.³⁸ Bu bağlamda Reyhanlı saldırısı tehdit oluşturma konusunda önemli rol oynamıştır. Türkiye’ de yaşayan halk ülke sınırında yaşanan olaylardan dolayı sınır güvenliği konusunda endişeye kapılmaya başlamıştır. Bu gelişmeler neticesinde, Türkiye sınır güvenliği konusunda bulunduğu durumu tekrar gözden geçirmek zorunda kalmıştır.

³⁷ DURSUNOĞLU ve EREN, s.97.

³⁸ OKUMUŞ, s.60.

İKİNCİ BÖLÜM

ABD’NİN SURİYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE’YE ETKİLERİ

ABD-Suriye ilişkileri bölgesel ve uluslararası politikalar üzerindeki çıkar çatışmaları ve anlaşmazlıklarla örülü bir geçmişe dayanmaktadır. İki devlet de Soğuk Savaş döneminde düşman kamplarda bulunmuşlardır. SSCB’nin liderliğindeki Doğu Bloğu ülkeleri arasında yer alan Suriye, Ortadoğu’daki güç çekişmesinde Sovyet Rusya’nın bölgedeki en önemli müttefiki olmuştur. Suriye, bu dönemde de oldukça pragmatik stratejisini terk etmeyerek denge politikası izlemeyi de sürdürmüştür. Suriye’ nin İsrail karşıtı dış politikası ve İsrail’e yönelik savaş hali durumunun devam ettirilmesi, Amerika Birleşik Devletlerinin Suriye bölgesine yönelik hedeflerinden en önemli bağlantı noktası olmayı sürdürmektedir.³⁹

ABD’nin Dışişleri Bakanlığı ilk olarak 1979 yılında terörizme destek veren ülkeler listesini açıklamış ve Suriye’nin bu listede hep var olduğunu söylemiştir. ABD’ye yönelik birçok terör eylemlerinde bulunulmuştur. Bu eylemlerin Suriye hükümeti ile uzantısı olan Hamas, Hizbullah, İslam Cihad örgütleri tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Suriye’nin adı geçen örgütlere askeri destek verdiği bilinmektedir. Ancak Suriye bu iddiaları kabul etmemektedir.⁴⁰

ABD ve Suriye arasında kimyasal silah krizi de yaşanmıştır. ABD, Suriye’nin ciddi boyutta kimyasal silah stoğuna sahip olduğunu iddia etmiştir. ABD’nin bir diğer tezi ise Suriye’nin uyuşturucu üretimi ve diğer ülkelere ticaretini yaptığına dair iddialarıdır. Suriye’nin kontrolörlüğünü sağlayarak Beka Vadisi ve civarında uyuşturucu üretimi yaptığı, hatta Afganistan’dan uyuşturucu getirilmesi konusunda üst düzey bürokratlardan destek aldığı savunulmaktadır.

Suriye’deki katı yönetim doğrultusunda insan hakkı ihlallerinin yapılması, basın-yayın ajanslarına özgürlük kısıtlaması getirilmesi zira halka yapılan işkence ve baskılar ABD ile ikili ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesine engel teşkil etmektedir.⁴¹

Bu bölümde ABD-Suriye ilişkilerinin Türkiye üzerindeki etkileri, yukarıda bahsi geçen konular çerçevesinde dönemselsel olarak incelenmek suretiyle ele alınacaktır.

³⁹ ÖNER PEHLİVANOĞLU, “Ortadoğu ve Türkiye,” İstanbul, Kastaş Yay., 2004, s.70.

⁴⁰ PEHLİVANOĞLU, s.72.

⁴¹ PEHLİVANOĞLU, s.71.

2.1.ABD'NİN DIŞ POLİTİKASI

Amerika Birleşik Devletleri'nin geçmişten günümüze kadar iştah kabartan zenginlikler hangi bölgedeysen o bölgeye dair sahip olma arzusu içinde olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda Ortadoğu bölgesi zengin enerji kaynakları doğrultusunda ABD için bir tutku olup, bu tutkusu ABD'yi dünyanın lider ülkesi olma yolunda ilerlemesini sağlamaktadır. Nitekim bu konuda birçok ülkede ABD'ye destek olmaktadır. ABD'nin kuruluş yılından itibaren şanslı bir ülke olduğu bilinmektedir. Geniş topraklara sahip olan ABD'nin, 13 koloninin birleşerek bir federasyon ülke haline geldiği ve yayılmacı politika hedefleyerek ilerlediği görülmektedir. Bu çerçevede ABD başkanlarının statülerinden faydalanılarak güçlü bir askeri ordu oluşturulmuştur. Bu sayede ABD, yayılmacı politika izleme avantajını kullanmış ve genişleyerek dünya zirvesinde bulunan bir ülke haline gelmiştir.⁴²

ABD'nin, kuruluş yılı itibariyle günümüze kadar olan döneminde politik özgürlüğünün olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda oluşturulan federasyona herhangi bir kısıtlama getirilmemiş ve olumsuz siyasi geçmişlerinin olmayışı bu özgürlüğü sağlayan avantajlardan biri olmuştur. Bu avantajlar ve devlet başkanlarının statüleri birleşince ABD kendine dair büyük başarılar elde etmiştir.⁴³

Amerika Birleşik Devletlerinin kurucu başkanı olan George Washington, görev süresinin bitmesinden dolayı ülkeye bir veda konuşması yapmıştır. Yaptığı konuşmada, Avrupa ve Amerika'nın zıt yönlü olduğunu belirtmiş ve Avrupalı güçlerle ileride herhangi bir ittifak olma durumunun söz konusu dahi olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Washington' un konuşmasından anlaşılacağı üzere 'Amerikan Vatandaşının' imtiyazlı ve tek yönlü olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede ABD, 1923 yılında Monroe Doktrini ile 'Tek Yönlü', 'Bağımsızlık' hedeflerini ortaya çıkarmış ve bu konuda kendini kesin bir şekilde göstermiştir. Bu bağlamda hiçbir zaman ittifak

⁴² ORHAN, s.60-62.

⁴³ BURCU BOSTANOĞLU, "Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası," İmge Kitabevi, Ankara, 1999,

olmayacağını söylediği Avrupa'yı 'Eskidünya' olarak tanımlamış ve kendini 'Yenidünya' olarak nitelendirmiştir.⁴⁴

ABD için Ortadoğu bölgesi iştah kabartan zenginliğinden dolayı önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Soğuk Savaş dönemine bakıldığında Ortadoğu bölgesinde otorite ve güç boşluğu oluşmuş ve bu durumdan faydalanmak isteyen Amerika için avantaj haline dönüşmüştür. Monreo Doktrini'ne bakıldığında ABD'nin dünyada teklik ilkesi doğrultusunda dış politikası açısından Ortadoğu'nun güç boşluğunda olması önemli bir durum haline gelmiştir.⁴⁵

2.1.1. ABD'nin Ulusal Güvenlik Doktrini

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte uluslararası arenada ABD, kendine yeni tehdit oluşturabilecek alanlar üzerine güvenlik stratejileri geliştirmiştir. SSCB'nin dağılması uluslar arası arenada bir güç boşluğu oluşturmuştur. Bu boşluk Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik stratejileri belirlenirken ABD'yi tek süper güç haline getirmiştir. ABD belirlediği 'teklik ilkesi' sayesinde diğer ülkelere karşı açık ara üstünlük sağlamıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde çıkabilmesi mümkün olan uyuşmazlık veya çatışmalara askeri, ekonomik, diplomatik ve siyasi bakımdan belirleyici bir unsur haline gelerek ABD uluslar arası arenada gücünü göstermiştir. Zira ABD, 1991 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Doktrinine belirleyici güç unsuru olduğunun izlerini yansıtmıştır.⁴⁶

Dönem Başkanı George Bush tarafından yayımlanan Doktrinde ABD ekonomik, politik ve askeri anlamda tek küresel güç olduğunun bir kez daha altını çizmiştir. Zira yeni güçlerin oluşumunda açık bir tehdit olarak düşünülmektedir. Belgede ayrıca ABD'nin artık tüm sorunlara müdahale etmeyeceği ve bu konuda seçici olacağıda belirtiliyordu. Bu bağlamda ABD için tek süper güç teriminin kullanılabileceğini, fakat dünyada oluşabilecek güvenlik boşluğunu tek başına çözemeyeceğini 'dünya jandarması'

⁴⁴ ZINN, s.223.

⁴⁵ BOSTANOĞLU, s.398.

⁴⁶ ERDEM KAYA, "ABD-Suriye İlişkileri: Beklentiler ve Muhtemel Gelişmeler, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi," 2010,

olamayız sözleriyle belirtmiştir. ABD yayımlamış olduğu Doktrinde Soğuk Savaş sonrasında yeniden yükselmeye başlayan güçlerin var olmasına bakmaksızın tek süper gücün kendinin olduğunu belirtmektedir.⁴⁷ Bu bağlamda ABD kendine yeni Milli Güvenlik düşüncesi belirlemiş ve dünyada oluşan terörizmden kendini korumak adına bir algı oluşturmuştur. Bu oluşan algıya göre ABD, geniş toprak bütünlüğüne, aynı zamanda ülkesinin çıkarlarına ve ülke vatandaşlarına ters düşebilecek şiddet ve herhangi bir konuda oluşabilecek tehditler sonucunda kendinin mücadele etmeye ve olaylara müdahale etmeye hakkının olduğunu beyan etmiştir. Bu çerçevede ABD kendi ülkesine ve vatandaşlarına dil uzatan düşmanlarına savaş açmaktan çekinmeyeceğini göstermiştir.⁴⁸ Buna bağlı olarak uluslararası arenada ve dünya üzerinde imparatorluk kurmak isteyen ABD, Birleşmiş Milletler ve diğer kuruluşları yok saymaya başlamıştır. Bu çerçevede ABD 2003 yılında Irak'ı işgal etmiş ve Irak güçlerinin direnişiyle karşılaşmıştır. ABD yapmış olduğu işgalin nedenini, Irak'ın nükleer ve kitle imha silahlarına sahip olmasına ve bunun kendisine tehdit olarak görmesine bağlamaktadır. ABD, Irak'ta karşılaştığı direniş ile birlikte 2006 yılında Başkan Bush döneminde ikinci ve son kez bir doktrin yayımlamıştır. Ve bu doktrinde ABD'nin güvenliği konusunda '*önleyici müdahale*' teriminin güncelliğini koruduğunu ifade edilmiştir.⁴⁹

2.1.2. ABD'nin Ortadoğu Politikasının Temel Unsurları

ABD kuruluş döneminde 13 koloniyi bir araya getirerek topraklarını genişletmiş, federasyon haline gelmiş ve nüfusunu artırmıştır. ABD bulunduğu konum itibariyle verimli topraklar ve doğal kaynaklar açısından zengin bir konuma sahiptir. Bununla birlikte yenilikçiliğe öncülük edebilecek ekonomik gücünün bulunması da kendine avantaj sağlamaktadır. Bu çerçevede mevcut veya ortaya çıkabilecek tehditleri bertaraf etmede ABD'nin konumunun sağladığı olanakları kavramak son derece önemlidir. Avrupa veya diğer ülkeler ABD hakkında bir tartışmaya gireceklerse, bu gücünü ve konumunu göz önünde bulundurarak girmelidirler. Zira ABD'nin izlemiş olduğu

⁴⁷ KAYA, s.20.

⁴⁸ BOSTANOĞLU, s.400.

⁴⁹ KAYA, s.22.

politika doğrultusunda ülkesiyle ilgili stratejik kararlar alırken, yalnızca oluşan tehditleri etkisiz hale getirmek konusunda olanları değil aynı zamanda güvenli olan stratejileri uygulama yoluna gitmiştir.⁵⁰

ABD Ortadoğu politikasını belirlerken bu çerçevede hareket etmiştir. ABD genel olarak bölge ülkelerdeki müttefiklere destek vermiştir. Bu sayede yapmış olduğu planda kendi askerlerini oluşan tehditlerin dışında tutmayı başarmıştır. Bu bağlamda ABD, dolaylı yollardan bölge ülkelerde bulunan müttefiklerine destek vermiş ve bu sayede oluşan güç dengesini bozmuştur. ABD, Ortadoğu bölgesinde yaşanan İran-İrak Savaşı esnasında Irak'a yönelmiştir. Fakat 1990 yılında Saddam Hüseyin öncülüğünde Kuveyt işgal edilmiştir. Bu durumdan rahatsızlık duyan ABD Irak'a sert bir tepki vererek, bozulan dengeleri düzeltmeye çalışmıştır.⁵¹

1991 yılından sonra ABD, kendine oluşturduğu izlemi terk etmeye başlamıştır. Bu gelişmeler ışığında Asya Kıtasının önemi artmış ve Asya Kıtasına verilen önem doğrultusunda ABD, Ortadoğu'da yaşanan sorunların kati şekilde çözümü yoluna gitmiştir. Buna bağlı olarak kendine iki yeni strateji oluşturmuş ve ilk olarak “*ikili çevreleme*” politikasını benimsemiştir. Bu çerçevede Irak veya İran ülkelerini kullanma yoluna gitmiştir. Bu ikili çevreleme politikasına ek olarak ABD'nin bu görevi doğrudan üstlenmesi de söz konusu olabilecektir. Bu strateji ABD'nin, Suudi Arabistan'da büyük bir askerî güç barındırmasına rağmen Usame bin Ladin tarafından gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarının adresi olduğu düşünülmektedir. İkincisi ise George W. Bush yönetiminin Irak'ta fiyaskoyla sonuçlanan bölgesel dönüşüm programıdır ki bu pek de akıllıca olmayan hamle, anti-Amerikan terörizmi ateşlemiş ve bazı bölgesel güçlerin kitle imha silahlarına sahip olma hevesini teşvik etmiştir. Böylelikle ABD'nin bu girişimleri maliyeti yüksek olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.⁵²

Bu yaşananlar, ABD için net çözümün daha evvelki stratejisine dönmesi olduğunu gözler önüne sermektedir. ABD, “*güvenlik*” konusunda her zamanki kararlılığına dönmeli, uyarıları dikkate alarak bazı çevrelerde dillendirilen “geri çekilmeyi” de masaya koymalıdır. ABD için güvenliğin zaman zaman başka unsurlara devredilen bir

⁵⁰ KEMAL EVCİOĞLU, “**Amerika Birleşik Devletlerinin Büyük Ortadoğu Projesi: Alfa-Kaos-Omega-Tapınak.**” Umay, 2005, s.139.

⁵¹ BOSTANOĞLU, s.400.

⁵² EVCİOĞLU, s.140.

mesele olduğu dönemler görölmekteydi. Yine de denizaşırı güvenliğin ABD'yi hiç ilgilendirmediği, bunu tamamen boşladığı da düşünölmemelidir. 50'li yıllardan 80'li yıllara kadar ABD'nin güvenliğini doğrudan kendisinin sağlamasının maliyetlere yansıdığı da unutulmamalıdır⁵³.

Bu anlamda önemli engel de belirli bölgesel güçlerle ABD'nin çeşitli "özel ilişkileri" dir. İsrail'e çoğunlukla koşulsuz, Suudi Arabistan'a ise biraz daha az yardım etmesi, Mübarek dönemi Mısır'ını kollaması bu ilişkilerdendir. 25 yıllık geçen dönemden bu güne ABD, kendi ölkelerinde veya yurt dışında bu ölkelerin eylemlerine ne göz yummuş ne de bu devletlerin yapmış olduğu eylemleri desteklemiştir. ABD kendi çıkarlarına uymayan ve hizmet etmeyen ölkelerle gergin ilişkiler içinde olmuştur.⁵⁴

Aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri, en başta Muammer Kaddafi'nin Libya'sı olmak üzere, İran, Suriye ve Irak'la bazı uzun ömürlü husumetler yaşamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin zaman zaman tehditkâr ya da ahlaka aykırı bulduğu bu ölkelerin politikalarını değiştirebilmek için kendince iyi nedenleri olagelmiştir. Bunun için basın ve finans yöntemlerini de kullanmıştır. Bu hükümetlerin rotalarını değiştirmek, onları belirli bir hizaya getirmek için abartılı yöntemlere başvurduğu da olmaktadır. Bunların en trajik ve belirgin olanları 2001 yılında, 11 Eylül sonrası ortaya çıkmış, ama 1990'a kadar uzatılabilmektedir. Bu yöntemlere getirilen keskin tepkiler, 2005 yılına kadar yoğunlaşarak devam etmiştir⁵⁵.

Son yıllarda, Ortadoğu'da Amerika'nın müttefiklerine verdiği koşulsuz desteğe yönelik eleştirilere duyarsız kaldığı görölmektedir. Böylece, İsrail tekrarlanan ama zayıf ABD eleştirilerine rağmen yeni yerleşimlerin inşasına devam etmektedir. Suudi Arabistan'ın, İslamcı aşırılığı ve bazı noktalardaki terörizmi teşvik rolünü üstlenmesine bile Washington kendi menfaatleri çerçevesinde sessiz kalabilmektedir. Bölge genelinde diplomatik bağlantılarını genişleten böylece onları ne isterse kabul ettirebilecek duruma gelen Amerika Birleşik Devletleri, bugünkü müttefiklerine böylelikle bazı iltimaslar sağlamıştır⁵⁶.

⁵³EVCIÖĐLU, s.140

⁵⁴EVCIÖĐLU, s.141.

⁵⁵BOSTANOĐLU, s.402.

⁵⁶EVCIÖĐLU, s.141.

2.1.3. Büyük Ortadoğu Projesi

ABD, Ortadoğu bölgesi üzerinde stratejik planları olan ülkelerden biridir. Bu bağlamda diğer ülkelerle Ortadoğu bölgesinde ortak kararlar alınmasında ABD, kendinin de inisiyatiflerinin olduğunun altını çizmiş bu çerçevede Irak İhtilali sonrasında, Ortadoğu bölgesi için uyguladığı politikaya dair uluslararası arenada desteği artırmak istemiştir. Bu bağlamda oluşturulan sorumluluk listesini uluslararası arenada önde gelen ülkelerle paylaşma yoluna gitmiştir. Bu çerçevede Amerikalı üst düzey yetkililer Ortadoğu'da oluşturulacak olan Büyük Ortadoğu Projesinde (BOP) demokratikleşmenin, iyi bir yönetimin, bilgi toplumunun, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın desteklenmesi açısından önemini vurgulamış ve bu sayede uluslararası toplumun desteklerini kendi politikalarına yönlendirmeye çalışmışlardır.⁵⁷

ABD, Büyük Ortadoğu Projesini Irak hükümetini hatta Irak bölgesinde oluşturulan Kürdistan döngüsünde, Ortadoğu bölgesini batılılaştırma yönünde zemin hazırlığı olarak görmektedir. Bu çerçevede Irak, kendi ülkesinin üçe bölünmesine ve Federal bir bölge kurulması üzerine hedefler belirlemiştir. Zira ABD'nin Ortadoğu bölgesinde İsrail ile oluşturduğu askeri yol haritasında Irak bölgesinin Asya'nın güney kapısına giriş yapılması için anahtar rol üstlendiği görülmektedir. Bu çerçevede ABD'nin, Orta Asya ülkeleri ile birlikte Ortadoğu bölgesini hakimiyet altına alarak toprak genişletmenin arayışı içinde olduğu söylenebilmektedir. Ortadoğu bölgesinde egemenlik kurmak için Orta Asya bölgesinin stratejik önemi artmıştır. Zira Orta Asya'nın güney kapısına açılan Ortadoğu bölgesi, açılacak olan kapının anahtarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Ortadoğu bölgesine hakim olan lider ülke Orta Asya bölgesine de hakim olacaktır.

ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesiyle birlikte Ortadoğu bölgesinde yeni düzenlemelere gidileceği düşüncesi bölgede farklı sesler oluşmasına neden olmuş bu bağlamda Ortadoğu bölgesindeki Irak, Lübnan, Filistin ve Suriye ülkeleri arasında uzantılı olarak yaşanan istikrarsızlık ve iç krizlerin artmasına neden olmuştur. Bu çerçevede Ortadoğu ülkelerinde yaşanan buhranlar Amerika ve Tel Aviv aracılığıyla bölgede bulunan vatandaşlara yapıcı bir kaos olarak lanse edilmiştir. ABD oluşturduğu yapıcı kaos terimini İngiltere ve İsrail ile iş birliği yaparak, jeostratejik gereksinimlerini baz alarak

⁵⁷ ZAFER BILGIN, "Büyük Ortadoğu Projesi," Timaş Yayınları, İstanbul, 2006,

gelecek hedefleri doğrultusunda Ortadoğu sınırlarını yeniden oluşturmak için bölgede oluşan güç boşluğunu ve karışıklığı değerlendirme yoluna gideceklerdir.⁵⁸

Bu gelişmeler ışığında ABD ve İsrail Ortadoğu bölgesi üzerinden kendilerine askeri alanda yeni bir yol haritası çizmiş ve oluşturulan harita uzun planlama aşamalarından geçmiştir. Fakat İngiltere-İsrail ve ABD arasındaki işbirliği, İsrail'in Lübnan'a karşı yapmış olduğu silahlı saldırının ardından İngiltere ve ABD'nin bölgedeki stratejilerine karşı tehlike arz ettiği düşüncesiyle bozulmuş ve ABD dönem Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın brifingi ile birlikte Yeni Ortadoğu Projesi rafa kaldırılmıştır.⁵⁹

2.1.4. Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı

Türkiye ve Suriye geçmişten günümüze kadar gergin ilişkiler içinde olmuştur. 2000 yılının başından itibaren sıcak temas kurmaya başlayan sınır komşusu iki ülke sınır güvenliği açısından işbirliği yapmak adına bir araya gelmişlerdir. Terörizme karşı işbirliği içine giren iki ülke güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalarak zamanla ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan çok yönlü ilişkilere girmiştir. İlk olarak Suriye-Türkiye arasında diplomatik gerginliklerin işbirliğine dönüşmesinin ardından ekonomik yaklaşma da beraberinde gelmiştir. Sınırdış olan iki ülke Serbest Ticaret Anlaşması yapmışlardır. Bu bağlamda iktisadi yönde birleşmiş ve iki ülke arasında bağlılık ilişkileri kurulmuştur. Serbest Ticaret Anlaşması'nın 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte ticaret ilişkilerinde ciddi artışlar söz konusu olmuştur.⁶⁰

Türkiye-Suriye arasındaki ilişkilerin pozitif yönde ilerlemesi konjonktürel gelişmelerin tesir etmesiyle mümkün olmuştur. Fakat, bölgesel ve küresel anlamda yaşanan değişimler ikili ilişkilerin gidişatını değiştirmiştir. Ortadoğu bölgesinde başlayan halk ayaklanmasının etkilerinin Suriye bölgesine sıçraması, bu bağlamda Suriye'de halk

⁵⁸ ALTUĞ GÜNAL, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye, National Defense” 119, 1999,

⁵⁹ BILGIN, s.27.

⁶⁰ BARIŞ ADIBELLİ, “Arap Baharı ve Suriye,” İstanbul, IQ yayınları, 2012,

ayaklanmasının gerçekleşmesi ve Suriye yönetiminin uyguladığı katı politika ile iki ülkenin zamanla kurmuş olduğu olumlu ilişkilerine de tehdit oluşturmaya başlamıştır.⁶¹ Ortadoğu bölgesinde yaşanan halihazırda bulunan yönetimlerin rejimlerine karşı Arap halkının ayaklanması olarak adlandırılan Arap Baharı 17 Aralık 2010 tarihinde gerçekleşmiştir. Arap Baharı olayları Tunus bölgesinde Muhammed Bouazizi adlı gencin, Sidi Bouzid kentinin valilik binası önünde kendini yakmasıyla başlamıştır. Bu bağlamda ülke genelinde başlayan gruplaşmalar ve protestolar Tunus bölgesinde radikal bir değişimin habercisi olmuştur. Uzun yıllar boyunca mevcut yönetimlerin altında yaşayan Muhammed Bouazizi'nin kendini yakması Arap dünyasının uyanışını sağlamıştır. Bu bağlamda dünya üzerinde gelişen teknoloji sayesinde ülkede bulunan halkın yönetimlerin kendilerine uygulanan politikaların aslında bu şekilde olmadığını farkına varmışlardır. Buna bağlı olarak halk ayaklanmış ve Wikileaks belgelerinin ülkeye sızmasıyla ayaklanma süreci daha da hızlanarak artmaya devam etmiştir.⁶²

Tunus bölgesine yayılan rejim karşıtı isyanlar, ülke başkanı olan Zeynel Abidin Bin Ali'nin hükümetten düşürülerek ülkeyi terk etmesiyle sonuçlanmıştır. Bu çerçevede Tunus halkının rejime karşı vermiş olduğu mücadelesinde başarıyla çıkması Ortadoğu bölgesinde yaşanacak olan yeniliklerin sinyalini vermiş oldu. Bu çerçevede Tunus'ta başlayan ayaklanmanın diğer Arap ülkelerine sıçramasıyla birlikte ülke başkanlarının dikta yönetimlerine karşı ayaklanmalar silsile yoluyla devam etmiştir. Tunus'tan sonra Mısır bölgesinde Hüsnü Mübarek yönetimine karşı başlatılan isyanlar Ortadoğu'da yeniden şekillenecek olan dengelerin habercisi olmuştur. Mısır ve Libya 'da etkileri ağır olan halk ayaklanmalarının başlangıçta yaşam koşullarının ağır gelmesiyle başlamış, sonraları ülkelerde silahlı grupların oluşmasıyla bölge hakimiyetine sahip olma savaşına gitmiştir. Olayların büyümesi halkın taleplerinin de artması siyasi otoritelerden, ülkelerine çözüm bulmak adına iktidarlığı bırakmaları istenmiştir.⁶³

Arap dünyasının oluşmasında başı çeken ülke olarak bilinen Mısır, Cemal Abdül Nasır Hüseyin döneminde Ortadoğu bölgesinin tek gücü olmasıyla birlikte İsrail ile barış anlaşmaları imzalamış, buna bağlı olarak ABD ile yakınlaşmıştır. Bu politikalarına

⁶¹ MURAT TEKEK, “Arap Baharı ve Nedenleri”, TUİÇ Akademi, 2012, <http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-ve-nedenleri/> (Erişim) 27.06.2017.

⁶² TEKEK, a.g.m.

⁶³ TEKEK, a.g.m.

rağmen Mısır Arap dünyasında tepki çekmemiş ve mevcut konumunu korumaya devam etmiştir. İslam dünyası adına birçok yeni fikirler ortaya koyan Mısır, bölgede islam adına gerçekleşecek hareketlere yöntem ve fikir olarak örnek teşkil etmiştir. Ayrıca Mısır bu hareketlere örnek olmakla kalmamış halkların örgütlenmesi adına da katkılarda bulunmuştur. Mısır'ın bölgedeki bu konumu ülkede başlayan ayaklanmanın tüm Ortadoğu bölgesine yayılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda bölgede toplum tarafından radikal değişimlerin oluşmasının kabul edilebilirliği süreci beraberinde gelmiştir.⁶⁴

2011 yılında Mısır'ın Başkenti olan Kahire'de başlayan ve tüm ülkeye yayılan rejim karşıtı protestolar uluslararası arenanın da desteği ile birlikte Mısır devlet başkanı Hüsnü Mübarek'in hükümetinin düşürülmesiyle sonuçlanmıştır. Bu çerçevede gerçekleşen halk ayaklanmaları hız kesmeden diğer Arap ülkelerine yayılmıştır. Mısır'da gerçekleşen radikal değişim sonrasında, Libya yönetiminde bulunan Muammer Kaddafi ve Yemen hükümeti olan Ali Abdullah Salih hükümlerlikleri ülkelerinde gerçekleşen isyanlar sonrasında halkların verdiği mücadele ile birlikte sona ermiştir.⁶⁵

Arap dünyasındaki rejim karşıtı olan halk ayaklanmaları bölgenin siyasi sahasını farklı yönere sürüklemiştir. Ülkelerde bulunan otoriter ve dikta yönetimlerin sonu gelmiş ve ülkedeki baskı ve şiddet yerini silahlı gruplara bırakmıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından oluşan yeni uluslararası düzende kendilerini sağlama almaya çalışan dikta yönetimler, Avrupa ülkelerinin kendi çıkarlarına uygun davranış sergilediklerinden dolayı hiçbir zaman tehdit olarak algılanmamıştır. Ortadoğu bölgesinde belli bir statünün oluşmasından yana olan ABD, ülkelere zorba, dikta ve baskı politikalarını uygulayan yönetimlere gizliden destek vermiştir. Ortadoğu'da Arap dünyasının ayaklanmasının ardından silahlı muhalif örgütlerin yok edilmesi açısından ülke yönetimlerinin uygulamış olduğu sert politikalar ABD ve Avrupa tarafından destek almıştır. Bu bağlamda destek verilmesinin nedeni olarak, oluşabilecek İslami örgütlerin kendileri için tehdit oluşturması gösterilmiştir. Nitekim, ABD ve Avrupa'nın öngörülerinin ardından 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen saldırılarda dünya politikasında yeni bir dönem başlamıştır. Bu çerçevede küresel teröre karşı mücadele

⁶⁴ ADIBELLİ, s.13.

⁶⁵ ALPER TURHAN, "Türkiye Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri ve Arap Baharı Süreci, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi," Kütahya, 2012,

adı altında Afganistan ve Irak ülkelerine yapılan ihtilallere karşı Arap dünyasının sessiz kalması, isyan çıkan ülkelerde muhaliflerin daha fazla bilinçlenmesini sağlamıştır. Zira bu ülkelerdeki iktisadi kaynakların yönetimler tarafından haksızlıkla kendilerine kullanımı ve adaletsizlik durumları muhaliflerin sesinin yükselmesine sebep olmuştur.⁶⁶

Bu çerçevede Arap dünyasındaki liderlerin hükümetlerinin düşürülmesi, Esad yönetimi altında yaşamaya çalışan Suriye halkının da gözünü açmasına neden olmuştur.⁶⁷

Ortadoğu bölgesinde bulunan Suriye ile sınırdış olan Türkiye olayların başladığı ilk günden itibaren gelişmelerle ilgili kapsamlı açıklamalar yapmıştır. Bu bağlamda Mısır, Libya ve Suriyeli devlet başkanlarının ne yönde ve nasıl adımlar atmaları gerektiği konusunda kati ve net ifadeler kullanmıştır. Arap dünyasındaki halkın ayaklanmasına güçlü destek veren sözleri özellikle Arap dünyasında ayaklanan halk arasında büyük ses getirmiş ve takdir toplamıştır. Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti ilk başta büyük sempaticanlık kazanmıştır.⁶⁸

Türkiye, Mısır'da başlayan ayaklanmalar üzerine Hüsnü Mübarek'e karşı yapılan direnişe dair tepkisinde gecikmemiştir. Bu bağlamda Türkiye ayaklanan Arap bölgesindeki ülke yönetimlerine sert tepkiler vermiş ve ne yönde ilerlemeleri konusunda çağrılarda bulunmuştur. Zira Suriye yönetiminde bulunan Esad'a yapmış olduğu çağrıda, ülkesinde öncelikle reformlar yapması gerektiğini, sonrasında halkın dediklerine uzlaşmacı yaklaşımda bulunmasının ülke açısından olumlu bir adım olacağını belirtmiştir. Esad yönetiminin bu çağrılara kulak asmaması sonucunda, türkiye yönetimi bırakması konusunda Esad'a çağrıda bulunmuştur. Bu açıklamalarda bulunun ülkemizin üst düzey devlet adamları, Cumhuriyet Türkiye'sinin "*başka ülkelerin içişlerine karışılmaması politikasına*" zıt bir tutum sergiledikleri değerlendirilmiştir.⁶⁹

Uluslararası ilişkiler temelinde hep var olan "*ulusal çıkar*" kavramı çevresinde şekillenen dış politika, ilk olarak önceliklerini belirleme unsurlarında ülkelerin dönemsel olarak egemenlik terimleri üzerinden tercihlerini ne yönde ortaya koyduklarını anlaşılabilir kılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, 21. Yüzyıl'da toplumsal olarak daha fazla kabul gören "*insani müdahale*" prensibine yönelik dış politika

⁶⁶TURHAN, s.77

⁶⁷ TEKEK, a.g.m.

⁶⁸ TURHAN, s.114-116.

⁶⁹ TURHAN, s.119.

geliştirmiştir. Bu politika çerçevesinde “insanlık dışı” davranışlar sergileyen ülkelere karşı sert tepki verilmesi anlaşılabilir görülmektedir. Ancak bu tepkilerin dünyanın her yerinde yankı uyandıracak şekilde açıktan gösterilmesi yerine, Batılı devletlerin yaptığı gibi sessiz diplomatik yollarla yapılması bölgede ülkemizi çözümlere daha hızlı ulaştırabilir. Ayrıca Libya, Mısır ve Suriye gibi ülkelerde yaşanan halk ayaklanmalarını sert bir dille eleştiren, halkların yanında olduğu söylemlerinde bulunan siyasal iktidar; Bahreyn ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde yaşanan halk hareketlerine karşı eleştirel bir tavır takınmamıştır. Bu durum göz önüne alındığında hükümetin politikalarında bir ikilem olduğu söylenebilir.

Ayaklanmalar ışığında Türkiye bölgede önemli bir statü kazanmak istemekle birlikte bölge ülkelerde bulunan koşulları ve toplumların yapısını göz ardı etmesi durumunda, ülkesini çıkmaza sürükleyeceğinin muhtemel bir sonuç oluşturacağını unutmaması gerekmektedir.⁷⁰

2.1.5. ABD'nin Arap Baharındaki Rolü ve Kaygıları

ABD dönem Başkanı olan Obama'nın Ortadoğu bölgesinde yaşanan Arap Bahar'ına yaklaşımı sakin ve dikkatli şekilde olmuştur. Nitekim Obama'nın izlemiş olduğu bu strateji, ulusal çıkarlar konusunda ABD'nin kendi varlığını korumak istemesi ve dünyada oluşturulmuş demokratik değerlerin önüne geçtiği şeklinde yorumlanmış ve eleştirilmiştir. Diğer yandan, Başkan Obama'nın bu tavrını uluslararası arenada beğenen çevreler bu politikayı övmüşlerdir.⁷¹

ABD'nin Ortadoğu'ya yaklaşımı bu bölgede belirleyici olmakla beraber, genellikle temkinlidir ve kaçınılmaz olarak gerginliklere yol açmıştır. Arap Devrimleri sürecinde ise bölgedeki yeni ve eski rejimler ABD ile birlikte çalışma arzularını göstermektedir. Bu stratejik tercih, ABD'nin Asya-Pasifik'e yönelik öncelikli stratejik yönelimlerinden ayrılmamasına yardımcı olmaktadır.⁷²

⁷⁰ TEKEK, a.g.m.

⁷¹ MAHİR KAYNAK ve EMİN GÜRSES, “Büyük Ortadoğu Projesi,” Timaş Yayınları, 2006,

⁷² KAYNAK ve GÜRSES, s.28.

ABD'nin Ortadoğu bölgesinde hakimiyet kurma çabalarının iki nedeni bulunmaktadır. Bunlar emniyetli ve stabilist petrol piyasalarına dair oluşturmak istediği hegemonya ve buna bağlı olarak İsrail'in bölgede kalıcılık mantalitesini çevreleyen düşünsel bir olgunun var oluşudur. Bu bağlamda temel menfaatlerin korunması adına, bir nebze vazgeçirici gücünü koruyan Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaş'ın başlarından bu yana bölgesel hegemonyasını korumaktadır ve bu güce ket vuracak stratejik bir bölgesel kuvvet yoktur.⁷³

Tüm bu unsurlar ışığında ABD, 1990 yılında Arabistan'ın petrol kaynaklarını kontrol altında tutmak, aynı zamanda İsrail'in güvenliğini koruma adına Kuveyt'e yapılan işgali kullanmış bununla birlikte Irak'a savaş açmak istemiştir. Bu bağlamda Basra Körfezi boyunca sığınaklar yapmıştır. Soğuk Savaş'ın olduğu yıllarda ABD bölgede anti-komünist bloku genişletme amacının parçası olarak otokrasilerle ittifaklar inşa etmiştir. Bu ilişkiler hem İran ve Irak'ın izolasyonuna hem de bölge ülkelerini İsrail'le barışa zorlamaya bir ölçüde muvaffak olmuştur.⁷⁴

ABD'nin dış politikası, ilk olarak Ortadoğu, Kuzey Afrika'da bunun sonrasında Asya-Pasifik bölgelerinde karşılaştığı zorluklara göğüs germek için izlenim olarak, dolambaçsız, ciddi ve kısa vadeli kaygılar üzerinden uzun vadeli eğilimlere öncelik vermesini gerektirmiştir.⁷⁵

Arap Bahar'ına ABD'nin temkinli ve çelişkili yaklaşımı, Arap coğrafyasında ve dünyada gözlerden kaçmamaktadır.⁷⁶

2.2. ABD – SURIYE İLİŞKİLERİ

2.2.1. Soğuk Savaş Dönemi

Ortadoğu bölgesinde Suriye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemi kendinin bölgenin kilit noktası olarak gösterilmesini sağlamıştır. Suriye'nin Ortadoğu'nun kilit noktası olarak

⁷³ GÜNAL, s.128-129.

⁷⁴ KAYNAK ve GÜRSES, s.32.

⁷⁵ BILGIN, s.41.

⁷⁶ BILGIN, s.41.

görülmesinin nedeni; bölgenin Akdeniz limanlarına ve diğer sınır bölgelerine transit geçişlerinin kolay sağlanabilir olmasıdır. Buna ek olarak ülkedeki yönetim şekli, komünizmin yayılmasını kolaylaştıracak nitelikteydi. Bu çerçevede dönemin ABD Başkanı Eisenhower, Suriye'nin yoğunlukla kuzey topraklarında bulunan ve Sovyet etkisi altında olan petrol kaynaklarının ülkelere akışının düzensizleşmesi durumunda petrol fiyatlarının ciddi derecede yükseleceğini ve bu durum karşısında Avrupa ekonomisinin ciddi zarar göreceğini söylemiştir.⁷⁷

Soğuk Savaş dönemi içinde ABD, Avrupa devleti olan İngiltere ile yakın ilişkiler kurmaktadır. Ortadoğu'daki gelişmeleri yakından takip eden İngiltere ve ABD Ortadoğu bölgesinin Rusya'nın etkisi altında olmasından rahatsızlık duyduklarını dile getirmiştir. Bu bağlamda ABD- İngiltere ülkeleri, İsrail devletinin bölgenin Rusya etkisinden kurtulma çabalarının yetersiz olduğunu düşünmekte ve İsrail'in Suriye üzerindeki stratejisinin uyguladığı politikalar doğrultusunda çekimser kalındığını alenen ortaya çıkarmakta olduğu öngörüsündedir.

Suriye'nin, İsrail ve NATO üyesi olan Türkiye ile çevrelenmiş oluşu ABD için ülkenin coğrafik önemini vurgular niteliktedir. Ülkenin bu konumu ABD için strateji politikalarında kolaylık sağlamış ve ülkeye rahat hareket alanı için zemin hazırlamıştır. Ortadoğu bölgesinde bulunan Irak, petrol kaynağı bakımından diğer ülkelere nazaran çoğunluğunu elinde bulunduran bir ülke olması nedeniyle ekonomik açıdan dünyada önemli bir yere sahiptir. Bu çerçevede Suriye ise Irak ve Akdeniz arasında kalan petrol kaynaklarının geçiş yerlerinin tam göbeğinde bulunan merkez bölge olması, dünya üzerindeki stratejik önemini bir hayli artırmaktadır.⁷⁸

Ortadoğu bölgesi SSCB döneminden günümüze dikkatleri üzerine çekmektedir. Bölgede bulunan Suriye'nin merkez konumuna bakıldığında stratejik öneminin bir kez daha altı çizilmekte ve ülke üzerinde hakimiyet kurma çabalarının nedeni olarak görülmektedir. Bu bağlamda 1972 yılının başlarında Sovyetlere ait uzmanlar ve silahlar Suriye'ye gönderilmiştir. Suriye'nin, kendi ülkesine yapılacak olası müdahalelere karşı yeterli askeri teçhizata sahip olunması sağlanmıştır. Bölgeye gönderilen askeri teçhizatlar oldukça yaygın bulunabilmekte ve askeri malzemelerin kullanımını eğitilmiş

⁷⁷HOWARD ZINN, “Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi,” Ankara, İmge Kitabevi, 2005,

⁷⁸ ZINN, s.223.

görevliler yapmaktadır. Bu çerçevede askeri teçhizatların temini sağlanmış ve Suriye kendi adına bir ordu kurmuştur. Suriye ordusu bağımsızlığını kaybetme tehlikesine karşın ülkesini koruyacaktır.⁷⁹ Böylelikle Suriye kendine oluşturduğu ordu ile birlikte yönetiminde bulunan Hafız Esad adına savaşımaya başlamıştır.

Esad yönetimindeki Suriye ordusunun elinde bulundurduğu askeri teçhizatın yaklaşık olarak üçte birinin Sovyet tankları ve savaş uçaklarının oluşturduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Sovyetler Birliğinin çökmesiyle birlikte Suriye, SS-21 füzeleri ve teknolojik gelişmiş silahlar satın almıştır. Bu çerçevede Suriye ordusu asker sayısını yükseltmiş, eğitimleri içinde Sovyet Birliğinden gelen askeri uzmanlarla güç birliği yaparak Suriye'deki askeri birlikleri güçlendirmiştir.⁸⁰

Soğuk Savaş döneminde Suriye'nin bu türden silahlanma politikası ABD yönünden tedirginlikle karşılanmış, Soğuk Savaş sonrası dönemde sıcak gelişmeler yaşanacağını sinyallerini vermiştir.

2.2.1.1. 1957 Krizi

Suriye bilindiği üzere Soğuk savaş döneminde SSCB ile yakın temaslar kurmuştur. Bu yakın ilişkiler Türkiye ve Amerika'da endişelere neden olmuştur. Bu bağlamda bu dönem içinde ABD, Suriye'de oluşan rejimin değiştirilmesini sağlamak için diplomatlarını ülkeye göndermiş ve sonrasında bu iddiaların ortaya çıkması üzerine diplomatlar sınır dışı edilmiştir. Bunun karşılığında ABD'de bulunan Suriye büyükelçisi ülkede istenmeyen kişi olarak anılmaya başlanmıştır.

1957 yılının Ağustos ayında Suriye'de devlet adamlarının dengeleri değişmiştir. Buna bağlı olarak Genel Kurmay Başkanlığına Afif Bizri seçilmiş ve Sovyetler ile sıcak temaslar giderek artmaya başlamıştır. Bu bağlamda Suriye, sınır komşusu olan Türkiye ile birlikte krizin eşiğine gelmiştir.⁸¹

⁷⁹ ZINN, s.223.

⁸⁰ OYTUN ORHAN, "Suriye'nin Lübnan'daki Varlığı Sona mı Eriyor?", Stratejik Analiz, Cilt 5,

⁸¹ BAŞ, s.95.

Soğuk savaş döneminde SSCB Suriye'yi kullanmıştır. Bu bağlamda Türkiye-Suriye ilişkileri diplomatik açıdan olumsuz etkilenmiş ve oluşan olumsuzluğun ABD'ye de sıçramasına neden olmuştur. Ortadoğu'da bulunan Ürdün yönetimi kendi sınırlarını etkileyecek olan Filistin devletinin kurulma amacından rahatsızlık duymuş ve yönetiminde bulunan Hüseyin, ülkesinde bulunan komünizm etkilerinden memnun olmamıştır. Nitekim ülkede yapılan darbe sonrasında devlet adamları ülkeyi terk etmiş ve Suriye'ye sığınmıştır. Bu çerçevede ABD, Suriye'de yaşanan gelişmelerden rahatsızlık duymuş ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Suriye uzantılı SSCB yanlısı komünistlerin faaliyetleri ile birlikte 1955 yılı itibariyle Ortadoğu'daki hakimiyetini kaybetmiştir. Bu bağlamda ABD, bölgede Batılılaşmaya karşı olan sol örgütlenmelerin arttığını ve Mısır, Suriye, Yemen, Afganistan gibi Ortadoğu ülkelerinin SSCB kontrolüne girdiğini görmüştür.

ABD'nin yayınlamış olduğu Eisenhower Doktrini ile Sovyetlerin Ortadoğu bölgesinde oluşturmuş olduğu etkinin tehditlerinden bahsedilmiştir. Ancak yayımlanan Doktrin, Ortadoğu bölgesinde ABD'nin çıkarlarına ters düşen gelişmelerin önünü kesememiştir. Bu bağlamda Eisenhower Doktrini ile bölgede istenmeyen durum gerçekleşmiş ve SSCB'nin etkisi bölge üzerinde daha da güçlenmiş, buna bağlı olarak Arap dünyasında oluşan gruplaşmaları artırmıştır. Bu çerçevede, Sovyetler Suriye'nin kalbini fethederek bölgeye konuşlanmıştır. ABD, Suriye'nin Sovyetler etkisine girmesinin diğer Arap ülkelerine sıçrayarak etkisini tüm Arap ülkelerine göstermesinden endişe duymaktadır. Nitekim bu ABD için Ortadoğu'nun zengin enerji kaynaklarının kaybedilmesiyle karşı karşıya kalması endişesini daha da artırmaktadır. Bu bağlamda ABD, Sovyet etkisinin diğer Arap ülkeleri dahil olmak üzere Ürdün'e geçmesine sessiz kalmayarak engel olmaya çalışmıştır.⁸²

SSCB döneminde Suriye'nin Sovyetler birliği ile olan sıcak temasları giderek artmıştır. İktisadi işbirliklere varan anlaşmalar dahi yapmışlardır. Bu dönemde ABD başkanı olan Eisenhower, Suriye'nin sınır komşularına harekete geçmeleri adına çağrıda bulunmuştur. Zira Suriye ile uzun sınır komşusu olan Türkiye, Sovyetler döneminde kuzeyden ve güneyden çevrelendiğinden zor günler geçirmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Suriye'de gelişen olaylara ve Başkent Şam yönetimine dair tavrını

⁸² ARI, s.113.

sertleştirmektedir. Suriye'nin Sovyetler birliğinin yanında olmasının nedeni Batılı komşularının baskılarından kurtulabilmek için olduğu bilinmektedir.⁸³

1957 yılında Arap ülkelerinin rahatsız olmasına rağmen Irak, Ürdün, Türkiye, ABD dörtlü ittifak kurarak bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. Yapılan toplantı üzerine Türkiye iki öneride bulunmuştur. İlk olarak NATO'nun doğu bölgesinin çevrelendiğini belirtmiş ikinci olarak ABD'nin Suriye'de yaşanan olaylarda daha aktif olması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye, Suriye'de yaşanan olayların güvenlik tehlikesi oluşturduğunu düşünmüş bununla birlikte Arap ülkesi olan Irak ve Ürdün'de yaşanan krizlerin diplomatik yollarla çözülmesi gerektiğine inanmıştır.

Suriye'deki duruma ön almak amacıyla ABD; Türkiye, Ürdün, Irak ve Lübnan'a askeri ve iktisadi desteklerde bulunmuştur. ABD'nin bu tavrından dolayı kendisinin Sovyet kuşatması altında hisseden Türkiye azda olsa rahatlamıştır. Bu çerçevede sınırdaş ülkesi olan Suriye'ye karşı askeri tedbirler almıştır. Şam yönetimi bu durumu Türkiye'nin Suriye'ye yapacak olduğu askeri müdahalenin zemini olarak görmüştür. Suriye'nin destekçisi olan Sovyetler, bölgeye yapılacak olan olası tehditlere karşı sessiz kalmayacaklarını ve müdahale edeceklerini belirtmişlerdir.⁸⁴

ABD Ortadoğu stratejisi geliştirmiş olmasına rağmen Suriye'nin Sovyetlerin uydusu olmasına engel olmamıştır. Bu dönem içinde Suriye'de komünizmin etkileri sürmüş, zira diğer Arap ülkeleri bu duruma sessiz kalmıştır. Sınırdaş ülke Türkiye, Ortadoğu hedefleri olan ABD ve İngiltere bu duruma sessiz kalmayarak tedbirler almaya başlamışlardır. Bu bağlamda ABD, Türkiye'nin Suriye stratejisi karşısında endişe duymuş, bununla birlikte ülkemiz Suriye- Sovyetlerden gelebilecek saldırılara karşı ortak hedef haline gelmiştir. 1957 yılında dönemin Sovyet Başkanı Bulganin Türkiye'ye bir bildirim göndermiştir. Bu bağlamda Suriye'ye olası yapılacak saldırılara karşı Türkiye'nin zor durumda kalacağını belirtmiştir. Buna karşılık Türkiye'den yayınlanan cevapta Suriye'deki gelişmeler ışığında Türkiye'nin tehdit altında olduğu, Sovyetlerin askeri teçhizatlarının Suriye'de depolanmasından endişe duyulduğu bildirilmiştir.⁸⁵

ABD, Suriye'deki komünizme karşı öngörülebilir bulunmaktadır. Fakat yapılan öngörü Suriye'deki muhalif örgütlerden Batı yanlısı olan birilerini başa getirerek

⁸³ KÜRKÇÜOĞLU, s.103-104.

⁸⁴ KÜRKÇÜOĞLU, s.104.

⁸⁵ BAŞ, s.97.

örgütlenmesini sağlamaktı. Bununla birlikte ABD, Suriye'ye müdahale edildiği takdirde Sovyetlerle karşı karşıya geleceğini ve bu durumu istemediklerini belirtmiştir. ABD, Sovyetleri karşısına almak istemediğinden Suriye sorununun çözümü için komşu ülkelere destek vereceğini ve ABD'nin yapmış olduğu desteklerle hareket edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Nitekim ABD, Türkiye'nin Suriye üzerinde askeri müdahale yaptığı takdirde hiçbir şekilde sorumluluk almayacağını ve bu durumu desteklemeyeceğinin altını çizmiştir. Türkiye sınırdaş ülke Suriye'nin gözünü korkutmak için sınırda sığınaklar yapmış ve bu sığınakları daha da artırmıştır. Bu çerçevede Suriye-Türkiye arasında yaşanan bu olaylar ile ABD ve Sovyetlerin iki ülkeyi kullanarak uluslararası arenada gövde gösterisi yapmaya başladığı görülmüştür. Sovyetler, Suriye merkezli Ortadoğu'da dönem içinde prestij sahibi olmuş ve bu oluşturduğu prestijin yıkılmasını istememiştir. Bu bağlamda prestijini stabil halde tutmak için geri adım atmayacağını vurgulamıştır.

Sovyetler 1957 yılında BM Genel Kurulu'na katılmış ve iki ülkenin arasında yaşanan olayları yakından takip ettiklerini beyan etmiştir. ABD ise Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden gerginliklerin devam etmesi halinde Türkiye'nin güvenliğinin NATO'nun güvencesinde olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda olası savaş durumunda NATO'nun Türkiye'ye askeri ve iktisadi açıdan destek vereceğini sözlerine ekleyerek, Türkiye'nin sınırda yapmış olduğu yığınakları kaldırmasını istemiştir.⁸⁶

Bu gelişmeler yaşanırken, Suriye yaşanan gerginlikleri 1957 yılında BM Genel Kurul toplantısında gündeme getirmiştir. Bu bağlamda kriz yumuşamaya başlamıştır. Bu çerçevede BM Genel Kurulunda iki ülke arasında yaşanan kriz gündeme gelmiş ve Türkiye-Suriye arasında ciddi bir yumuşama söz konusu olmuştur. Karşılıklı istişareler neticesinde Suriye devlet adamları Türkiye'nin niyetinin kötü olmadığı konusunda ikna edilmiş ve BM'ye yapmış olduğu itirazı geri çekmiştir. Bu ikna çabalarının sonuç göstermesinin ardından Türkiye sınırdaki yığınaklarını geri çekmiş, bununla birlikte iki ülke arasındaki yumuşama süreci hızlanmış ve normalleşme sağlanmıştır.⁸⁷

Bu çerçevede Türkiye, sınırdaş ülkeler ve ABD ile ciddi krizler yaşamış buna bağlı olarak gergin zamanlar geçirmiştir. Ne olursa olsun Türkiye daima Sovyetlerin bir ayağını oluşturacak olan Suriye'ye karşı hassas olmuştur. Zira Türkiye Suriye'de

⁸⁶ SANDER, s.161.

⁸⁷ KÜRKÇÜOĞLU, s.104.

komünizmin etkilerinin ne denli olduğunu gözlemlemiş ve bölgenin kuzeyinde Kürt örgütlerin yaygın hale gelmesi Türkiye üzerinde yeni tehditlerin oluşturulduğunu göstermiştir. Türkiye'nin sergilemiş olduğu bu tavır karşısında diğer Ortadoğu ülkeleri; Filistin, Süveyş Kanalı Krizi, Bağdat Paktı konularını kendilerine oluşabilecek bir tehdit görerek Sovyetlerin yanlısı olmaya başlamışlardır.⁸⁸

Türkiye, sınırdaş ülkesi Suriye ile yaşadığı krizler sonrasında elinde bulundurduğu malzemeleri iç politikası ve ABD ile ilişkilerinde kullanmış, buna bağlı olarak Suriye'ye karşı almış olduğu askeri tedbirlerin ardından diğer Arap ülkelerinden tepki alarak ilişkilerine zarar vermiştir. Bu çerçevede Sovyetlerin tesiri altına girmiş olan Arap ülkeleri, Irak ve Lübnan gibi müttefik olan ülkelerde yönetimlerin değişmesi Batılı devletler için önemli bölgelerin kaybedilmesi anlamına gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde Türkiye ve Suriye arasında yaşanan krizler doğrultusunda ABD Ortadoğu'ya dair geliştirmiş olduğu stratejilerde başarısız olduğunu göstermiş oldu.

Bu çerçevede Türkiye Batılı ülkelere bölge üzerinde etkisinin ne denli önemli olduğunu vurgulamış ve bu dönem içinde ABD'den iktisadi destekler almıştır. Sovyetler ise Arap ülkeleri tarafından sempatizanlık kazanarak bölgede dikkat çekmeye başlamış ve tüm bu olaylar ışığında ABD Ortadoğu bölgesinde prestij kaybına uğramıştır.⁸⁹

2.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemi

ABD'nin Ortadoğu politikası içerisinde İsrail'in güvenliği, Lübnan'ın stratejik önemi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Lübnan'da yaşanabilecek iç siyasetindeki karışıklıklar İsrail'in güvenliğini tehlikeye sokabilecek nitelikte görülmektedir. Bu çerçevede ABD, Suriye'nin Lübnan'a karşı 1976 da yaptığı askeri müdahaleyi, ülkedeki buhranı çözebilecek bir anahtar olarak gördüğünden yaşanan olayları göz ardı etmiştir.⁹⁰

İsrail devleti Lübnan'ın güney kısmını işgal etmiş ve 2000 yılında bu işgal geri çekilmiştir. Buna bağlı olarak Suriye ordusunun Lübnan üzerinden askerlerini geri çekmesi konusu gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Refik EL- Hariri'ye yapılan suikastın

⁸⁸ BAŞ, s.100.

⁸⁹ BAŞ, s.103-104.

⁹⁰ ORHAN, s.57-58..

ardından, Suriye'ye ülkeden askerlerini çekme konusunda daha fazla baskı yapılmış ve Suriye bu baskıların yoğunlaşmasından sonra askerlerini geri çekmiştir.

Bu dönem içinde Suriye'nin yönetiminde bulunan Hafız Esad, Irak ile politik manada sıcak temaslar kurmuştur. Bu yakınlaşma Beşar Esad döneminde de devam etmiştir. Suriye bu dönem de Irak bölgesinden petrol ithalatında bulunmuştur. BM'nin uygulamış olduğu yaptırımların aksine hareket eden Suriye, ithal etmiş olduğu petrolü uluslararası pazarlara arz etmiştir.

Bu çerçevede Suriye iktisadi endişelerin yanında güvenlik endişeleri de duymaktaydı. Bu yüzden ABD'nin Irak işgaline tepki gösteren ülkelerin başında yer almıştır. Irak'ta Saddam Hüseyin iktidarının düşürülmesi, Suriye'nin Ortadoğu bölgesinde kendini güçlendirmesi adına konumunu sabit tutmak için yeni olanaklar sunmuştur. Bu bağlamda Suriye, ABD'nin hedef noktası olmaktan kurtularak Ortadoğu bölgesindeki istikrarını korumak adına önemli bir fırsat elde etmiştir.⁹¹

2.3.ABD VE SURİYE KRİZİ

2.3.1. Suriye Krizinde ABD'nin Tutumu

ABD Başkanı Obama, uluslararası siyasi çevrelerin beklentisinin aksine, ülkesinin çıkarlarını gözetererek Suriye'de yaşanan olaylar doğrultusunda inisiyatifler geliştirilmesini önermiş, bu bağlamda diplomatik ilişkiler konusunda çabalamanın önemini vurgulamıştır. ABD, Suriye'den ziyade kendi çıkarlarına ters düşen İran için sert ambargolar uygulanmasını talep etmiştir.⁹²

2011 yılında Suriye'de yaşanan buhranın ardından ABD Başkanı Obama, Beşar Esad iktidarının gitmesi kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Suriye buhranında Esad rejimine karşı olan muhaliflerin yardım talepleri olmuştur. Zira bu talepler muhaliflerin kendi içinde tutarsızlığı nedeniyle çok sesli olmuş ve ABD bu yardım çağrılarını kırmızı ışık yakmıştır. Bölgede bulunan Muhalifler uluslararası destek beklemektedir. Bu bağlamda

⁹¹ FÜSUN TÜRKMAN, "Kırılgan İttifaktan Model Ortaklığa - Türkiye ABD İlişkileri," Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s.65.

⁹² GÜNAL, s.130.

bazı muhalif gruplar dış askeri müdahale desteği beklerken, diğer gruplar silah desteği istemektedirler. Bu istekler ABD için imkansız olduğundan yapılan çağrılar karşılıksız kalmıştır.⁹³

ABD yalnızca silah desteğinin kendi gündeminde olduğunu belirtmiş askeri müdahalenin söz konusu olmayacağı açıklaması yapmıştır. Fakat ABD, Suriye'nin kendi ülkesinde bulunan vatandaşlara kimyasal silah kullanmasından ötürü bu konuyu tekrar gözden geçirmek için askıya almıştır. Buna bağlı olarak Obama yönetimi gözden geçirdiği silah desteği konusunda brifing vermiş ve Suriye'nin kimyasal silah kullandığı konusunda emin olduklarını belirterek bölgeye silah desteği yapacağını sinyallerini vermeye başlamıştır.⁹⁴

Suriye buhranının geldiği son durum göz önünde bulundurularak uluslar arası sistemin yapı taşlarının sorgulanmaya başlanmasının ardından, BM Güvenlik Kurulu gibi birimlerin mevcut durumlarının etkinliği tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda BM'ye üye devletler arasında İngiltere ve Fransa'nın hala üyelik durumlarının devam etmesi akılları karıştırırken bir yandan Çin ve Rusya'nın veto kullanma hakkının güçlü konuma gelmesi bu durumun yeniden tartışmaya açılmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede ABD'nin BM'ye son üye ülke olması aynı zamanda tek süper güç ilkesinde gerilemeye başlaması ABD için durumu farklı kılmaktadır.⁹⁵

ABD bölgedeki muhalif gruplara silah vermeye başlamıştır. Bu yardımların ardından bölgedeki muhalif gruplara başka ülkelerde destek vermeye başlamıştır. Bu desteklerin amacı ne kadar bölge halkının kendisini rejime karşı koruması olsa da, sonuçları hiçte bu şekilde olmamıştır. Çünkü bölgede yaşayan muhaliflerin bir arada hareket etmeleri söz konusu olmamıştır. Aynı ayrı gruplar silahlandırılmış ve bölgede belki de uzun yıllar devam edecek olan istikrarsızlığın temelleri atılmıştır. Bölgede sözü geçen ülkelerin muhalifleri silahlı olarak desteklemesi yerine siyasi çözümler bulunmaya çalışılması belki de bölge halkı için daha olası bir çözüm olabilirdi.

⁹³ TÜRKMAN, s.70.

⁹⁴ BILGIN, s.44.

⁹⁵ KAYA, s.28.

2.3.2. Suriye'deki Kimyasal Silah Krizi

Suriye Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar dışarıdan askeri teçhizat desteği almıştır. Buna bağlı olarak 2011 yılında Suriye'de başlayan buhran dönemi sonrasında ülkede muhalif gruplar ve Esad yönetimi arasında çeşitli çatışmalar başlamıştır. Zira Esad yönetiminin ülkede oluşan muhalif gruplar dahil sivil vatandaşlara sert politikalar uygulaması dikkat çekmiş, bu çerçevede 21 Ağustos 2012 tarihinde Suriye'de bulunan Guta şehrine yapılan kimyasal silah saldırısının faili olarak Esad güçlerinin olma ihtimali üzerine durulmuştur. Dünya haber ajansları oluşan söylentiye bu şekilde yayınlamıştır.

Sınır komşusu olan Türkiye ve Suriye'de bulunan muhaliflerin bir kısmı, Suriye'nin geçmişten günümüze kadar dışarıdan silah desteği aldığını bilmektedir. Zira bu kimyasal silah saldırısı sonrası gözler Suriye'deki muhaliflerin yıllar boyunca dışardan müdahalesini bekledikleri İngiltere, Fransa ve ABD ülkelerine çevrilmiştir. 2011 yılında Suriye'deki halk ayaklanmasının ardından bugüne kadar Suriye'de yaşanan vahşet ilk kez bu kadar ciddi şekilde kimyasal silah saldırısı sonrasında dile getirilmiştir.⁹⁶

Yaşanan olayın ardından 2010 yılında kurulan Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü uzmanları ile birlikte BM denetçileri kimyasal silah saldırısı gerçekleştirilen Guta bölgesine gitmişlerdir.⁹⁷

Suriye'nin Guta semtine yapılan kimyasal silah saldırısı sonucunda ilk açıklama ABD Başkanı Obama tarafından gelmiş, bu bağlamda 'kırmızı çizgi' diye adlandırdığı kimyasal silah kullanımı olayının muazzam sonuçlar getireceğini dile getirmiştir. Zira ABD'deki yayın kuruluşları Esad yönetimindeki Suriye'de, kimyasal silahların daha öncede kullanıldığını teyit etmektedir. Bu bağlamda ABD Başkanı Obama ve Ürdün Kralı görüşme sağlamıştır. Yapılan görüşme neticesinde kimyasal silah kullanımının Suriye'deki dengeleri değiştirmede etkin rol oynayacağı öngörülmüştür.⁹⁸

Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi başkanlığını Arjantin adına temsil eden Büyükelçi Perceval, saldırının ne yönde olduğuna aynı zamanda kimyasal silah

⁹⁶ KAYNAK ve GÜRSES, s.34.

⁹⁷ BILGIN, s.50.

⁹⁸ TÜRKMAN, s.71.

kullanılıp kullanılmadığına dair net verilerin olması gerektiğini beyan etmiştir. Bu bağlamda BM tarafından bölgenin incelenmesine Çin ve Rusya tepki göstermiştir.⁹⁹

Bu bağlamda Guta semtinin denetlenmesi çok kolay olamamıştır. BM denetçilerinin araçlarına kasti olarak ateş açılmış, denetleme faaliyetleri engellenmeye çalışılmıştır. BM denetçilerinin bölgedeki görevi kimyasal silah saldırısını kimin düzenlediğini tespit etmek değil, saldırının niteliğini tespit etmektir. Bu çerçevede denetlemeler zorda olsa tamamlanmış ve bölgede Sarin gazı kullanıldığı rapor edilmiştir. Raporun ardından Suriye'nin kimyasal silahlarını yok etmesini ön gören plan gündeme gelmiştir. Bu çerçevede ABD, İngiltere ve Fransa silahların yok edilmesi faaliyeti yapılmazsa askeri müdahalenin de masada olabileceğine dair açıklamalar yapmışlardır. Bu açıklamalara Rusya ve Çin tepki göstermişlerdir. Bölgedeki kimyasal silah saldırısının ardından yardım kuruluşları tarafından bölgeye daha fazla yardım yapılması yönünde çağrılarda bulunulmuştur.

Bu çerçevede Esad yaptığı açıklama, ülkede kimyasal silah kullanıldığını söylerken aynı zamanda bu kimyasal silah kullanımını ülkede kendi rejimine karşı çatışma durumunda olan muhaliflerin yaptığını söylemektedir.¹⁰⁰

Guta kentinde yapılan kimyasal saldırı sonucunda büyük bir insanlık trajedisinin yaşandığı söylenebilir. Bu çerçevede Suriye'de 2011 yılında başlayan ayaklanmalar sonrasında binlerce insanın ölümü ve ülkelerini terk etmesiyle sonuçlanırken, 2012 yılında gerçekleşen Guta merkezli kimyasal silah kullanımı ile insanlık trajedisinin daha fazla yaşanacağı gözler önüne serilmiştir. Bu bağlamda yaşanan gelişmeler dış güçlerin bölge üzerindeki savlarını değiştirmemiştir.¹⁰¹

Guta'ya yapılan saldırı sonrasında ABD Başkanı Obama bölge üzerinde hareketlenmeye başlamış, bu bağlamda Batı ile birlikte müdahaleci yol izlemişlerdir. Esad yönetiminin bu saldırıyı gerçekleştirme ihtimali üzerinde durulurken, Esad'ın uluslararası arenadaki hukuk çerçevesinde ne şekilde ilerleyeceğinin ipuçlarını verir durumda olduğu gözlenmiştir.

⁹⁹ KAYA, s.30.

¹⁰⁰ GÜNAL, s.132.

¹⁰¹ TÜRKMAN, s.73.

2.4. ABD– SURİYE İLİŞKİLERİNİN TÜRKİYE'YE ETKİSİ

2.4.1. Türkiye-ABD İlişkileri

1991 yılında yaşanan Körfez Savaş'ından sonra Türkiye, Orta Doğu' daki etkinliği konusunda ve Batılı devletlerle arasındaki ilişkileri değerlendirmek durumunda kalmıştır. 1990 yılında Soğuk Savaş sona ererken Türkiye, Orta Doğu bölgesine ilgisiz kalmaya devam etmek yerine Arap ülkeleriyle sıcak temaslarını artırmaya başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde Türkiye, ABD'nin müttefiki olmuştur. Fakat, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, ABD ile fikir ayrılığına düşmüş ve bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Bu bağlamda ABD üzerinde, Türkiye'ye olan güvensiz müttefik izlenimi bırakmıştır.¹⁰²

Irak İşgali öncesinde ve sonrasında yaşanan olaylar ABD ve Türkiye arasında ittifaklık krizi oluşturmuş ve konuyla ilgili yeni bir tanımlama yapılması ihtiyacı duyulmuştur. ABD ve Türkiye arasında sıkıntılar yaşanmaya devam ederken, Kuzey Irak meselesi de aralarındaki ilişkiyi sınırlandırmıştır.

1991 yılı sonrasında Türkiye, PKK örgütüne karşı bir operasyon düzenlemiş, bu operasyonla Kuzey Irak'ta güvenlik çemberi oluşturmuştur. Bu durum karşısında ABD göz yummuş fakat sonraki sürecinde ABD hükümeti Türkiye'nin Kuzey Irak'a tekrar müdahalede bulunmayacağını da açıklamıştır.

Suriye, konusunda da iki ülke fikir ayrılığına düşmüştür. Beşar Esad dönemi başladığından itibaren Türkiye-Suriye arasında iyi sınır komşusu adıyla ilişkileri tekrardan şekillenmeye başlamıştır. ABD'nin etkisi iki ülkenin daha fazla yakınlaşmamasına etki etmiştir. ABD'nin Irak politikasına baskı uygulamasından dolayı Türkiye'den de kendisine bu konuda destek vermesini beklemektedir. Irak'ın komşusu Suriye bu yaklaşımdan rahatsızlık duyduğu için ikili ilişkiler kötü etkilenmiştir. ABD bunu bildiği için Türkiye- Suriye yakınlaşmasını istememektedir.¹⁰³

Sonuç olarak ABD Suriye'ye askeri müdahalede bulunursa Türkiye durumdan ekonomik, coğrafik anlamlarda olumsuz etkilenecektir. ABD, Türkiye'yi elinde daha

¹⁰² ROBERT CHASE “Emily Hilland Paul Kennedy,” *Pivotal States and U.S. Strategy*, *Foreign Affairs*, Vol:75 No:1, January/February, 1996

¹⁰³ MICHAEL M.GUNTER, “The US-Turkish Alliance in Diasary”, *World Affairs*, Vol.167, No.3, 2005

sıkı tutmaya çalıştıkça ve politikalarına hizmet ettirmeye devam ettirdikçe Türkiye-ABD arasındaki gerilim daha fazla artacaktır.

ABD'nin Suriye politikalarının Türkiye'ye etkileri incelenirken, Suriye ve Türkiye arasında aşağıda ayrıntılı bir şekilde anlatılacak tarihsel sorunlardan bahsetmek faydalı olacaktır.

2.4.2. Türkiye- Suriye Arasındaki Tarihsel Sorunlar

2.4.2.1. Türkiye-Suriye Terör Sorunu

Ortadoğu bölgesinde istikrarsızlık devam ederken Türkiye'de kurulan PKK terör örgütü yaşanan istikrarsızlıklara bir yenisini eklemiştir. Bu bağlamda Türkiye'ye zarar vermek isteyen ülkeler tarafından PKK örgütü Türkiye üzerinde politika aracı olarak kullanılmıştır. Türkiye ve Suriye arasında yaşanan Hatay meselesi konusunda kriz yaşanmış ve sonucunda Suriye'nin istemediği şekilde Hatay Türkiye'nin Anavatanına katılmıştır. Bu bağlamda Suriye PKK örgütünü koz olarak Türkiye üzerinde kullanmıştır. Aynı zamanda Türkiye-İsrail arasında gerçekleşen askeri destek ilişkilerinin olumlu yönde olması Suriye'yi daha fazla rahatsız etmiş ve Türkiye'nin Ortadoğu bölgesinde güçlenmesine PKK örgütüne desteğiyle ket vurmaya çalışmıştır.¹⁰⁴ Bu bağlamda Suriye'nin PKK'ya vermiş olduğu destekle birlikte sınırdaş olan iki ülkenin arasındaki gerginlikler tırmanmaya başlamıştır. İkinci dünya Savaş'ının ardından tüm dengeler değişmiştir. Nitekim değişen dengeler Türkiye'nin lehine olmamış Güney ve Doğu bölgelerde Türkiye'nin yeni sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Diyarbakır'da Abdullah Öcalan yönetimindeki PKK terör örgütü kurulmuştur. Örgütün nihai amacı bölge üzerinde Kürdistan devleti kurmaktır. PKK terör örgütü Türkiye'nin kendi yapılanmasını sağlayamadığı yönünde izlenimler vererek ülkede güçlenmeye çalışmıştır. Bu bağlamda PKK sempatanlarını yanına çekmiş, örgüt ağını genişletmiştir. Ayrıca örgüt konuya menfaati çerçevesinde yaklaşacak ülkeleri de yanına çekmeye çalışmış bu sayede ekonomik destek bulmaya

¹⁰⁴ İDRİS BAL, "Ortadoğu'da İstikrarsızlığa Yol Açan Faktörler ve PKK'nın Katkısı", 21. Yüzyıl Eşliğinde Türk Dış Politikası, Ankara, Alfa Yay., 2001

çabalamıştır. Buna bağlı olarak Türkiye'nin prestiji sarsılmaya çalışılmıştır. Türkiye sahip olduğu askeri gücünü PKK terörizmi ile mücadele sırasında kullanmıştır. 1960 yılından bugüne gelindiğinde iç ve dış siyasette Türkiye PKK ile mücadelesinde yalnız bırakılmıştır. Bu bağlamda sınır ülkesi olan Suriye PKK'ya ciddi destekler vererek Türkiye'ye karşı kışkırtmıştır.¹⁰⁵

Suriye Devleti terörizme verdiği destek sayesinde Ortadoğu bölgesinde büyük Suriye hedeflerine adım adım yaklaştığını göstermektedir. İlk olarak İsrail üzerinde bulunan topraklarını kurtarmaya çalışmak, ardından Lübnan'da çıkan krizi kendi lehine sonuçlandırmak istemiştir. Bu bağlamda BAAS rejiminin belirlemiş olduğu ilke doğrultusunda ilerleyerek Türkiye ile yaşadığı su sorununa da kendi çıkarları dahilinde çözümler bulmaya çalışmıştır. Nitekim günümüze baktığımızda Suriye'nin hazmedemediği Hatay sınırlarının Türkiye'ye bırakılması konusu imkansız gibi görünse de Suriye'nin amaçları arasında yer almaktadır.¹⁰⁶

PKK ve Suriye arasındaki ilişki Türkiye'de yaşanan 1980 darbesi öncesi dönemde başlamıştır. Zira Abdullah Öcalan Suriye'de bulunan devlet adamlarıyla iletişime geçerek, Sovyet gizli servisi olarak bilinen KGB görevlisi Yevgeny Primakov'un Desteği ile PKK örgütüne üye olan kişiler için Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kampları kurulmuş ve bu kamplarda askeri eğitim alma imkanı sağlanmıştır.¹⁰⁷

Türkiye 1984 yılında terör ile mücadele konusuyla ilgili Suriye'ye öneride bulunmuştur. Nitekim yapılan öneri sonrasında Türkiye- Suriye arasında 'Sınır Güvenliği' adı altında bir protokol imzalanmıştır. Fakat Suriye bu protokole uymayarak PKK terör örgütüne desteğini sürdürmeye devam etmiştir. Ayrıca Güneydoğu Anadolu bölgesinde geniş kapsamlı bir Kürdistan devleti kurulmasına da devamlı destek vermiştir. Bu süreçte Türkiye, Suriye ile ilişkilerini ılımlı tutmaya çalışmıştır. Fakat Suriye'nin desteklemiş olduğu PKK terör örgütünün Çalı boğazı polis karakoluna yapmış olduğu saldırıyla birlikte, Türkiye'nin Suriye'ye olan tavrı değişmiş bu bağlamda iki ülke arasında gerginlik hızla tırmanmaya başlamıştır. 1998 yılına gelindiğinde iki ülke arasındaki gerginlik zirveye tırmanmış ve Ekim Krizi yaşanmıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁵ ÜMİT ÖZDAĞ, "Türk Ordusunun PKK Operasyonları," İstanbul, Pegasus Yayınları, 2007,

¹⁰⁶ BAL, s.710.

¹⁰⁷ ÖZDAĞ, s.13.

¹⁰⁸ BAL, s.712.

1998 yılı Eylül ayı ortasında kriz tırmanmış, dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı beraberindeki heyetle birlikte Hatay'ın Reyhanlı ilçesine gitmiştir. Burada yaptığı konuşmasında Orgeneral Ateş, Türkiye'nin Suriye ile olan ilişkilerinde oldukça yapıcı davrandığını ancak buna karşılık olarak teröre destekten başka hiçbir şey görmediklerini beyan etmiştir. Ayrıca sözlerine Türkiye'nin sabrının taşıdığını ve gerekli tedbirleri alacaklarını eklemiştir. O dönem yapılan bu konuşma Suriye'ye karşı bir kriz yönetimi adımı atıldığının sinyallerini vermiştir.¹⁰⁹

Süleyman Demirel döneminde yaptığı bir açıklamada; Suriye'nin kan davasına dönüştürdüğü Hatay meselesi ve su sorunu gibi konular doğrultusunda Türkiye'nin ılımlı yaklaşımlarını göz ardı ederek PKK terör örgütüne destek vermesinin kabul edilemez olduğunu ve sabrın taşıdığını dile getirmiştir. Ayrıca dönemin Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun "*Aramızda adı konulmamış bir savaş var*" açıklaması ile beraber iki ülke arasındaki gerginlik doruk noktasına ulaşmıştır.¹¹⁰

Türkiye'nin bu tavrına ilk tepki İsrail devletinden gelmiştir. Demirel'in yaptığı açıklamalara yönelik İsrail devleti, Ortadoğu bölgesindeki barış sürecinin zarar göreceğini savunmuştur. Bu bağlamda Türkiye'ye askeri ve diplomatik açıdan yardımcı olmayacağını kesin dille belirtmiştir. Bu olaylar sürecinde Irak, Suriye'ye destek vermiştir. Buna bağlı olarak Ürdün, Arabistan ve İran gibi Ortadoğu ülkeleri Türkiye'ye soğukkanlı olması gerektiği çağrısında bulunmuştur. Kaddafi ise, Suriye'nin yanında olduğunu, olası çatışma durumunda Türkiye'nin karşısında olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede Hüsnü Mübarek ve Kemal Harrazi ülkeler arasında arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Buna bağlı olarak ülkeler arası diplomasi görüşmeleri başlamıştır.¹¹¹

Türkiye, Suriye ile yaşanan terör sorununu bitirme konusunda kararlılığını belirtmektedir. Zira bu konu üzerine askeri ve diplomatik yollarla birçok uğraş verilmiştir. Bu bağlamda verilen uğraşlar neticesinde Suriye geri adım atmıştır.

Türkiye bu gelişmeler ışığında, Suriye ile olan sınır illerine askeri yığınak yapmıştır. Bu bağlamda bu askeri yığının Suriye'ye yönelik bir tehdit unsuru olmadığını, yalnız PKK terör örgütüne karşı savunma mekanizması olduğunu belirtmiştir. Ayrıca dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Ateş tarafından, terör örgütü liderinin Suriye'de

¹⁰⁹ ÖZDAĞ, s.14-15.

¹¹⁰ ÖZDAĞ, s.16.

¹¹¹ ARI, s.435.

barınması hususunda "askeri müdahale gerektirmeyecek bir sorun" açıklaması, temkinli bir politika izleneceğinin sinyallerini vermiştir.¹¹²

Suriye'nin Türkiye'den beklemediği bu tavırlar karşısında kendine savunma mekanizması geliştirmiş bu bağlamda diplomatik ve askeri gelişmeleri Türkiye ile paralel olarak yürütmüştür. İki ülkenin barış süreci olarak nitelendirilen Adana Mutabakatı başlamıştır. Zira Suriye izlemiş olduğu politikayı daha fazla devam ettiremeyerek Adana görüşmelerine katılmaya karar vermiştir. Yoğun diplomasi gerçeğiyle süreç sonrasında PKK Suriye bölgesinden çekilme kararı almıştır. Bu alınan karar doğrultusunda Türkiye ve Suriye Adana'da bir araya gelerek ikili ilişkilerinde yeni bir döneme girilmesi sağlanmıştır.¹¹³

Suriye Adana Mutabakatı ile birlikte PKK terör örgütünü Türkiye'ye karşı kullandığını ve teröre destek veren bir ülke olduğunu dünya kamuoyunda tescilletmiştir. Bu bağlamda iki ülke arasında yapılan Adana Mutabakatı oldukça önemli bir yere sahiptir. Suriye'nin geri çekilmesinde bazı amaçlar güdülmektedir. Bu bağlamda Suriye, Türkiye'nin askeri müdahalede bulunacağını değerlendirmiştir. Aynı zamanda Türkiye-İsrail ilişkilerin yakın olduğu düşünüldüğünde olası savaş durumunda Türkiye'ye destek vereceğini öngörmüştür. ABD ise desteğini Türkiye'den yana kullanacağını belirtmiş, Suriye'nin yalnızlaşmasına neden olmuştur. Bu çerçevede Suriye PKK'ya vermiş olduğu desteği geri çekmiş ve bölgesinden uzaklaştırmıştır.¹¹⁴

Türkiye, Suriye'de uzantısı bulunan PKK örgütüne dair mücadelesinde Suriye'ye en başında su konusunda tüm hakları elinde bulundurduğuna dair sert bir tavır izlemiş olsaydı PKK'ya verilen desteği Suriye çok önceleri geri çekmek durumunda kalacaktı. Nitekim Türkiye'nin sabrı taşıttıktan sonra bu konuda izlemiş olduğu strateji doğrultusunda Suriye PKK'ya verdiği tavizi geri çekmiştir. Bu çerçevede PKK Suriye'den çekilmiştir, ancak Türkiye'nin PKK ile olan mücadelesi tam olarak bu noktada başarıya ulaşmamıştır. Çünkü Türkiye'nin amacı PKK'nın askeri gücünü

¹¹² BAL, s.714.

¹¹³ ARI, s.435-436

¹¹⁴ ÖZDAĞ, s.21.

ortadan kaldırmanın yanında aynı zamanda siyasal temellerinin de yok edilmesi yönündedir.

Bu çerçevede Öcalan Suriye'den ayrıldıktan sonra Yunanistan, Rusya ve İtalya gibi ülkelere gitmiştir. Buda PKK'nın uluslararası arenada tanınmasını sağlamıştır. Bu sayede PKK'nın Avrupa ülkelerine yayılarak siyasallaşma süreci hızlanmıştır. Bu bağlamda Adana Mutabakatı süreci komşu iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu etkilerken, ülkemizin PKK'nın siyasal temellerini yok etme yolundaki yaklaşımlarına çokta katkı sağlamamıştır.¹¹⁵

2.4.2.2.Türkiye-Suriye Su Sorunu

Ortadoğu bölgesi jeostratejik konumu, bölgenin sahip olduğu doğal kaynaklar, bölgeye yapılan iç ve dış müdahaleler neticesinde dünyada en istikrarsız bölge olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda oluşan istikrarsızlık bölgede terörizmin yaygınlaşmasına neden olmuş ve dünya devletleri tarafından bölgedeki terör daima politika aracı olarak kullanılmıştır.

Ortadoğu bölgesinin iştah kabartan enerji kaynakları sayesinde dış güçlerin ilgi odağı olmuştur. Dış güçler bölgedeki istikrarsızlığa daima göz yummuş bu sayede istikrarsız bir Ortadoğu'nun doğal kaynaklarından faydalanmaları her zaman kendileri için daha kolay olmuştur. Bölgedeki istikrarsızlığın nedenleri arasında su kıtlığı da sayılabilir. Halbuki bölge ülkeleri kendi aralarında iş birliği sağlayabilseler kaynaklar etkin bir şekilde kullanılabilir ve bölgenin refahına hizmet edecektir.¹¹⁶

Ortadoğu bölgesinde yıllardır sağlanamayan demokratik yönetimin olmayışı istikrarsızlığa daha fazla katkıda bulunmuştur. Demokratik bir yapının olmayışından dolayı bölgede genel olarak radikal gruplar hükümetlere baş kaldırmışlardır. Örnek

¹¹⁵ BAL, s.715.

¹¹⁶ SANDER, s.208.

olarak 80'li yıllarda Suriye tam olarak işleyen bir muhalefet sistemi kuramadığı için radikal gruplarla savaşmak zorunda kalmıştır.¹¹⁷

1980 yılında İran-Irak arasında bölgesel çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmaların yaşanması bölge istikrarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bağlamda Türkiye, iki ülke arasındaki savaşa tarafsız kalarak ilişkilerine devam etmiştir. Soğuk Savaş döneminde Suriye İran'da Şii mezhebinin varlığına ilgi duymuştur. Bu çerçevede ABD'nin, Irak ülkesine sağlamış olduğu destekle birlikte Suriye İran'ın yancısı olmuştur.

Türkiye- Suriye arasındaki ilişkiler yıllar boyunca olumsuz seyretmiştir. Nitekim yaşanan olumsuzlukların bazıları olumlu neticeye bağlanmışsa da iki sınırdaş ülke arasındaki gerginlikler son bulmamıştır. 1998 yılında Adana Mutabakatı ile birlikte iki ülke arasında gerginliklerin zirveye ulaştırdığı terör sorunu çözülmüş ve yumuşama dönemine girilmiştir. İki ülke arasında Hatay meselesi ve Terör sorunları yaşanmış su sorunu ile birlikte yeni krizin başlayacağı sinyalleri verilmiştir.

Bu çerçevede Ortadoğu ülkesi olan Suriye'nin sınırdaş ülkesi Türkiye ile yaşadığı diğer sorun Dicle-Fırat ve Asi nehirlerinin paylaşımı konusunda olmuştur. Zira su sorunu sadece Suriye ve Türkiye arasında değil Irak ve İsrail'in de dahil olmasıyla yaşanmıştır. Fırat ve Dicle nehirlerinin paylaşımına dair sorunun geçmişten günümüze kadar süregelmesi bu bağlamda siyasi ilişkilerde ayrı bir güç unsuru olarak görülmüştür.¹¹⁸

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) , bölgenin kalkınmasını sağlayacak hedefi doğrultusunda inşa edilmiştir. Zira komşu ülkeler Suriye ve Irak su kaynaklarının kesileceği endişesiyle birlikte bu projeye tepki göstermişlerdir. Fırat nehri Türkiye'den doğup Ortadoğu ülkesi olan Suriye üzerinden Akdeniz'e ulaşmaktadır. Bu bağlamda Fırat ve Dicle nehirleri enerji kaynağı olarak kullanılmak istenmektedir. Fırat nehri üzerine Türkiye birçok baraj inşa etmiştir. Bu çerçevede Suriye'de Fırat nehrinden faydalanmış ve kendi bölgesinde nehir üzerinde barajlar inşasına başlamıştır. Türkiye nehirler üzerinden gerçekleşen su sorununa Irak ve Suriye'ye ılımlı yaklaşmış fakat sonuç alamamıştır. Türkiye GAP hedeflemesinde dünya bankasından kredi talebinde bulunmuştur. Fakat sınır ülkelerinin de bu duruma onay vermesi şartıyla krediyi

¹¹⁷BASKIN ORAN, "Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar," İstanbul, İletişim Yay., Cilt 1, 1. Baskı, 2001

¹¹⁸ SABAHAATTİN ŞEN, "Su Sorunu Türkiye ve Ortadoğu," İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1993,

alabilecekleri söylenerek talep reddedilmiştir. Bu bağlamda Türkiye proje dahilindeki sermayeyi kendi bütçesinde karşılamaya karar vermiştir.¹¹⁹

Fırat ve Dicle nehirlerinin sorun haline dönüşmesi Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Nitekim Suriye'nin verimli topraklarında tarıma dayalı kullanmak istediği nehirleri kendi bölgesinde oluşturacağı kalkınma planlarına dahil etmek istemiştir. Bu çerçevede GAP sorununun çözülmesi de zor bir süreci beraberinde getirmiştir. 1980 ve 1990 yılları arasında sınırdaş ülkeler Suriye ve Türkiye, ardından Suriye ve Irak arasında Fırat nehrinin paylaşımı hususunda anlaşma imzalamışlardır. Nitekim bu anlaşmalar döneme damgasını vurmuş ve önemli gelişmelere neden olmuştur.

1990 yılında Türkiye, Atatürk Barajını doldurduğu sırada fazla su kullanmakla suçlanmıştır. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri arasındaki su sorununun çözülmesi adına 'Barış Suyu Projesi' ve "Manavgat Çayından Su Satılması" önerileri sunulmuştur. Bu durum karşısında Suriye ve Arabistan uzlaşmacı yaklaşmamışlar ve gelen önerileri reddetmişlerdir. Suudi Arabistan projelerin İsrail'e su sağlamak amaçlı olduğu gerekçesiyle Türkiye'yi eleştirmiş ve projeler bu yüzden hayata geçirilememiştir. Türkiye'nin Ortadoğu üzerinde söz hakkına sahip olmasından endişe duyan Ortadoğu ülkeleri su konusunda bağımsız olmak istemektedir.¹²⁰

Türkiye, kendi ülkesinden doğan Ortadoğu güzergahından akan nehirlerin söz hakkı sınırdaş ülkelerin anlaşmasıyla kullanılmasını öngörmektedir.¹²¹ Türkiye, Fırat ve Dicle nehirlerinin kendi ülkesinde bulunan bölümün paylaşılmasına karşı çıkmaktadır. Bu durumun siyasi bir sürecin izleyeceği kanaatindedir. Bu bağlamda Fırat ve Dicle nehirlerinin kullanımı ile ilgili kıyıdaş ülkelerle birlikte ortak anlaşma yapılmasını istemektedir.¹²²

Suriye, Fırat ve Dicle nehirlerine yönelik paylaşımın kotalar dahilinde yapılması önerisinde bulunmuştur. Bu bağlamda Suriye ve Irak ülkeleri Fırat ve Dicle nehrinin Türkiye dahil olmak üzere üç eşit parçaya bölünmesini makul görmüşlerdir. Nitekim Türkiye Fırat nehri üzerine Atatürk Barajını konuşlandırırken sınırdaş ülkelerin su konusunda mağdur edildikleri yönünde spekülasyon düşüncelerinden dolayı Türkiye

¹¹⁹ ŞEN, s.262.

¹²⁰ SANDER, s.211.

¹²¹ BASKIN ORAN, "Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar," İstanbul, İletişim Yay., Cilt 1, 1. Baskı,2001, s.143.

¹²² ORAN, s.144.

üzerinde siyasi baskı kurulmuştur. Irak ve Suriye ülkelerinin tarım arazilerinin ve içme sularının zarar gördüğünü iddia etmesi üzerine, Türkiye'nin Ortadoğu bölgesinde lider olma yolunda zemin hazırlığında olduğu düşüncesini ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Türkiye, Irak ve Suriye'nin Fırat ve Dicle nehirlerinin üç ülke arasında eşit dağılım yapma önerisiyle yaptıkları siyasi çatışmanın tezat olduğunu düşünmektedir. Fırat ve Dicle nehirleri üç ülke için ortak kullanım alanında sayılmaktadır. Fakat Türkiye sınırlarını aşarak Ortadoğu bölgesi üzerinden Akdeniz'e akan nehirlerin nihai olarak 'sınır aşan' sular olarak nitelendirilmesi yapılmaktadır. Bu bağlamda sınır aşan nehirlerin eşit paylaşım olarak dağıtılması yönünde kabul görmemektedir. Türkiye, Suriye ve Irak ülkelerinin mağdur olduklarının iddiasına yönelik tezlerinin asparagas olduğu görüşündedir.¹²³

Suriye, Türkiye'yi PKK'ya destek vermekle tehdit etmektedir. Bu çerçevede su sorununu elinde barındırdığı bu tehditle çözüme yoluna gitmek istemiştir. Bu bağlamda Suriye hedefleri doğrultusunda Irak ile ekonomik işbirlikleri yapmış, aynı zamanda Ermenistan uzantılı ASALA terör örgütüne ve Türkiye'de kurulan ve Suriye uzantılı olan PKK örgütüne destek vermiştir. Suriye'nin bu politikaları sorunu çözmekten çok çıkmaza sokma olarak algılanmıştır. İzlenen bu yanlış politikalar neticesinde Su sorunu günümüze kadar çözülememiştir. Halbuki bölge ülkeleri olarak politikaların tehditler üzerine değil de yapıcı bir çerçeveye oturtulması sorunun çözüm noktasında herkese katkı sağlayacaktır.¹²⁴

2.4.2.3. Soğuk Savaş Dönemi

Türkiye- ABD ilişkilerinin kökeni Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Osmanlı Dönemi dağılıma sürecindeyken ABD, Osmanlı'nın topraklarına yakın ilgi duymuş ve bölge üzerinde çok sayıda eğitim alanları açmıştır. ABD ve Türkiye arasında politik ilişkiler Ermenilerin uyguladığı baskı nedeniyle sancılı bir süreçle başlamıştır.¹²⁵

¹²³ ŞEN, s.263-264..

¹²⁴ ORAN, s.145-146.

¹²⁵ TURAN YAVUZ, "Çuvallayan İttifak," Destek Yayınları, Ankara. 2006,

Bu çerçevede Türkiye 1927 yılında ABD'ye elçi göndermek istemiş fakat Ermenilerin tepkisiyle karşı karşıya kalmıştır. Ermenilerin tepki göstermesindeki amacı Türkiye'nin yalnız olduğu ABD'nin desteğinin olmadığını göstermektir. Bu bağlamda ABD-Ermeni ilişkilerinin kökenine inildiğinde, Ermeniler' in en büyük başarısı Lozan'da 6 Ağustos 1923' te imzalanan dostluk anlaşmasının onaylamasına engel olmaları olmuştur. Bu nedenle yapılacak olan anlaşmanın görüşmeleri Ermenilerin lobi faaliyetleri yüzünden 1924 yılı Mayıs ayına kadar ertelenmiştir. Bu çerçevede ABD yönetimi ise, Ermenilerin bu faaliyetlerinden etkilenmemiş gibi göstererek Türkiye ile ilişkilerinin devam ettirilmesi yönünde karar kılmıştır. Bu bağlamda 1927 yılında ABD ve Türkiye diplomatik ilişkilerini düzenli hale getirmiş ve istikrarını sürdürmüştür.¹²⁶

Türkiye Soğuk Savaş döneminde Sovyetlerin tesiri altına girmemiş ve ABD'nin çıkarlarına ters düşmemiştir. ABD'nin Türkiye üzerindeki çıkarları olan boğazlar konusu Sovyetlerin etkisine girmeyen Türkiye'nin önemini ABD için bir kez daha artırmıştır. Türkiye konumu itibariyle üç kıtanın yollarını açan anahtar ülke olduğundan, ülkeler için önemli konumdadır. Bu bağlamda Türkiye Sovyetlerin etkisi altına girerse Boğazları ele geçirme konusu ve Ortadoğu bölgesinde söz hakkının Sovyetlere geçme endişesi ABD'yi sarsmıştır. Bu çerçevede ABD kendi çıkarlarını gözeterek Soğuk Savaş döneminde Türkiye'ye tam destek sağlamıştır. Türkiye ise ABD'den gelen bu destekleri kabul etmiştir. Bunun nedeni ise Sovyetlerin Türkiye üzerinde taleplerinin gün geçtikçe artması, aynı zamanda İkinci Dünya Savaş'ına girmemesine rağmen ekonomik açıdan sıkıntı çekmesidir. Tüm bu detaylar düşünüldüğünde Türkiye, yalnız kalma tedirginliği yaşamış ve ABD desteğini kabul etmiştir.¹²⁷

1970-1980 yıllarında Türkiye-ABD ilişkilerinin üç sorun çevresinde şekillendiği söylenebilir. Birincisi ABD'nin Türkiye'ye vermiş olduğu destek, ikinci olarak Türkiye ve Ermeniler arasındaki Ermeni krizi, üçüncü ve son olarak SEİA denilen askeri güç ile ilgili işbirliği yapılması sorunlarıdır. Türkiye'nin stratejik önemi, SSCB dağılması ve Kuveyt'in Irak tarafından işgali sonrasında tekrardan gündeme gelmiştir.

Bu gelişmelerin yanı sıra ABD- Türkiye ilişkileri açısından önemli gelişmelerden bir diğeri de, Brzezinski Doktrini ile birlikte Çevik Kuvvet'in oluşturulması sürecidir.¹²⁸

¹²⁶ YAVUZ, s.36.

¹²⁷ İDRİS BAL, "Mülakatlarla Türk Dış Politikası", Ankara, USAK Yayınları, 2010,

¹²⁸ BAL, s .62.

2.4.2.4. Körfez Savaşı Dönemi

1990 yılından itibaren Türkiye, Ortadoğu'nun zengin enerji kaynakları üzerinde bulunan Arap ülkelerine karşı 'model ülke' oluşturabilecek nitelik kazanmıştır. 2 Ağustos 1990 tarihinde yapılan Birinci Körfez Savaşı Türkiye'yi önemli kılmış ve ABD için vazgeçilmez olmasını sağlamıştır. Bu çerçevede Körfez krizinde yaşanan olaylara karşılık Türkiye, ABD'nin yanında olmuş ve kendi değerini artırmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Ortadoğu bölgesine yapılacak olan açılımlar doğrultusunda bir geçiş anahtarı olarak görülmeye başlanmıştır.¹²⁹

ABD-Türkiye arasındaki günümüzde yaşanan ilişkilere bakıldığında ABD'nin yararcı bir ülke olmak istediği, buna bağlı olarak çıkarıcı ilişkiler kurmak ve bu şekilde işbirliği sahasını genişletmek istediği görülmektedir. Sorun yaşanan bölgelerde vizyon gelişimine gidilerek karşılıklı hoşgörü dahilinde davranmanın esas olacağını belirtmiştir.

Bu çerçevede Türkiye-ABD ilişkileri kolay kolay darbe almayacak olup buna bağlı olarak ikili ilişkilerde bölgesel bakıldığında birbirlerine ihtiyaç durumlarının olduğu görülmektedir.¹³⁰

2.4.2.5. Suriye Bağlamında Türk- Amerikan İlişkileri

Türkiye-Suriye sınırdaş iki ülke olup ilişkilerinde en çok gerginliklerin yaşandığı komşu ülkelerdir. Geçmişten günümüze kadar Türkiye- Suriye arasında Hatay sınır sorunu, Fırat ve Dicle Nehirlerinin paylaşımı konusundaki su kullanım sorunu ve Türkiye'ye karşı terörist gruplarına dair Suriye'nin destek vermesi gibi durumlar iki ülke arasındaki en önemli ve ciddi sorunlar olmuştur.¹³¹

¹²⁹ YAVUZ, s.40.

¹³⁰ TÜRKMAN, s.86.

¹³¹ VEYSEL AYHAN,"Arap Baharının ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi." *Middle Eastern Analysis/ Ortadoğu Analiz* 3.36. 2011.

ABD Ortadoğu bölgesinde barış süreci gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Suriye ve diğer Ortadoğu ülkelerini kapsayacak olan barış süreci yolunda diplomatik adımlar atılmıştır. Türkiye- Suriye arasında yaşanan krizlerden en çok etkilenen iki ülke İsrail ve Yunanistan'dır. İki ülke arasındaki gerginliklerin tırmanmasıyla birlikte Suriye-Yunanistan ilişkileri kuvvetlenmiştir. SSCB dağılmadan önce Suriye ve Irak ülkeleri Türkiye'ye karşı PKK terör örgütüne destek vermiş, bu bağlamda terörizmin yaygınlaştırılması adına bölgelerinde eğitim sahaları kurmuştur. Bu çerçevede PKK örgütü uzun yıllar boyunca bu iki ülke üzerinden yönetilmiştir.¹³²

Türkiye- İsrail arasında askeri gelişmeler artmış ve Suriye bu duruma sessiz kalmamıştır. Nitekim Türkiye- Suriye arasındaki ilişkilerin yumuşama dönemine girmesinin ardından bu krizlerle birlikte gerginlikler yeniden nüksetmeye başlamıştır. Zira ABD Suriye'yi Ortadoğu üzerinde barışı sağlayabilecek anahtar ülke olarak görmektedir. Buna bağlı olarak Suriye ile ilişkilerinde olumlu yönde ilerlemeyi tercih etmiştir. Suriye, Türkiye'ye karşı PKK terör örgütüne destek verdiğini itiraf etmiştir.¹³³ Bu çerçevede Türkiye ve çevresinde Kürdistan olarak nitelendirdikleri bölgeyi kurma isteklerinden vazgeçemedikleri ortaya çıkmıştır.¹³⁴

2014 yılında Arap ülkeleri ve Batılı ülkelerin katılımıyla birlikte İstanbul'da 'Suriye Ulusal Konseyi' adı altında bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda ABD'nin de aralarında bulunduğu bazı ülkelerin Suriye'deki Muhalif grupları bir araya toplamak adına büyük çaba sarf ettikleri dile getirilmiştir.¹³⁵

Batılı devletlerin bölgede ekonomik açıdan ve askeri açıdan değişimi destekleyebilecek konuma sahip olmaması, Türkiye'nin Suriye stratejisinin Batı ittifakı adına verilmiş bir rol olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹³⁶

Türkiye, NATO'ya üye olan devletlere toplantı çağrısında bulunmuştur. Türkiye Ortadoğu bölgesinde demokratikleşme sürecine girmek istemektedir. Bu bağlamda bölgede yumuşak güç olma vizyonunu koruyarak etkisini sürdürmüştür. Nitekim Suriye uluslararası arenada kendi vatandaşına karşı acımasızca katliam yapan ülke olarak

¹³² BAL, s .70.

¹³³ YAVUZ, s.42.

¹³⁴ AYHAN, s.58.

¹³⁵ AYHAN, s.59.

¹³⁶ ZAFER SAĞLAM, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Suriye Boyutu" Güvenlik Stratejileri Dergisi S.3. 2006,

tanınmış ve Suriye ile ilgili yeni bir kriz ile karşı karşıya kalındığının göstergesi haline gelmiştir. Türkiye, Esad yönetiminin düşürülmesini desteklemekle birlikte bölgede bulunan muhaliflere destek vermektedir. Esad yönetiminin düşürülmesi için sağlam adımlar atılması yönünde öngörüsü bulunan Türkiye, ABD'nin Suriye'deki Esad yönetimine verdiği destekle yapılması gereken askeri müdahaleye ABD'nin yanaşmaması Türkiye- Suriye-ABD üçlemindeki gerginlikleri artmıştır.¹³⁷

Bu bağlamda Türkiye ve ABD müttefik durumdayken söz konusu durumun tekrar gözden geçirilmesini gündeme taşımıştır. Türkiye, Suriye'de yaşanan krizler üzerine Esad yönetimini düşürmek için kendi toprakları dışından yapılması konusunda ABD'den destek istemiş fakat ABD, Türkiye'nin bu talebine karşılık kayıtsız kalmıştır.¹³⁸ Nitekim bakıldığında ABD'nin Türkiye üzerinden kendi çıkarlarına uygun düşen konular olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin jeopolitik konumu neticesinde, Avrupa-Ortadoğu ve Orta Asya'yı birbirine bağlayan munsap görevi görmesi ABD-Türkiye ilişkilerinde sıcak temasların kurulmasına neden olmuştur.¹³⁹

2011 yılında Türkiye, ABD'nin füze savunma radarlarına ev sahipliği yapmıştır. Zira bu dönem içinde Türkiye- İsrail ilişkileri olumsuz yönde etkilenmiş ve ABD'nin Ortadoğu'daki müttefik ülkesi olan İsrail ile aralarının iyi olması ve ortak hareket etme isteklerinin bulunması, Türkiye'nin stratejik konularda önceliklerini belirleyici unsur olmuş ve kendini uzun veya kısa vadede ne denli etkileyeceği konularını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin PKK terörü ile mücadelesinde ABD 'den insansız hava araçları desteğinin olması mevcut durumda ve sonraki durumlarda işbirliklerinin derecelerini belirlemiştir.¹⁴⁰

Türkiye'nin, Suriye'de 2011 yılında başlayan buhran sonrası uluslararası düzeydeki politik tavrı değişmiş, zira Ortadoğu bölgesinde siyasi ve iktisadi tehlikeye düşme olasılığının olması tavrını değiştirmekte etkili olmuştur. Bu bağlamda Suriye'de yaşanan gerginliklerden endişe duyan Türkiye, ABD ve NATO'ya olduğundan daha fazla destek vermiştir. Bunun nedenlerini, ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin ardından

¹³⁷ AYHAN, s.61.

¹³⁸ AYHAN, s.64.

¹³⁹ AYHAN, s.68.

¹⁴⁰ YAVUZ, s.70.

PKK terör örgütünün tehditleri, bölgesel güvenlik tehditleri, politik tehditler ve mezhepsel gerilimler oluşturmaktadır.¹⁴¹

Bu çerçevede Türk devlet adamları İran ile işbirliği yaparak denge siyaseti uygulamaya başlamışlardır. Bununla birlikte, ABD- Türkiye arasında yaşanan bölgesel belirsizlik ve kapital dengede oluşabilecek riskleri hisseleşme yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin, ABD'nin füze radarlarına ev sahipliği yapmasındaki amacın bu doğrultuda olduğu görülmektedir. Türkiye, Suriye ve Libya'daki rejimlerin düşürülmesi yönünde dikkat kesilmenin faydalı olacağını öngörüsündedir. Aynı zamanda Türkiye, bu iki ülkede Esad ve Kaddafi rejimlerinin devam etmesi durumunda daha kötü sonuçları beraberinde getireceğini düşünmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, Suriyeli vatandaşların ve bölgede bulunan muhalif grupların taleplerini, ABD ve Batılı yaklaşımda bir kıstas olarak benimsemiştir.¹⁴²

Türkiye-ABD arasında daha düne kadar herhangi bir güven problemi yaşanmamıştır. Bu bağlamda Ortadoğu ülkeleri Suriye, Irak, İran'da gelişen olaylar iki ülke arasındaki uyumu gözler önüne sermiştir. Bu çerçevede iki ülkenin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi nitekim Türkiye'nin İsrail ile ilişkileri olumsuz seyrini sürdürürken ABD ve Türkiye'nin İsrail için ortak çıkarları dikkat çekmektedir. Akdeniz bölgesinde stratejik kaygıların oluşması iki ülke için önemli rol oynamaktadır. ABD'nin PKK terör örgütüyle mücadele edebilmesi için Türkiye'ye yapmış olduğu insansız hava uçakları desteği adı geçen konularla birleştirildiğinde ABD- Türkiye ilişkilerini etkileyebilmiştir.

2.4.2.6.ABD, Türkiye'den Beklentiler

ABD, Türkiye' nin kırmızı çizgilerini oluşturan ve bu çizgileri aşabilecek beklentiler içerisindedir. IŞİD'e yapılacak olan operasyonlarda, Türkiye'den askeri destek beklemektedir. Bunun için, Türkiye'de bulunan İncirlik Hava Üssü'nün kullanılmasını istemiştir. Aynı zamanda ABD, Afganistan ile oluşabilecek durumlarda kendisine Türkiye'den destek beklemektedir. Türkiye bu durumu kabul etmemiş ve ABD'nin bu tekliflerini kesin bir dille reddetmiştir.

¹⁴¹ BAL, s .74.

¹⁴² TÜRKMAN, s.90.

Diğer taraftan Türkiye aslında DEAŞ terör örgütüyle mücadele konusunda gerek Irak bölgesinde açtığı üs bölgelerinde, gerekse Suriye sınırında üzerine düşen görevi yapmaktaydı. Ancak bu görevi yaparken batılı devletlerden beklediği desteği göremedi. Destek görmesi bir yana ABD tarafından PKK'nın Suriye'deki uzantısı olan YPG' ye destek verilmesi bölge üzerinde ABD-Türkiye ilişkilerini oldukça kötü etkilemiştir.

Türkiye kendisine yanlış gelen politikalar neticesinde Uçak Krizi ile ilişkileri kötüye gitmiş olan Rusya ile yakınlaşmaya başlamıştır. Bunun hemen akabinde Fırat Kalkanı Harekatını gerçekleştirmiştir. Bu sayede bir taraftan PYD-YPG'nin Fırat nehrinin batısına gelmesini diğer taraftan sınırındaki DEAŞ tehdidini engellemiştir. Ayrıca kendi güvenliği söz konusu olduğunda politika belirlerken esnek davranabileceğini sadece bir yere bağlı kalmayacağını tüm dünya ya göstermiştir.

Ancak Türkiye yapılan operasyonun ilk başlarında bölgede desteklediği ÖSO unsurlarını kullanmayı planlıyordu. Ancak bölgede ÖSO unsurlarının fazla dirençli olmamasından dolayı, Türk Silahlı Kuvvetleri kendisini direkt olarak ateşin içerisinde buldu. Ama bu kadar terslik ve baskıya rağmen Türkiye bölgeden başarıyla çıktı ve dünya ya güçlü bir ülke olduğunu bir kez daha gösterdi.

Bu yaşanan olayların hepsi göz önüne alındığında ABD'nin Suriye bağlamında Türkiye'den beklentilerini, ülkemizin haklı gerekçeleriyle, alabildiğini söylemek çok zor. Türkiye bu çerçevede uyguladığı politikalarla bölgede hakimiyetinin olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu sayede tüm dünya ya kendisinin sadece batıya dönük bir ülke olmadığını, ülkesinin güvenliği söz konusu olduğunda kendisine en uygun seçenekleri seçebileceğini göstermiş olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Rusya-Suriye ilişkileri bölgesel ve uluslararası politikalar üzerindeki çıkar çatışmaları ve anlaşmazlıklarla örülü bir geçmişe dayanmaktadır. SSCB'nin liderliğindeki Doğu Bloğu ülkeleri arasında yer alan Suriye, Ortadoğu'daki güç çekişmesinde Sovyet Rusya'nın bölgedeki en önemli müttefiki olmuştur. Suriye, bu dönemde de oldukça pragmatik stratejisini terk etmeyerek denge politikası izlemeyi de sürdürmüştür.

SSCB döneminde Batı'ya yakın olan Rusya Federasyonu Batı'dan uzaklaşmaya başlamış Amerika Birleşik Devletleri ve diğer Batılı devletlerle arasındaki ilişkilerini tekrar gözden geçirmiştir. Rusya, SSCB'nin mirasçısı olarak kabul görmektedir. SSCB'den kalan tüm sorumlulukları kabul etmiş ve bu dönemde uluslararası siyasi çekişmelere katıldığını bildirmiştir. Bununla birlikte Rusya, dış politikada nasıl bir yol izleyeceklerini ve önceliklerini belirlemeye başlamıştır.

Rusya'nın SSCB döneminden bu yana Suriye'nin birçok konuda destekçisi olduğu görülmektedir. Rusya için ekonomik ve kültürel güç anlamında Suriye'deki konumu oldukça önemli yer tutmaktadır. Rusya'nın SSCB döneminden gelen Akdeniz Limanlarına inme planları Suriye'den geçmektedir. Bu çerçevede Rusya'nın Suriye üzerindeki etkileri ve Suriye'de yaşanan krize olan tutumu oldukça temkinlidir. Rusya, Suriye'deki iç krizi onaylamıyor olsa da Esad Yönetimine de çatışma yaşanan muhaliflere de ılımlı yaklaşmaktadır. Bu bağlamda, Rusya Esad yönetiminin düşmesi ihtimaline karşın muhaliflerle de arayışı iyi tutmak istemiştir. Rusya, Türkiye ile sınır komşusu olduğundan Türkiye'den de bu konuda işbirliği talepleri olması politik hedefleri arasındadır.¹⁴³

Bu bölümde Rusya-Suriye ilişkilerinin Türkiye üzerindeki etkileri, yukarıda bahsi geçen konular çerçevesinde dönemsel olarak incelenmek suretiyle ele alınacaktır.

3.1.RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKASI

Rusya Federasyonu, görünürde demokratik bir yönetim benimsemiş, fakat sosyalist rejiminden, geçmişteki bütüncül alışkanlıklarından tam anlamıyla vazgeçmemiştir. Bu bağlamda, dış politika kararları alınırken daha özgür hareket etmelerini sağlamaktadır. Bu serbestliğin olması Rusya'da yaşanan iç meselelerin dış politikaya daha fazla tesir etmesini engellemektedir.

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte birçok devlet için yeni bir ulusal kimlik yaratma ihtiyacı doğmuştur. SSCB'nin mirasçısı olarak görünen Rusya için diğer devletlere göre yeni kimlik oluşturmak daha kolay gibi görünmüştür. Fakat, ülke içinde yaşanan etnik çatışmalar Rusya'nın yeni kimlik oluşturmasını zorlaştırmıştır.

¹⁴³ VLADİSLEY İNOZEMTSEY, "Rossiya v Sisteme Mejdunarodnih Otnoşeniixı. Veka", *Mejdunarodnyana Jizn*, 9/10-2002.

SSCB'nin çökmesiyle, Rusya siyasi anlamda etkilenmiş köklü bir değişime uğramıştır. Rusya'da yaşanan sosyalist dönemde, Yüksek Kurul Organlarından olan ve tüm gücü elinde bulunduran Komünist Parti Nomenklaturası, birliğin dağılmasıyla birlikte ortadan kalkmıştır. Bu dönemle birlikte Rusya'da oluşan bütüncül yaklaşım yerine demokratik yaklaşımın gelişmekte olduğu görülmüştür. Ancak, Rusya'nın tüm oluşan yeniliklere rağmen demokrasi yönetiminden hala uzak kaldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise Rusya Parlamentosundaki siyasi partilerin örgütlenme şekillerinde zayıflık olmasıdır. Aynı zamanda ülke adına siyasi kararlar alınırken çekimser kalmalarıdır. Rusya Federasyonu'ndaki, Cumhurbaşkanlığı, Federe Kurulu, Bölge Başkanlarının ve bütün Federe bölgelerde yasama kurullarının oluşmaya başlaması yeni demokratik sistemin uygulanmaya ve hızla ilerlemeye başladığını göstermektedir. Ancak, Rusya'da oluşan bu yeniliklere rağmen politik sistemin geçiş sürecinde olduğu görülmüştür.¹⁴⁴

Rusya Federasyonu yapmış olduğu yeni taktiklerinde şüana kadar olan vaziyette bir türlü son halini alamamıştır. Demokrat ve merkezîyetçi muhalifler arasında herhangi bir uzlaşma sağlanamamış bu yüzden son halini almak vakit almıştır. Bu uzlaşmayı sağlamanın emeli, Rusya asgari düzeyde Batı yanlısı olacak, süper güç anlayışıyla beraber güvenliğe daha çok ehemmiyet verecektir. Rusya saldırgan bir yapı içerisinde bulunmak yerine, dünyanın kuvvetli devletlerinden kendini soyutlamadan istikametli güç otoritelerinden biri olmayı hedeflemiştir. Rusya'nın bir diğer hedefi ise balanslı siyaset uygulayarak iç problemlerini hallederek yakın etrafı ile yoğun işbirlikleri yapmaktır.

SSCB dağıldıktan sonra Rusya kendi içinde yeni bir oluşum yaparken daha önceki sistemden neler gelecek, hangileri yeni oluşuma taşınacak, hangilerinin değişecek olduğu konuları Rusya'yı oldukça meşgul etmiştir. Bu sürecin Rusya için bir geçiş dönemi olduğu söylenebilir. Bu geçiş döneminde nasıl bir taktik izleyecekleri istikametindeki kararlar içinde bir zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Rusya politikacılarının bu zaman dilimini 1991 yılından başlayarak üç döneme ayırmasıyla devam etmiştir. Bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun izleyecek olduğu politikanın birinci döneminde gerçekçi olmayan konular yer almıştır. Bu dönemde Rus Parlamentosu, Batılı devletlerle iş birliği yapmış ve ABD ile de dostluk çerçevesinde ilişkiler kurmuştur. Nitekim uluslararası platformda da AB ile yeni ilişkiler kurulmuş

¹⁴⁴ RADUĞİN, A.A. ,a.g.e. ,

böylelikle Rusya, eski ortaklarına ihtiyaç duymamıştır. Rusya Federasyonu, kendi Dışişleri'nde bir takım değişikliklere gitmiştir. Bir zamanlar Batılı devletlere yakınlığıyla bilinen Rusya'nın tüm değişikliklere rağmen Batılılaşma durumunun ülkeye uyumu sağlanamamıştır. Bununla birlikte Rusya'da iç krizler meydana gelmeye başlamıştır. İç krizlerin yaşanması, beraberinde Batılı devletlerinde olumsuz etkisiyle Batıya olan inancı kırmıştır. Bu inancın kırılmasıyla batılılaşma düşüncesi Rusya Federasyonu üzerinde tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştır. Bu bağlamda Rusya, Sovyet Cumhuriyetleri ile ilişkilerini kuvvetlendirerek ülkede milli duyguyu canlandırmış olmakla birlikte yeni bir Rus kimliği oluşturulması da gündeme gelmiştir. Batılılaşma konusunda sıkıntı yaşayan Rus Federasyonu bu duruma karşılık olarak kendilerine “Rusların Özel yolu” ismiyle “Yüce Rus İmparatorluğu” olarak bir ideoloji belirlemiştir. Bu ideoloji daha çok milliyetçi kısım ile bazı komünistler tarafından savunulmaktadır. Yaşanan bu olaylardan sonra 1999 yılında Putin' in Devlet Başkanlığına gelmesiyle birlikte Rus Federasyonunun hem iç politikasında hem de dış politikasında önemli değişikliklerin olduğu gözlemlenmiştir. Buna rağmen Rusya'nın dünya üzerindeki yerinin bir türlü değişmiyor olması ve Yeni Dünya Düzeninin de bir türlü netlik kazanmaması durumları Rusya'yı farklı bir politika izlemeye sevk etmiştir. Farklı politika izlemeye başlayan Rusya'yı zor bir seçim süreci beklemektedir. Özellikle dış politikayı etkileyecek olan bu seçim sürecinde ABD ve AB arasında kalmıştır. Siyasi ve askeri yönden güçlü olan ABD yanlısı mı, yoksa ekonomik yönden güçlü olan AB'yi mi tercih edeceği konusu Rus gündemini oldukça oyalamıştır. AB'yi seçerse ekonomik anlamda Rus milli sermayesi iç pazara yönlendirilebilecek aynı zamanda eğitim, kültür ve siyasi açıdan refah ve kaliteli bir yaşam sürebileceklerini düşündüklerinden bu yönde bir seçim yapılması önerilmektedir. ABD'yi seçerse, V. İnozemtsev'e göre; Rusya için bir gelecek olmadığı düşüncesiyle dış politikadaki hedeflerini ABD üzerinden alarak AB olarak değiştirilmesinin ülke için daha mantıklı bir seçim olacağını öngörmüştür.¹⁴⁵

Dış politikada genellikle ulusal çıkarlar gözetilerek tercihler yapılmaktadır. Bu bağlamda, ülkenin jeopolitik durumu, coğrafi yapısı, ekonomik yapısını ve bulunan siyasi görüşlerin gücün kimde olmasına göre değişiklik göstererek objektif

¹⁴⁵ VLADİSLAV İNOZEMTSEV, “The Limits of Catching Up Development Model”, Sep., 2002.

olunabilirken, dış politikada karar alma sürecindeyken daha subjektif yaklaşıldığı görülmektedir.¹⁴⁶

3.1.1. Rusya'nın Ulusal Güvenlik Doktrini

Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın uzun uğraşlar ve tartışmalar sonucunda 1999 yılından itibaren NATO üyeliğine katılmasıyla birlikte, NATO doğruya doğru genişlemeye başlamış ve daha da genişlemeyi hedeflemiştir. NATO'nun genişlemeye devam etmesi ile Kosova olayları aynı döneme denk gelmiştir. Bu dönem içerisinde NATO'nun, Kosova ve Sırbistan'a karşı askeri operasyonlar düzenlemesi daha farklı tartışmalara neden olmuştur. Bu süreç devam ederken Rusya ve Batılı devletler arasında sürekli bir güven problemi yaşanmıştır. Bu oluşan güvenlik sorunlarının ardından Rusya Federasyonu, askeri ve siyasi açıdan güvenlik çıkarlarını gözeterek şekilde güvenlik konseptini tekrar gözden geçirme kararı almıştır. Rusya Federasyonu'nun Sovyetler Birliği'nin minimize edilmiş bir kopyası olduğu söylenmektedir. Rusya, oluşturulan etnik yapıya ve özerk cumhuriyete sahip birliklerle zor bir coğrafyada ortak yaşamak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde "çevreleme" politikasına maruz kalmış ve Rusya üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.¹⁴⁷

Rusya Federasyonu'nun Putin döneminde 2000 yılında uzun yıllar boyunca iç siyaset ve dış siyasette oldukça tartışılan 706 numaralı Başkanlık Buyruğu, Rusya'nın ulusal güvenlik belgesinin ve askeri doktrininin son şeklini almasını sağlamıştır. 1993 yılında Rus Askeri Doktrininin Temel Prensipleri taslağının kısa sürede genişletilmesi beklenirken, aksi durum gerçekleşerek taslağın genişletilmesi uzun sürmüş ve sürekli değişikliklere tabi tutulmasına yol açmıştır. 1997 yılında Ulusal Güvenlik Konsepti altında bir taslak oluşturulup dönem Başkanı Yeltsin tarafından onaylamaya gidilmiştir. Kosova sorununun ardından ve Çeçenistan'da yaşanan son gelişmelerin ardından Putin'in de içerisinde bulunduğu bir ekip tarafından değerlendirmelere tabii tutulan Ulusal Güvenlik konsepti son şeklini almıştır. Bu konsept içerisinde Rusya'nın uluslararası

¹⁴⁶ ZEYNEP DAĞI, a.g.e.

¹⁴⁷ MUSTAFA KİBAROĞLU, "Amerikan Ulusal Savunma Sistemi," Avrasya Dosyası-Amerika Özel, 2000

arenadaki yeri, ulusal çıkarlarının tanımları ve bu tanımlara karşı oluşan tehditler gibi konular ortaya konulmuştur.

Bu çerçevede, Rusya'nın Ulusal Güvenlik Konsepti, ülkenin ulusal çıkarlarının, ülkenin egemenliğini ve büyük güç konumunun devam ettirilebilmesi ve beraberinde müttefiklerinin bağımsızlıklarının sağlanması aynı zamanda toprak bütünlüğünün oluşturulmasını sağlamaktadır.¹⁴⁸

3.1.2. Rusya'nın Ortadoğu Politikasının Temel Unsurları

SSCB' nin dağılması dünya balanslarını oldukça etkilemiştir. Amerika Birleşik Devletleri farklı bir stratejik hareket yapmış ve bu sayede 1991 senesinde yaşanan Körfez Savaşı ile Orta Doğu ülkelerine, aynı zamanda Kuzey Afrika'dan ve Afganistan'dan Çin hududuna kadar olan askeri bölgeleri ekonomik manada kontrol altına almıştır. Bu hamleyle birlikte yeni bir süreç tetiklenmiştir. Rusya Federasyonu, 1991-2000 senelerinde tehlikeye girmiştir. Bu dönemde gerçekleşen Çeçenistan savaşı kontrol altına alınmış ve Rusya' nın çökmüş olan ekonomisini, Rusya hudutları dışarısında kalan Rusya'dan kaçarak kopmuş yurttaşlarının haklarını garanti altına almakla başlayan yeni bir süreçle karşı karşıya kalınmıştır.¹⁴⁹

Moskova, Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerinin iyi tutarak işbirliği yolunda hızla ilerlemiştir. Çünkü Rusya, Körfez Savaşı döneminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde veto hakkını kullanmayarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin Bush döneminde yapmış olduğu terörle mücadele taktiklerine destek olmuştur. Bu bağlamda, Rusya Putin döneminde evvela iç problemlerini çözüme kavuşturmakla işe başlamış ve iç problemlerin tertip edilmesiyle beraber yeniden kademeli bir şekilde siyasal ve ekonomik hedeflere odaklanmıştır. Rusya'nın Orta Doğu'daki siyasal ve askeri politikaları hızla artış göstermiştir. Orta Doğu siyaseti Rusya için bir araç siyaseti olmuştur. Rusya, Orta Doğu'da politik bir tesir alanı oluşturarak, Amerika Birleşik Devletleri ve AB ile ilişkilerinde pazarlık gücünü etkin kılmaya çalışmıştır. Rusya' nın

¹⁴⁸Avrasya Dosyası,Rusya Özel, Kış Cilt 6 sayı.4,

¹⁴⁹BERİL DEDEOĞLU,Orta Doğu üzerine notlar, 2002,

bu siyasetindeki emeli; bölge mevzularını analiz etmesiyle “global büyük güç” imajını daha da pekiştirmeyi sağlamaktır.

Ortadoğu bölgesinde Soğuk Savaş bittikten sonra Rusya tesirini kaybetmiştir. Müslüman ülkelerle arası açılan Rusya'nın, 2002 senesinden itibaren Müslüman ülkelerle tekrar sıcak temaslarda bulunmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemle beraber Rusya'nın Ortadoğu'daki varlığı oldukça artmış ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Rusya'nın kendi güney hududundaki bölgede altısı Müslüman olan bağımsız yeni devletler ortaya çıkmıştır.

Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu bölgesini tek başına yönetmesinden oldukça rahatsızlık duymuştur. Bunun nedeni, Akdeniz ve İran Körfezi'nin su yolları ve enerji kaynaklarının tek başına Amerika Birleşik Devletleri'nin elinde olması Rusya'nın söz sahibi olamayışının göstergesi olmasıdır.¹⁵⁰

Rusya, Ortadoğu siyasetinde hammadde ve nükleer enerji alanlarına hakim olmak, askeri savunma alanını yüksek askeri teknoloji ile güçlendirmek, gaz ve petrol rezervlerinden Rus şirketlerine kazanç sağlamak ve bu bağlamda istihdam imkanlarını artırmak, Amerika Birleşik Devletleri ve AB'den değişik taktikler yürütebilmek, Rusya hudutları içerisinde yoğunlaşan Müslümanlarla iletişimi güçlendirebilmek gibi bir hayli emel edinmiş ve bu amaçlara yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nin değil kendinin de hissedar olmasını istemiştir.¹⁵¹

3.1.3. Büyük Ortadoğu Projesi

Ortadoğu Projesi diğer bilinen adıyla Genişletilmiş Ortadoğu Projesi, dünya liderlerinin Ortadoğu'da hakimiyet kurma çabalarıdır. Ortadoğu'nun petrol yataklarından, enerji kaynaklarından ve bunun gibi servet dolu kaynaklarından faydalanmak istemeleridir. ABD, Ortadoğu topraklarını ele geçirerek global bir güç olmayı hedeflemektedir. Ortadoğu'da hakimiyet sağlamak dünyaya hakim olmaktır, politikasını izleyen ABD,

¹⁵⁰ BERİL DEDEOĞLU, *Orta Doğu üzerine notlar*, 2002

¹⁵¹ a.g.e., 2002,

Ortadoğu projesinde iyi niyetini göstermek adına 2004 yılında Amerika'da gerçekleşen G-8 (Ulusal Hükümetler Formu) zirvesinde bu konuyu gündeme getirmiştir. G-8, üye olan ülkelerin Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada ve Rusya katılımlarıyla gerçekleşmiştir. ABD, üye devletlerden bu konuda destek istemiştir. Ancak Fransa bu talebe karşı ABD'nin Ortadoğu'ya sahip olarak petrol rezervlerini tüketeceğini aynı zamanda tüm enerji kaynaklarına sahip olarak diğer devletlerin sıkıntı yaşayacağını belirtmiştir. Bu yüzden AB üyesi devletlerin bu konuya el atmasını talep etmiştir.¹⁵²

ABD bu durumun aksini söyleyerek bölgede güveni, istikrarı, ve demokrasiyi sağlayacaklarını vurgulamıştır. Ancak AB üyesi devletler, ABD'nin amaçları arasında enerji kaynaklarına sahip olarak diğer ülkelere giden tüm nakil yollarını kesmeyi hedeflemekte olduğunu bildiklerinden ABD'nin Ortadoğu'da tek başına hüküm sürmesini onaylamamışlardır.¹⁵³

Rusya Suriye'ye karşı geleceğini garanti altına alabilmek adına sert bir politikadan ziyade daha ılımlı bir politika izlemiştir. Suriye ile birlikte çok yönlü bir işbirliği geliştirmiştir. Suriye'nin bağımsızlığını yeni ilan ettiği ama hala işgal altında olduğu süreçte Rusya-Suriye ile diplomatik ilişkilerini başlatmıştır. Rusya'nın Orta doğu'daki en önemli amaçlarından bir tanesi kendi etkilerini artırarak ABD'nin etkisini azaltma yolunda ilerlemek olmuştur. Bu bağlamda, ABD'nin yapmak istediği şekilde askeri teknolojilere ve enerji kaynaklarına sahip olmak istemektedir. Rusya, Ortadoğu'ya daha ılımlı yaklaşım sergilediğinden bu amaçlarını yakın tarihte hayata geçireceğini söylemek mümkündür. Rusya'nın bu başarısı bölgedeki sorunlara karşı sergilediği tavır sayesinde olmuştur. Bu yaklaşımla birlikte Moskova'da Ortadoğu ülkelerinde güven kazanmış bununla birlikte bölgede etkisini artırmıştır. Bu bağlamda bölgedeki rejimleri desteklemiş olan Rusya, Ortadoğu bölgesinde bulunan ülkelere silah satmış aynı zamanda bazı ülkelerin Soğuk Savaş döneminden kalma borçlarını silmiştir. Bu sayede önemli projeleri hayata geçirerek, XXI. yy. başlarında tekrar Ortadoğu bölgesinde güç kazanmaya başlamıştır. Ancak, bu dönemde yaşanan Arap Baharı olayları Rusya'nın Ortadoğu Politikasını etkilemiştir. Rusya yaşanan bu olumsuzluktan dolayı zor duruma düşmüştür. Suriye'de yönetime yapılan baskı Rusya'nın bölgedeki gücünü zedelemiş,

¹⁵² HALİT DURUCAN, "Ufuk Ötesi," Cilt 1 s.197-198, İstanbul, Kasım, 2014

¹⁵³ İLYAS KEMALOĞLU, "Rusya'nın Ortadoğu Politikası", 2012

uluslararası arenada da varlığını tehdit etmiştir. Bu bağlamda Rusya, uluslararası arenada Esad'a destek vermiştir. Rusya'nın Esad yönetimine destek vermesinin amacı da bölgede tekrar güç kazanmaya çalışmasıdır.¹⁵⁴

3.1.4. Rusya'nın Arap Baharındaki Rolü ve Kaygıları

Ortadoğu bölgesi, Soğuk Savaş döneminden süre gelen SSCB ve ABD arasında yaşanan küresel kriz mücadelesinin en önemli noktalarından biridir. Rusya Federasyonu, V.Putin devlet başkanı olana kadar ki süreçte Orta Doğu bölgesini geri planda bırakmış, 1990-2000 yılları arasında bölgede etkinlik sağlayamamıştır.¹⁵⁵

Putin başkanlığında olan Rusya, bölgeyle yeniden sıcak temaslar kurmaya başlamıştır. Ortadoğu bölgesindeki ülkelerle gerek ticari gerek siyasi temaslar gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte, Suriye ve İran gibi uluslararası arenada dışlanan devletlere askeri ve diplomatik destekler sağlamıştır. Bu destekle birlikte 2000'li yılların sonuna doğru Rusya, Ortadoğu bölgesinde önemli bir güç haline gelmeye başlamıştır. Rusya, Ortadoğu'da yeniden yükselişe geçmiştir. Rusya bu yükselişi yaşamaya başlamışken "Arap Baharı" olayları patlak vermiş, diğer ülkelerde olduğu gibi Rusya'da bu duruma hazırlıksız yakalanmıştır. Rusya, bu olayların patlak vermesinin ardından Tunus ve Mısırda gerçekleşen iktidar değişikliklerine oldukça dikkatli yaklaşmıştır. Arap Baharı olaylarının Suriye ve Libya'yı etkilemesinin ardından politika stratejisini daha faal hale getirmek zorunda kalmıştır. Arap Baharı olayları yaşanırken bu süreçte Ortadoğu yeniden şekillenmeye başlamıştır. Rusya, Ortadoğu politikasını değiştirmiş ve üç hedef belirlemiştir. Birinci hedefi, Ortadoğu'da ki siyasi, askeri ve ekonomik anlamdaki çıkarlarını gözeterek korumaktır. İkinci hedef, Arap Baharı olaylarının Rusya siyaseti üzerine etki edeceğinden bu durumun önüne geçmektir. Üçüncü hedef ise, Ortadoğu'da bulunan etkin olan konumunu koruma altına alabilmektir.¹⁵⁶

Rusya Federasyonu, Arap Baharı olaylarında Moskova sınırlı ilişkilerinin olduğu ülkelerde oluşan ayaklanmalarda geri planda kalırken, Suriye ve Libya da daha faal bir

¹⁵⁴ BURAK SARIKAYA, "Suriye İç Savaşı Perspektifinde Geçmişten günümüze Rusya-Suriye ilişkileri" 2015

¹⁵⁵ Ortadoğu, Analiz, Mart, Nisan, cilt.6, sayı.61,

¹⁵⁶ Ortadoğu, Analiz, Mart, Nisan, cilt.6, sayı.61,

politika izlemiştir. Libya, Rusya için önemli bir yere sahiptir. 2008 yılında Libya'nın SSCB döneminden kalma borçlarından bir kısmının silinmesinin karşılığında Rus petrol ve silah şirketlerinden oldukça önemli kazançlar elde etmiştir. Kaddafi döneminde sağlanan bu kazanımlar, var olan hükümetin devrilip iktidara muhaliflerin gelmesiyle ortadan kalkmıştır. Suriye ise, iki ülke arasındaki siyasi, askeri, ve ticari ilişkiler açısından daha güçlüdür. Suriye devleti, Gürcistan-Rusya savaşında Rusya'yı desteklemiş ve buna karşılık Rusya SSCB'den kalan Suriye'nin borçlarının %73' lük dilimini silmiştir. Rusya devleti için Suriye, silah ve enerji kaynakları açısından önemli bir yer tutmaktadır.¹⁵⁷

Rusya'nın Arap Baharı olayları gerçekleşirken sürece yön veren nedenlerden biride Rus devlet adamlarının istikrarsız ve köktencilik gibi kavramlarla eş görülmesi olmuştur. Arap Baharı olayları Rusya devletini Ortadoğu'daki hakimiyeti konusunda tedirgin etmiştir. Nitekim Rusya, yaşanan olaylar sonrasında Ortadoğu'da güç kazanmış olan kökten dinci grupların etkin olmasıyla birlikte, Müslümanlarla ilişkilerini daha aktif ve güçlü tutmaya başlamıştır.¹⁵⁸

Rusya devleti, Arap Baharı'na yönelik izlemiş olduğu stratejisinde küresel gücünü, bölgesel çıkarlarını korumaya çalışmıştır. Bölgede yaşanan olaylar sonrasında Rusya-ABD rekabeti önemli kazanımlar sağlamıştır. Fakat bu kazanımların ne kadar süreceği bilinmemekle birlikte, Suriye devleti ile yakın temaslı olması beklenmektedir.

3.2. RUSYA-SURİYE İLİŞKİLERİ

Suriye coğrafi konumu itibariyle Ortadoğu'da Akdeniz'e açılan bir liman olması nedeniyle Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar büyük devletlerin ilgi odağı olmuştur. Coğrafi konumundan dolayı Suriye sınırları, dünya lideri olmaya çalışan Rusya ve ABD gibi ülkelerin uluslar arası arenada menfaatlerine konu olmuş bununla

¹⁵⁷Ortadoğu, Analiz, Mart, Nisan, cilt.6, sayı.61,

¹⁵⁸Ortadoğu, Analiz, Mart, Nisan, cilt.6, sayı.61,

birlikte, ABD ve Rusya'nın uluslararası hedeflerinde önemli yer tutmuştur. Bu hedeflerden birisi ABD'nin Suriye üzerindeki enerji kaynaklarına ve petrol rezervlerine sahip olmaktır. Servet değerindeki coğrafi konumun bölgeye oluşan enerji arzının güvenliğini sağlamak ABD'nin Büyük Ortadoğu projesinde hedeflenmektedir.¹⁵⁹

Büyük Ortadoğu Projesi bölgesel konumundan dolayı Rusya için de büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Büyük Ortadoğu Projesi Rusya'nın "arka bahçesi" olan bölgeleri hedef almış olsa bile Rusya, Büyük Ortadoğu Projesi ile arasındaki bağı kendi çıkarları adına değerlendirmektedir.¹⁶⁰

Rusya, SSCB'nin çökmesiyle birlikte Yeltsin döneminde Batılı devletlerle yakınlaşmış ve Rusya Federasyonu'nun geleceğinin Avrupa'dan geçtiğini izleyen politikalar uygulamıştır. Bunun sebebi, Rusya'nın ABD'ye ekonomik anlamda bağımlı olması ve ülke içinde yaşanan ekonomik krizler olarak gösterilmektedir. Rusya, SSCB döneminde uygulamış olduğu "yakın çevre" politikasını son yıllarda da uygulamaya devam etmiş aynı zamanda Ortadoğu ülkelerinde de aktif şekilde söz sahibi olmayı istemiştir. Rusya'nın Ortadoğu'da süper güç olma isteği, Suriye ile arasındaki ilişkileri sınav niteliğinde ilerlemektedir. Çünkü, Rusya'nın ekonomik ve siyasi anlamdaki geleceğini belirleyici bir faktör olacaktır. Rusya, Ortadoğu'da hedeflemiş olduğu güce ulaşırsa arka bahçem dediği post-Sovyet ülkelere üçüncü bir ülke girişine ambargo uygulayacaktır. Bu çerçevede Rusya, Suriye'deki krizin çözümüne odaklanmış durumdadır. Kendi sınırlarına gelmesini istemediği olumsuz durumlara karşın Suriye ile aradaki ilişkiyi sıcak tutarak olası bir savaşa girme isteğinde bulunmamaktadır.

3.2.1. Soğuk Savaş Dönemi

Ortadoğu, 1990'lı senelerin başına kadar Soğuk Savaş'tan etkilenen bir bölge olmuştur. Ortadoğu'da Birinci Dünya Savaş'ından sonra yine tertip etmelere gidilmiştir. Sınırlar, fiziki özellikler ve en ehemmiyetlisi siyasi açıdan ne kadar tertip etmeye gidilmiş olsa da Ortadoğu kendisini bu konuda bir türlü oturtamamıştı. Bununla beraber yaşanan

¹⁵⁹ ERSEGÜL ÜNÜVAR KARA, "Bop ve Rusya Federasyonu", Bop; Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler, Tasam Yayınları, 2006

¹⁶⁰ A.g.e.

İkinci Dünya Savaşı'ı sonrasında birtakım ülkeler bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Bu ülkeler; Türkiye, Suudi Arabistan ve kısmen de olsa İran bu milli siyasette yerini almıştır. Ancak, Mısır, Lübnan, Ürdün, Yemen, Suriye ve diğer Şeyhlikler bağımsızlıklarını ilan edememişlerdir. Bu ülkeler hukuki manada bağımsızlıklarını ilan etmiş olsalar da İngiltere ve Fransa'nın tesiri altında kalmışlardır.

İngiltere ve Fransa'nın tesiri devam ederken, uluslararası konumlarda sıkıntı yaşayan İngiltere ve Fransa da oluşan farklılıklardan dolayı, Ortadoğu'daki tesirinde azalma olduğu görülmüştür. Bu vaziyetten oluşan güç boşluğu Amerika Birleşik Devletleri - SSCB tarafından ikame edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle Ortadoğu, Soğuk Savaş'ın rekabetine girmiştir. Soğuk Savaş'ın tesiri altına giren Ortadoğu'da, dinsel, politik meselelerinin yanı sıra savaş ve çatışmalar yaşanmaya başlanmıştır.¹⁶¹

Soğuk Savaş döneminde 1946 senesinde Suriye bağımsızlığını ilan ettikten sonra ilk kez Sovyetler birliği ile gizli bir antant yapmış bu bağlamda SSCB-Suriye arasında sıcak temaslar kurulmaya başlanmıştır. Fakat, Suriye ve Rusya Ortadoğu'da yaşanan sorunlardan dolayı her gelişmenin ardından kader birliği yapmak zorunda kalmıştır. Bu dönem içinde Ortadoğu'da İsrail devleti kurulmuş ve ABD bu yeni kurulan devlete sürekli olarak destek vermiştir. Bu durum Suriye'nin tepkisini çekmiş ve SSCB ile müttefiklik durumu oluşturmuştur. 1957 yılının başından itibaren Suriye giderek Sovyetlerin etkisine girmeye başlamıştır. Bu çerçevede, Suriye devletinin komünistlere olan sempatanlığı artmıştır. Komünistlere yakınlığı ile bilinen Halit El-Azm 1956 yılında ülkenin Savunma Bakanı görevindeyken oluşturmuş olduğu kurul ile birlikte Moskova'ya giderek bazı anlaşmalar imzalamıştır. 1957 Suriye Buhranı dönemi de bu anlaşmaların 6 Ağustos tarihinde açıklanmasıyla patlak vermiştir.¹⁶²

Suriye ve SSCB arasında 1980 yılında imzalanan SSCB-Dostluk ve işbirliği Anlaşmasına göre; taraflardan birinin güvenliğinin tehdit edilmesi durumunda bu tehdidin ortadan kaldırılması ve işbirliği yaparak yeniden barışın sağlanmasıyla ilgili taraflar birbiriyle temas haline gireceklerdir. Bu bağlamda SSCB, Suriye'ye yeni kurulmuş olan İsrail'in olası saldırılarına karşı yardım etme konusunda garanti vermektedir.

¹⁶¹ BİLAL KARABULUT "Karadeniz'den OrtaDoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten günümüze Suriye-Rusya İlişkileri" Karadeniz Araştırmaları, sayı.1, 2007

¹⁶² FAHİR ARMANOĞLU, "20.yy Siyasi Tarihi", Türkiye İş Bankası Yayınları, s.503,1987

Soğuk Savaş yıllarında Suriye, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu bölgesindeki gölgesi vaziyetine geldiğini söylemek mümkündür.¹⁶³

3.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemi

Suriye, SSCB' nin dağılmasıyla birlikte 1991 yılında Birinci Körfez Savaş'ında ABD ile ittifak haline gelmiş ve Irak'a düzenlenen operasyonda ABD'ye destek vermiştir. Aynı zamanda SSCB'nin çökmesiyle Suriye'de ciddi bir silah krizi yaşanmıştır. Silah temin etmekte zorluk çeken Suriye'ye destek bu defa Rusya'dan gelmemiştir. Nitekim Rusya Yeltsin Dönemindeki politikalarında, ülkenin ekonomisine ve siyasi birliğine zarar verecek dış politika sorumluluklarını almamaya önem vermiştir. Suriye'ye silah temininde destek vermemiş olsa bile, 1990 yıllarında Ortadoğu hedeflerinin arasında yakın çevrede aktif oluşumunu koruyarak Ortadoğu'daki barış sürecinde de konumunu garanti altına almış olması Suriye ile arasındaki ilişkiye zarar vermemesini sağlamıştır. Bu bağlamda, 1993 yılında Rusya'nın dış politikası yakın çevre ile SSCB bölgesinde daha aktif rol üstlenmiştir.¹⁶⁴

NATO doğuya doğru genişleme politikası izlemiş ve doğuya doğru kendisini genişletmiştir. Rusya'nın, Batılı devletlerden kredi ile ilgili almış olduğu sözde durulmaması, ülke içerisinde söylentilere neden olmuştur. Ülke de Avrasyacı ve muhafazakar söylentileri çıkmış bununla birlikte Jirinovski ve aynı düşünceye sahip aydın kişilerin belirlemiş olduğu sav güç kazanmıştır. SSCB dönemine dayanan bu savlar "Büyük Rusya" ve "Yeni Rus Askeri Doktrini" , bölgenin yakın çevresinde aktif rol üstlenmiş aynı zamanda hayat sahası tezini daha da güçlendirmiştir.

1999 senesinde V. Putin'in başkanlığa gelmesiyle birlikte Rusya'nın dış politikası daha aktif hale gelmiştir. Bazı bölgelere silah satarak, bazı ülkelerinde SSCB döneminden kalma borçlarını silerek 21. yy da Putin başkanlığında Rusya tekrar bölgede etkisini göstermeye başlamıştır.¹⁶⁵

¹⁶³ BİLAL KARABULUT "Karadeniz'den OrtaDoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten günümüze Suriye-Rusya İlişkileri" Karadeniz Araştırmaları, sayı.1, 2007

¹⁶⁴ AMİNA YAZICI "Rusya'nın Suriye Politikası", Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler, SDE Analiz, Haziran 2014, s.41

¹⁶⁵ ALİ KAYA "Suriye Krizi Bağlamında Rusya'nın Suriye'ye Bakışı".s.1

3.2.3. Soğuk Savaş Sonrası Ortadoğu'da Yeniden Şekillenen Dengeler

Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu'da dengeler yeniden şekillenmeye başlamıştır. Savaş sonrasında Mısır, İsrail ile beraber sulh anlaşması yapmış, bu anlaşmayla beraber Suriye- Filistin, İsrail'e karşı yalnız kalmıştır. Savaş'ta Ortadoğu'nun kurtarıcısı olarak İsrail düşünülmüştür. Bu yüzden Mısır, Amerika Birleşik Devletleri ile işbirliğini artırarak kendini garanti altına almaya çalışmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, ihtiyaç duyulan desteği Mısır'a yalnızca Sovyetlerden uzaklaşma koşuluyla vereceğini bildirmiştir. İsrail yerel güvenlik açısından Mısır'ı bir tehdit olarak görmüştür. Bununla birlikte, İsrail'in izlemiş olduğu güvenlik siyasetinde daha saldırgan tutumu olduğu gözlemlenmiştir. Mevzubahis olan bu davranış Tel Aviv'in Soğuk Savaş sonrasına kadar izlemiş olduğu tüm siyasetlere yansımıştır.

Suriye 1973 savaş'ından sonra Sovyetlerle ilişkisini kesmemiştir. Bununla birlikte Moskova'dan gelişmiş silahlar almaya devam ederek Sovyetlerle olan işbirliğine devam etmiştir. 1970-1974 seneleri arasında Ortadoğu ülkelerinde silahlanmayı en fazla yapan ülke Suriye olmuştur. Silahlanma kadar Ortadoğu'da sahip olunan petrolde büyük ehemmiyet arz etmektedir. Nitekim bu vaziyet İran-Irak arasındaki güç mücadelesine kadar gitmiştir. Ortadoğu'da oluşan petrol ücretlerindeki artış, Arap ülkelerindeki gelirin artmasına da kapı aralamıştır. Netice olarak Mısır güvenlik taktiklerinde farklılık yapmıştır. Suriye'nin askeri kapasitesi İsrail'e karşı azınlıkta kalmıştır. İsrail'e yapılan silah transferleri sebebiyle Ortadoğu'da Arap-İsrail odaklı çatışmalar yaşanmayacağını göstermiştir. Petrol üreticileri ülkelerin arasındaki durumdan yararlanarak silahlanmaya teşvik, değişik otorite ve güvenlik mücadelelerinin oluşmasına kapı aralamıştır. Bu bağlamda, Ortadoğu'daki meselenin Arap-İsrail meselesinden ziyade Basra Körfezi'ne kaymasına sebep olmuştur.¹⁶⁶

¹⁶⁶ BERİL DEDEOĞLU, *Orta Doğu üzerine notlar*, 2002,

3.3.RUSYA-SURİYE KRİZİ

3.3.1.Suriye Krizi

Ortadoğu Bölgesi'nde coğrafi konumu itibariyle önemli pozisyonda olan Suriye, hem kendi bölgesinde hem de Arap dünyasında stratejik bir yere sahiptir. Türkiye'ye olan sınır komşuluğu, İran, Irak ve Hizbullah arasındaki işlevi sayesinde Tel Aviv, Tahran, ve Ankara gibi bölgelerde önemli bir yer tutmaktadır.¹⁶⁷

Beşar Esad ülke yönetimindeyken Wall Street Journal gazetesine bir röportaj vermiştir. Bu röportajında ise çevre ülkelerde yaşanan protestolardan bahsetmiştir. Mısır, Tunus ve Yemen gibi Arap ülkelerinde halk hareketlenmeye başlamış ve Esad bu durumun Suriye'ye etki edebileceğini hiç düşünmemiştir. Bu bağlamda, Arap dünyasının ayaklanmasında Ortadoğu'da 'yeni bir devire öncülük ettiğini aynı zamanda Arap dünyasının yöneticilerine, ülkenin ekonomik yönden ve siyasi yönden isteklerinin olduğunu belirtmiş ve yerine getirilmesi için Arap yöneticilerinin daha fazla bir şeyler yapması gerektiğini bildirmiştir.¹⁶⁸

2011 yılında Mısır ve Tunus'da başlayan Arap ayaklanması Suriye'ye de sıçramıştır. Sadece yürüyüş şeklinde başlayan Suriye' deki ayaklanma Esad yönetiminin halka ateş açmasıyla bir isyana dönüşmüş ve büyük bir kriz oluşturmuştur. Bu kriz Suriye'nin diğer şehirlerine de sıçrayarak hızla büyümüştür. Esad yönetimi Suriye'de yeni reformlar yapmak istemiştir. Fakat, Suriye halkı bu reformları kabul etmediği için ayaklanma gerçekleşmiştir. Muhalefetin, Esad yönetiminden bazı talepleri olmuştur. Muhalefetin yapmış olduğu bu talepler doğrultusunda Esad yönetimi taleplerin üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda değişiklikler yapmış ve kendi çıkarları gözetilerek yapılan bu değişiklikleri Suriye halkı kabul etmemiştir. Esad, yapmayı planladığı reformlardan ne kadar olumlu bahsediyor olsa da reform maddelerinde yazılı olanlar halka ağır gelmiştir. Reformu kabul etmeyen Suriye halkının ayaklanması üzerine Esad,

¹⁶⁷ a.g.e. 2002,

¹⁶⁸ Interview With SYrian President Bashar al- Assad, Wall Street Journal, <http://online.wsj.com/article/>

Erişim:14.09.2017

olağanüstü hal durumunu kaldırmış, muhalefetin aktif ve güçlü olduğu noktalara saldırmış ve binlerce ölüme neden olmuştur.¹⁶⁹

Olayların en başında reform isteyen halk, iktidarın düşmesini talep etmiştir. Fakat, iktidar muhalefetin isyanının bastırılması için ağır güç uygulamış ve halka silahlı güç gösterilerinde bulunmuştur. Bu bağlamda, Suriye’de gerçekleşen bu durum bir iç savaş haline dönüşmüştür. Yönetim ve Muhalefet karşı karşıya gelmiştir. Bu çerçevede, on binlerce Suriyeli ölmüş, yaşayanlar kent içerisinde yerlerinden edilmiş ya da ülkelerini terk etmişlerdir. Suriye’deki bu olaylar büyük bir kriz oluşturmuş, hem bölgesel hem de küresel anlaşmazlıklara neden olmuştur.

Uluslararası ilişkilerde Suriye krizi küresel bir anlaşmazlık oluşturmuştur. Uluslararası arenada ülkelerin dış politikalarına müdahale ederken 2 şekilde edilmesi ön plana çıkmıştır. Birincisi, Rusya ve Çin gibi ülkelerin benimsediği Vestalfanyan görüşüdür. Bu görüşü savunan ülkelerin devletlerin iç işlerindeki meselelerine müdahale etme hakkı vardır. İkincisi ise, Batılı devletlerin savunduğu görüş, ülke yönetimlerinin egemenlik durumları göz önüne alınarak insan hakları ihlallerinde durumlar ciddi boyutlara taşındığında dış müdahale yapabileceklerini savunmuştur. Bu iki görüş Suriye krizinde karşı karşıya gelerek boy göstermiş ve halen devletlerarasında tartışma konusu olmaya devam etmiştir.¹⁷⁰

Suriye krizinde Esad yönetimi, bölgedeki Kürtlerin muhalefete katılmasını önlemek amacıyla PKK/PYD/KCK gibi terör örgütleriyle paralel hareket etmiş ve birlikte kararlar almaya başlamışlardır. Daha büyük bir kriz haline gelen bu durum Esad’ın Kürtleri kendi lehine çekebilmek için PYD ile anlaşmış aynı zamanda Esad PKK/KCK örgütlerini de Türkiye üzerinde kullanmaya başlamıştır.

Krizin neden olduğu bölgesel ve küresel anlaşmazlık bölge içinde mezhep gerilimlerine de neden olmuştur. Bu durum PKK/KCK ve sığınmacıların oluşturduğu örgütlerin Ortadoğu bölgesinde kendilerine yeni bir alan yaratmaları Türkiye’nin güney sınırında istikrarsızlığa neden olmuştur.

Suriye’deki ayaklanma Arap dünyasındaki ayaklanma gibi kısa bir zaman içinde ses getirmemiştir. Arap dünyasındaki iktidarın düşürüldüğü dönemde Suriye’deki iç

¹⁶⁹Beşşar, Esad’ın 16.04.2011 tarihinde Yeni hükümetin Kabine Toplantısında Yaptığı Konuşma Metni için bkz.:http://www.syria-news.com/readnews.php?sy_seq=131477

¹⁷⁰InterviewWithSYrianPresidentBashar al- Assad, Wall Street Journal,<http://online.wsj.com/article/>
Erişim:14.09.2017

ayaklanmalar yeni yeni başlamıştır. Arap dünyasındaki ayaklanmalar kısa zamanda ses getirmiş olsa da, Suriye'deki ayaklanmanın üzerinden yıllar geçmesine rağmen Esad yönetimi düşürülemediği varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Nitekim, Suriye Krizi, halen devam etmekte olup Esad kendi reformlarını kabul ettirene kadar muhalefetle karşı karşıya gelmeye devam etmektedir.

3.3.2.Suriye ile Jet Krizi

Akdeniz sularında Türk uçağının Suriye tarafından düşürülmesi, Türkiye-Suriye arasındaki ilişkilerde dönüm noktası haline gelmiştir. Türk uçağının Suriye tarafından jet ile vurulması, Suriye buhranı konusunda güç dengelerini değiştirmiş bu bağlamda yeni güçler ortaya çıkarmıştır. Bu durumu Suriye'de Esad yönetiminin tek başına gerçekleştirmeyeceği göz önünde bulundurulursa, Esad yönetiminin Rusya tarafından bu konuda desteklendiğini söyleyebiliriz. Suriye'de yaşanan ayaklanmalar büyük kriz oluşturmuştur. Rusya'nın, Suriye'ye Türk uçağının düşürülmesiyle ilgili krizde destek vermesi Rusya-Suriye ilişkilerini kuvvetlendirmiş ve Rusya'nın Suriye krizindeki rolünü daha önemli ve aktif kılmıştır.¹⁷¹

Türk uçağının Suriye yönünde olmadığı anlaşılmış fakat buna rağmen Suriye, Türk uçağını kasıtlı düşürmüştür. Benzer bir olay 1990 yılında yaşanmıştır. Fakat, 1990 yılında yaşanan Türk uçağının düşürülmesinin nedeni; pilot ve üs arasında iletişim sıkıntısının yaşanmasıdır. Bu bağlamda, son yaşanan jet krizinde üst düzeyden alınan kararlar doğrultusunda yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde Suriye, Türkiye ile bir savaşa girme cesaretini ancak üst düzeylerden alınan kararlar doğrultusunda alınacağını göstermiştir. Nitekim, Türk uçağının Suriye yönünde olmadığı baz alınır bu gerçeğin somut şekilde desteklenmesi mümkündür.¹⁷²

Suriye'yi daha öncesinde İsrail de bombalamıştır. İsrail, başkent Şam'da bir yeri bombalamış ve Suriye buna karşılık vermemiştir. Suriye'nin yeterli askeri teçhizatının da bulunmadığı göz önünde bulundurulduğunda başka ülkelere destek aldığı düşünülmüştür. Bu açıdan düşünüldüğünde genel olarak Suriye'de yaşanan meselelerde yanında bulunan Rusya Federasyonu ilk akla gelen ülke olmuştur.

¹⁷¹ Ortadoğu Analiz,cilt.4,sayı:44, Ağustos,2014

¹⁷² Ortadoğu Analiz,cilt.4,sayı:44, Ağustos,2012

3.3.2.1. Jet Krizi Sonrası Rusya ve Türkiye'nin Dış Politikası

Rusya Federasyonu tahmin edildiği gibi Suriye'ye Jet Krizinde destek verdiği düşünülürse bu desteği Esad yönetimini koruduğu için değil, bilhassa Suriye yönetiminde gelecekte olabilecek olası değişimler karşısında 'ben de varım' demek için yapmıştır. Rusya için Suriye ile ilişkilerinin geleceği Esad yönetiminin düşmesi durumuna göstermiş olduğu direnç karşısında yönetim düştükten sonra Rusya'nın çıkarlarının garanti altına alınması ve haklarının korunmasıyla gerçekleşecektir. Rusya'nın Suriye üzerindeki çıkarları; Müslümanların iktidar olmayacağı, Ortodoksların çıkarlarının korunması, Tartus limanındaki ayrıcalıklar, Savunma sanayinde Suriye'ye destek vermeye devam edecek olması, Suriye'de tekrar bir krizin yaşanmayacağı durumlarıdır. Kısacası Rusya, Esad yönetimden düşerse Suriye üzerindeki baş aktör ben olacağım demektir. Rusya Federasyonu, Suriye ile birlikte Ortadoğu'daki gücünü de görmüş bulunmaktadır. Kafkasya'da gücünü kanıtlayan Rusya, aynı etkiyi Suriye üzerinde de yapmak istemektedir. Ayrıca, Ortadoğu bölgesinde ben de varım demek istemektedir. Rusya çıkarlarını korumakla beraber yapmak istediği durum dış politikada daha etkin rol oynayabilmektir.

Sonuç olarak, Suriye'deki kriz ve jet krizi Türkiye açısından negatif sonuçlar çıkarmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Arap dünyasının ayaklanmasından, Suriye'deki Esad yönetimi ve muhaliflerin karşı karşıya gelmesinden kaynaklanan iç savaş ve Suriye ile yaşamış olduğu jet krizi ile birlikte bir bakımdan kendinin dış politikasındaki sınırlılığını görmüş oldu. Rusya, yaşanan bu olaylarda Suriye'ye askeri anlamda %10 oranında destek sağlamıştır. Bununla birlikte Suriye'de yapmış olduğu yatırımlar oldukça yüksektir. Rusya, Suriye'de olan krizlerin kendi sınırları içine yansımamasını istemektedir.¹⁷³

¹⁷³Orta Doğu Analiz,Cilt:4,sayı,44,2012

3.3.3.Rusya'nın Suriye'deki Silah Pazarı

Rusya- Suriye ilişkileri Soğuk savaş döneminden günümüze kadar gelmektedir. Rusya için Ortadoğu bölgesinde bulunan Suriye, kendi hedeflerine ulaşabilmesi için köprü görevi görmektedir. Rusya ve Suriye askeri ve ekonomik çıkarları açısından ciddi iş birlikleri yapmışlardır. Rusya, bu çıkarları doğrultusunda Esad yönetimini desteklemiştir.

Rusya geçmişten günümüze Suriye'nin her konuda destekçisi olmuştur. Rusya'nın Ortadoğu'daki silah pazarındaki sürekli müşterilerinden biri de Suriye'dir. 2005 ve 2010 senelerinde Rusya, Suriye'ye silah desteğinde bulunmuştur. Yapmış olduğu askeri desteği 3 milyar dolardır. 2011 yılına geldiğimizde bu rakamın 1 milyar dolarlık kısmının yalnızca kimyasal silahların oluşturduğunu görmekteyiz. Bugüne kadar Suriye'ye sadece BUK-M2E adlı uçaksavar, Pantsyr-S1 füze, Bastion adlı füze, MİG-29S av bombardıman uçakları, Mİ-17 ve 24 isimli askeri helikopterler ihraç edilmiştir.¹⁷⁴ Nitekim bu silah alışverişine ABD ve İsrail karşı çıkmış olsa da Rusya S-300 isimli füzeleri Suriye'de Esad yönetimini destekleyen bölgelere yerleştirmiştir. Tahmin edildiği şekilde Suriye'deki krizin başlamasının ardından bölgeye bu füzeler ulaştırılmıştır. Bahsedilen silahlar dışında Rusya, dizel denizaltıları, tanklar gibi askeri destek vereceği sırada Batı'nın ulaşım yolunu kesmesiyle destek gerçekleşmemiştir.¹⁷⁵ Bu çerçevede 2011 yılında Mısır ve Tunus ülkelerinin ayaklanmasıyla gerçekleşen ve adına Arap Baharı denilen kriz Rusya'nın Ortadoğu'daki silah pazarını oldukça etkilemiştir.

Suriye'deki iç krizin nasıl sonuçlanacağı belli olmazken bu durumun en iyi ihtimalle Rusya'nın ülkeye olan silah satışını azaltacağı en kötü ihtimalle silah satışının tamamen kesileceği öngörülmektedir.¹⁷⁶

¹⁷⁴Ortadoğu Analiz,c.5,s.55,2013

¹⁷⁵a.g.e,c.5,2013

¹⁷⁶a.g.e,c.5, 2013

3.4.RUSYA- SURİYE İLİŞKİLERİNİN TÜRKİYE'YE ETKİSİ

3.4.1.Türkiye- Rusya İlişkileri

2.Dünya Savaşı sonrasında SSCB Başkanı olarak Stalin yönetime geçmiştir. SSCB'nin izlemiş olduğu “yeni dünya düzeni” politikası ile birlikte kendine yeni arayışlar edinme yolunda ilerlemeye başlamışlardır.¹⁷⁷1925 yılında öneri halinde gelen ve 1945 yılına kadar uygulamaya geçmeyen Türk-SSCB Dostluk Antlaşması, Stalin döneminde tekrar gündeme gelmiştir. 1945 yılında Stalin yaptığı bir açıklamada bu Dostluk Antlaşmasını uzatmayacaklarını bildirmiştir. Bu antlaşmaya göre; İki ülke herhangi bir saldırıya uğradıkları takdirde tarafsız kalacaklarını, çıkar çatışması yaşadıklarında üçüncü bir ülkenin bağlaşıp hedeflerini izlemeyeceklerini kabul etmeleri gerekmektedir.¹⁷⁸Rusya başkanı Stalin, Türkiye'den Boğazlar ve Doğu'daki toprakları isteyecek kadar ilişkilerini ilerlettiğini düşünmektedir. Bu bağlamda Montreux Sözleşmesi'nin tekrar gözden geçirilmesi de diğer hedefleri arasındadır. Bu dönem içinde ABD ile arasını iyi tutan Türkiye, ABD'yi yanına almış ve Truman Doktrini'nin maddelerinden yararlanma imkanı sağlamıştır.¹⁷⁹ ABD bu dönem içinde bölgesel etkinliğini artırmıştır. Bu durum karşısında SSCB saldırgan politika izlemiş ve gerilemeye başlamıştır. Türkiye-ABD ilişkileri de Rusya'ya karşı ortak politika izlemeleri açısından önemli yer tutmuştur.

SSCB başkanı Stalin bu dönem içinde vefat etmiştir. Bu vefatın ardından Türk- Rus ilişkileri iyileşme dönemine girmeye başlamıştır. SSCB yönetimi 1953 yılında bir anlaşma teklifi göndermiştir. Bu teklifle birlikte Türkiye üzerindeki taleplerinden vazgeçmiştir. Bu bağlamda Türkiye, dış politikasında herhangi bir değişiklik yapmaya yönelmemiştir. Türkiye'deki Demokrat Parti döneminde SSCB yönetimine bir güvensizlik oluşmuştur. Bu güvensizlikle birlikte Türkiye SSCB'ye karşı oldukça mesafeli olmuş ve ABD ile ittifak hallerini daha da güçlendirmiştir.¹⁸⁰1970 yılına gelindiğinde Türk siyasetçileri SSCB ile çok yönlü ilişkiler kurmak için aradaki ilişkiyi iyi tutmaya başlamış bu bağlamda sıcak girişimler söz konusu olmuştur. Bu süreç 1991 yılında SSCB'nin çökmesine kadar devam etmiştir. 1986 yılında Türkiye Başbakanı

¹⁷⁷B.ORAN, "Türk dış Politikası," cilt.1, ss.315-316,2001

¹⁷⁸a.g.y.2001,

¹⁷⁹a.g.y.2001,

¹⁸⁰B.ORAN "Türk dış Politikası," cilt.1, ss.315-316,2001

Turgut Özal Moskova'ya bir ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaretle birlikte Sovyet gazının Türkiye'ye nakli konusunda, Sovyet pazarına yönelik sanayi girişimlerinin desteklenmesi ve Türk müteahhitlerin Sovyet'te inşaat projelerinin gerçekleştirilmesi üzerine sözleşmeler imzalanmıştır.¹⁸¹

Türkiye- Rusya arasındaki ilişkinin rekabet üzerine kurulduğu görülmektedir. Rusya kuzey bölgede yer aldığından iklim şartlarının elverişsizliğiyle birlikte tarih boyunca sıcak denizlere inme planları yapmıştır. Nitekim, sıcak denizlere inmek Türk boğazlarında güvenli bir konuma geçmek Rusya'nın hedefleri arasındadır. Türkiye-Rusya ilişkileri Soğuk Savaş döneminde ABD- Rusya arasındaki ilişkilerine bağlı bir durum üzerinde seyretmiştir. ABD-Rusya-Türkiye arasında rekabetçi bir ilişkinin söz konusu olduğu bu dönemde, Varşova Paktı'nın ve SSCB'nin dağılmasıyla Türkiye ve Rusya arasındaki bağlar oldukça kuvvetlenmiş ve ciddi bir anlaşmazlık yaşanmamıştır. SSCB'nin dağılmasıyla veliahtı görünen Rusya Federasyonu kurulmuş böylelikle Türk-Rus ilişkileri canlanmıştır. Rusya Federasyonu ekonomik anlamda bir dönem güçsüz kalmıştır. Ancak, bu dönem kısa süreli olmuş ve ekonomisi tekrar güçlenmiştir. Bu güçlenmeyi dış politikasında da uygulayarak rekabetçi bir yol izlemeye başlamıştır.¹⁸²

Rusya ve Türkiye ortak bir politika sergilemek istemektedirler. Ortak hedef izlemeyi planlayan iki ülke; çatışmalardan uzak kalmak, istikrarlı ilişkilerini korumak, barışı sağlamak zorundadırlar. Bu çerçevede, dengeli bir siyaset ve duyarlı bir strateji hedefledikleri takdirde istedikleri uyumu yakalayabileceklerdir. Türkiye için Rusya gibi büyük bir ülkeyle güçlü ilişkiler kurmak önemli bir durumdur. İki ülke arasında bazen rekabetçi bazen de işbirliği durumları söz konusu olmuştur.

Türkiye'nin, Rusya ile çok yönlü bir ilişki kurması kendi yararına olacaktır. Dostane ilişkiler ve zaman zaman rekabetçi ilişkiler olsa da iki ülke arasında geçen her şey barışçıl yöntemlerle yürütülmelidir.¹⁸³

¹⁸¹ a.g.y.2001,

¹⁸² TURAN İLTER, "Bilgesam, Türk-Rus İlişkileri," Raporno:5,

¹⁸³ TURAN İLTER, Bilgesam, Türk-Rus İlişkileri, Raporno:5,

3.4.2.Rusya'nın Suriye Üzerindeki Etkinliği

3.4.2.1.Rusya'nın Suriye'deki Küresel Siyaseti

SSCB'nin çökmesiyle Rusya Federasyonu küresel güç özelliğini kaybetmiş olmasıyla birlikte, NATO'nun ve AB' nin doğuya doğru genişleme politikalarıyla hareket etmeleri Rusya ve çevresinde farklı devrimlerin oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda Rusya için Suriye, bu devrimlerde oluşan adımlara daha rahat karşılık verebilmek için bir köprü görevi görmektedir. Suriye'de yaşanan sorunların Rusya'ya olumlu etkileri olmuştur. Özellikle SSCB'den sonra küresel güç özelliğini kaybeden Rusya için Suriye üzerinden küresel siyasette kolayca yer alabilme ve kendini güvenilir müttefik olarak tanıtmaya olanak sağlamıştır.¹⁸⁴

Tarihin tozlu sayfalarına bakıldığında Rusya'nın müttefik olan devletlerle arasında yaşanan sıkıntılar doğrultusunda ders aldığı ve bu dersler üzerinden temkinli davrandığı görülmektedir. Bu müttefik ilişkilerinde Suriye söz konusu olduğunda daha hassas ve daha temkinli davranmaktadır. Bu çerçevede, Kaddafi hükümetinin düşürülmesi olayları Rusya'ya bir ders olmuş benzer bir olayın tekrarlanmamasına özen göstermiştir. 1996 yılında Primakov Doktrini'nin temelleri atılmıştır. Buna bağlı olarak V. Putin 2007 yılında Münih Konferansı'nda bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında Primakov Doktrini'nde yer alan çok yönlü dünya fikrini yeni bir dünya düzeni olarak öneride bulunmuştur. Bu öneriyle birlikte Rusya'nın küresel güç anlamında daha faal bir rol üstleneceğinin sinyalleri verilmiştir. Rusya, Suriye'yi küresel bir güç olarak kullanmaya çalışmış, Ortadoğu'da ise Suriye'yi özel olarak Akdeniz Limanlarına inebilmek adına kullanmıştır.¹⁸⁵

DAEŞ terör örgütünü bahane ederek 2015 yılında Esad yönetimini destekleyen Rusya, ABD'nin Suriye'ye olan çekimser davranışından oluşan güç boşluğunu kullanarak Ortadoğu bölgesinde kendini göstermiştir. Bir yandan Esad'a destek veren Rusya bir yandan da PYD/YPG terör örgütleriyle de açıkça görüşmekten çekinmemiştir. Türkiye ve Rusya, Cenevre Müzakerelerinde gündeme gelen Suriye sorununun çözümüne ilişkin

¹⁸⁴ CENK BAŞLAMIŞ, "Gorbaçov'dan Putin'e Rusya'nın Sırları,"s.141, İzmir, 2016

¹⁸⁵YAAAYOC ROİ, "From Encroachment to Involvement A Documenary Study of Soviet Policy in the Middle East,"1974

katkıda bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Kazakistan'ın Başkenti olan Astana'da, Suriye ile ilgili olan kritik görüşmelerde de Türkiye ve Rusya önemli bir rol üstlenmiştir.¹⁸⁶ Sonuç olarak Rusya, kendini Ortadoğu bölgesinde göstermiş, NATO ve AB'nin Rusya'yı devre dışı bırakma politikalarına cevap olarak Suriye'yi Batı'ya karşı bir koz olarak kullanmayı amaçlamıştır.¹⁸⁷

3.4.2.2.Rusya'nın Suriye'ye Askeri Müdahalesi

SSCB'nin dağılmasıyla Rusya küresel güç özelliğini kaybetmiştir. Rusya'ya karşı Batılı devletlerden Ukrayna sorunu ve Kırım meselesi yüzünden ekonomik ve politik yaptırımlara karşı bir duvar örülmüştür.¹⁸⁸

Suriye krizine Rusya'nın destek olması küresel güçte bende varım diyebilme imkanı sunmuştur. Çünkü Rusya, SSCB zamanında olduğu gibi küresel güç dengesine sahip olmak istiyor ve Suriye sayesinde hem küresel gücünü geri kazanmış olacak hem de Batılı devletlerin ördüğü duvarları kaldırmış olacaktır. Bununla birlikte hem eski müttefiklerine hem de yeni oluşan müttefiklerine ben güvenilir bir ülkeyim deme şansını bulacaktır. Rusya Federasyonunun geçmişten gelen mantığı 'düşmanlarımıza acımayız ama dostlarımızı da satmayız' düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Bu konuya dair Rusya Federasyonunun birkaç kötü tecrübe yaşaması, bu tecrübeler arasında Kaddafi ve Saddam hükümetlerinin çökmesinde sert ve kararlı politika sergileyememesinin pişmanlığını yaşamıştır. Rusya'nın ilişkilerinde tek sıkıntı yaşamadığı bölgeler Arap ve Ortadoğu ülkeleridir. Suriye'deki rejimi desteklemesiyle Rusya bir bakıma 'dostlarımızı satmıyoruz' imajı çizmektedir. IŞİD gibi terör örgütlerinin Suriye üzerinde yeni bir Radikal İslam devleti kurma çabalarının olması Rusya açısından korkulan bir durum olmaktadır. Zira bu durumun Rusya sınırlarına kadar gelmesi Rusya içerisinde iç meselelere neden olacak ülkenin huzuru bozulacaktır¹⁸⁹.

¹⁸⁶ KERİM HAS, "Türkiye-Rusya ilişkileri ekseninde Suriye Krizi," Ankara, 2012,

¹⁸⁷ SALİH YILMAZ, "Rusya Neden Suriye'de," Ankara, 2016

¹⁸⁸ BİLAL KARABULUT, "Karadeniz'den Orta Doğu'ya Uzanan bir Dış Politika," sayı: 15, 2007

¹⁸⁹ BİLAL KARABULUT, "Karadeniz'den Orta Doğu'ya Uzanan bir Dış Politika," sayı: 15, 2007

Bilindiği üzere Rusya'nın savunma sanayinde güçlü oluşu, dünyanın en çok silah satan bir ülke oluşunu vurgulamaktadır. Silah satışında Rusya'nın en iyi iki müşterisi Körfezler ve Ortadoğu'da Suriye ordusudur. Rusya'nın Suriye'ye yapmış olduğu operasyonun amacı bir bakıma silahlarını deniyor olması hem de silahlarının dünya üzerinde reklamını yapıyor olmasıdır. Rusya aynı zamanda Hazar Denizi üzerinden füzeler fırlatarak IŞİD'e karşı silahlı güç gösterilerinde bulunmaktadır. Rusya'nın, özellikle Suriye bölgesine yapmış olduğu askeri müdahalesinde Karadeniz üzerindeki mevzileri önemli bir görev üstlenmiş oldu. Rusya, Ortadoğu bölgesindeki Suriye'ye yapmış olduğu operasyonda hem askeri gücünü göstermiş oldu hem de ben güçlüyüm ben de varım demekten çekinmediğini göstermiş oldu.¹⁹⁰

3.4.2.3.Rusya'nın Suriye'deki Krize Yaklaşımları

Suriye'deki iç krizin başlamasından bu yana binlerce Suriyeli ölmüş ve geride kalan Suriyeli vatandaşlar ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bölgeler arası güçte ABD ve Rusya gibi ülkelerin Suriye krizindeki tavırları büyük önem taşımaktadır. Nitekim Suriye'deki Esad yönetimine, Rusya ve Çin destek vermektedir. ABD ve Türkiye ise Esad yönetiminin uyguladığı yaptırımlara kesinlikle karşı çıkmıştır. Büyük Ortadoğu Projesinde ABD, Suriye'ye demokrasi getireceğinden söz etmiştir ancak niyetinin demokrasi getirmekten ziyade ülke üzerinde hakimiyet kurma çabası olduğu bilinmektedir. Geçmişten günümüze gelen Rusya-Suriye müttefikliğine bakıldığında da Rusya müttefikini kaybetmek istememektedir. Rusya, çevreleme politikasıyla birlikte Suriye üzerinden ABD'yi engelleyebileceğini düşünmektedir.¹⁹¹

2011 yılında Rusya, Suriye'ye yönelik yapılacak olan bir ambargo durumunun söz konusu olmayacağını, Libya'ya uygulanan stratejinin Suriye üzerinde tekrarlanmayacağını belirtmiştir. Uluslararası arenada aktif hale gelmek isteyen Rusya, Putin döneminde gündeme gelen Yeni Dünya Düzeni politikasının tek yönlüden ziyade çok yönlü bir ilişkinin mümkün olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede Rusya, tüm politikalarını Suriye üzerinden gerçekleştirmek istemektedir. Esad hükümetinin

¹⁹⁰a.g.e.,2007,

¹⁹¹ALİ KABA,“Suriye Krizi Bağlamında Rusya'nın Suriye'ye Bakışı”

düşürülmesi konusunda dışarıdan müdahalenin uygun olmayacağını belirten Rusya, sorunu bölgesel sorun durumundan ayırt ederek ülkelerin bağımsızlık haklarına zarar gelmemesi için uluslararası aheng in ne şekilde gelişmesi gerektiğine dair bir anlatım geliştirmiştir.

Rusya Federasyonu, Esad yönetimindeki Suriye’yi destekler nitelikte hareketlerde veya söylemlerde bulunuyor olsa da, PYD/YPG gibi terör örgütleriyle de iletişim halinde olduğu bilinmektedir. Bu ikili davranışının nedeni ise Esad yönetiminin düşürülmesi ihtimaline karşı, bölgedeki muhaliflerle arayışı iyi tutarak yeni kurulması muhtemel bir Suriye’de de etkin olmak istemesidir.¹⁹²

3.4.2.4.Rusya’nın Gölgesinde Suriye

Soğuk Savaş sonrasında Yeni Dünya Düzeni oluşturulmuştur. ABD’nin tek yönlü olan politikası çok yönlü bir politikaya dönüşmeye başlamıştır. Çok yönlü politikanın tam manasıyla hayata geçmediği dönemlerde NATO-AB doğuya doğru genişleme politikası izlemiştir. Bu genişleme politikasıyla birlikte Rusya’nın sınırlarına kadar yaklaşmışlardır. Rusya, bu duruma yakın çevresindeki ülkelerle birlikte tepki göstermiştir. Suriye’de yaşanan iç karışıklıklardan faydalanan Rusya, genel bakıldığında küresel siyasette, özel bakıldığında Suriye’de yerini sağlamlaştırmaya çalışmıştır.¹⁹³

Rusya, uluslararası arenada gelişmeleri tek başına göğüsleyebilecek ve yönlendirebilecek yeteneğe sahip değildir. Bu bağlamda Rusya’yı bölgesel güç olarak değerlendirmek mümkün sayılmayacaktır. Rusya, ABD üzerinde nükleer bir tehdit oluşturabilecek güce sahiptir. Enerji kaynakları baz alındığında ve yüzölçümü olarak geniş yer kaplayan Rusya’nın yalnızca bir bölgede değil birden fazla bölgede geniş yer tuttuğunu söylemek mümkündür.¹⁹⁴

Suriye’deki iç meselelerin çözülmesiyle birlikte Körfez doğalgazı için yeni rotalar belirlenmesi gündeme gelecektir. Suriye, bu konudaki gerekli araştırmaların yapılması hakkını Rusya’ya vermiştir. Bu bağlamda Rusya, enerji konusunda oluşabilecek olası

¹⁹² ALİ KABA, “Suriye Krizi Bağlamında Rusya’nın Suriye’ye Bakışı”

¹⁹³ BBC, Suriye’deki ; Tesis muhtemelen nükleer reaktördü, Mayıs, 2014

¹⁹⁴ BİLAL KARABULUT, “Karadeniz’den Orta Doğu’ya Uzanan bir Dış Politika,” sayı: 15, 2007

rakipleri üzerinde söz sahibi olmayı hedeflemektedir. Nitekim Rusya, Suriye üzerindeki askeri ve siyasi varlığından söz ettirerek enerji kaynakları konusunda söz hakkına sahip olduğunu göstermiş durumdadır. Rusya izlemiş olduğu bende varım stratejisinde şimdiden Akdeniz'deki doğalgaz için yerini rezerve ettirmiştir. Sonuç olarak Suriye, doğalgaz ve petrol arama çalışma haklarını Rusya'ya vermiş ve Rusya'nın Suriye üzerinde söz hakkına sahip olduğunu göstermiştir.¹⁹⁵

Rusya, NATO-AB arasında yaşanan geçmişten gelen Ukrayna olaylarına dayanan sıkıntılardan dolayı birden fazla ülkede gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Putin başkanlığında olan Rusya, kendi çıkarlarına ters düşmeyen ülkelerle işbirliği yapmış ve özellikle Suriye ile arasındaki askeri, siyasi ve ekonomik ilişkilerini daha da sağlamlaştırmış ve bölgedeki varlığını koruma altına almıştır.

Rusya, Suriye üzerinde hem söz hakkı sahibi olmuş hem de küresel güç kazanmak için piyon olarak kullanma şansını yakalamıştır.¹⁹⁶

3.4.3.Suriye Meselesinde Rusya ve Türkiye'nin Tutumu

3.4.3.1.Rusya'nın Tutumu

Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar gelen Ortadoğu'da global güç olma hedefi, ABD ve Rusya arasında stratejik bir öneme sahiptir. İki ülkenin Ortadoğu politikaları, bölgede konumu itibariyle önemli yere sahip olan Suriye'den geçmektedir. Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar olan ABD ve Rusya'nın Suriye tarihine bakıldığında Rusya'nın Suriye ile ilişkileri daha fazla öneme sahiptir. Suriye, Soğuk Savaş döneminden itibaren ABD'nin kendisi üzerindeki politikasına kalkan olarak SSCB'yi tercih etmiş ve bu tercihini dönem boyunca sürdürmüştür. Rusya'nın Suriye üzerindeki etkin politikası kısa bir zaman diliminde boşluğa düşmüş ve oluşan bu güç boşluğunu ABD ikame etmiştir. Ancak, 2000 yılı itibariyle V.Putin' in Rusya Federasyonu'nun devlet başkanlığına gelmesiyle birlikte Rusya, Ortadoğu ve Suriye üzerindeki hakimiyetini yeniden kazanmıştır.¹⁹⁷

¹⁹⁵MUHTEREM VAROL, "Tarihsel Perspektifte OrtaDoğu'da ABD politikaları,"2006

¹⁹⁶ALİ KABA, " Suriye Krizi Bağlamında Rusya'nın Suriye'ye Bakışı"

¹⁹⁷Broning,M., Şam,Kahire Değil!, Foreign Affairs,2011

Rusya açısından Suriye stratejik bir konuma sahiptir. Bu bağlamda Rusya Federasyonu, Ortadoğu ve Suriye sayesinde uluslararası arenada ‘ben de varım’ düşüncesini kabul ettirebilmeyi, Akdeniz limanlarına inebilmeyi, Tartus Limanı’nı askeri liman olarak kullanabilmeyi hedeflemektedir.

Karadeniz, İstanbul ve Çanakkale Boğaz’ından Akdeniz Limanlarına ulaşmak için Sivastopol limanı Rusya Federasyonu için can damarı niteliğindedir. Fakat, Sivastopol limanının sözleşme süresi 2017 yılı içerisinde dolacak ve Ukrayna’nın izni olmadıkça Rusya bu limanı kullanamayacaktır. Rusya, Suriye üzerinde bulunan Tartus limanını, Sivastopol limanına karşı alternatif olarak düşünmüştür. Suriye ve Rusya Tartus limanını askeri üs olarak ortak kullanım haline getireceklerdi. Ancak, Tartus limanının tahmin edilenden daha büyük bir ticari liman haline gelmesi ve bu limanın Sünni nüfus tarafından Rusya’ya kiralanması Esad yönetimini oldukça rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlık Rusya’nın Tartus limanı üzerindeki planlarını bozmuş ve bu nedenle limanın kontrolü için Esad yönetimiyle arasındaki ilişkiyi güçlendirmiştir.

Rusya Federasyonu bilindiği üzere Suriye’ye silah satışı yapmaktadır. Suriye’deki silahlara bakıldığında çoğunluğunun Rus yapımı olduğu görülmektedir.¹⁹⁸

Rusya, Soğuk Savaş döneminden bugüne kadar ABD ve AB ‘nin Ortadoğu bölgesinde bulunmasından hep rahatsızlık duymuştur. Buna bağlı olarak Rusya, Ortadoğu üzerinde kendisi gibi hakimiyet kurmaya çalışan Çin ile Esad yönetimine karşı iş birliğine gitmişlerdir. İki ülke Esad yönetimini gerek ekonomik gerek askeri anlamda desteklemişlerdir. Ancak, iki ülkenin yapmış olduğu bu destek 2011 yılında Suriye Buhran’ının başlamasıyla Arap Birliği’ne üye olan Suriye’nin ilişkisinin askıya alınmasıyla azalmıştır. Zira, Rusya Arap Birliği üyesi devletlerle ciddi ekonomik ilişkiler içinde bulunmaktadır. Bu bağlamda Rusya, bu ilişkilerin Esad yönetimine olan desteği yüzünden kesilmesini istememektedir.¹⁹⁹

Esad yönetimi kriz sürecinde Rusya ve Çin gibi ülkeleri kullanarak İran ve Irak arasındaki iş birliklerini artırmaktadır. Bu çerçevede, İran ve Irak Suriye’yi bölgesel güç olarak desteklemektedir. Esad yönetimi Rusya ve Çin’in uluslararası arenada bir müdahaleye karşı çıkacaklarını ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde bu durumu kolaylıkla veto edebileceğini bildiğinden bu iki ülkeye çok daha fazla güven duymaktadır.

¹⁹⁸Syria arms imports surge, most provided by Russia, Reuters,2012

¹⁹⁹M.KİBAROĞLU, “Arap Baharı ve Türkiye, Adam Akademi”, 2011

Sonuç olarak Rusya, kendi çıkarları doğrultusunda bir politika izlemektedir. Fakat, uluslararası arenadan Rusya üzerine baskı geldikçe çok yönlü politikaları azalarak tek yönlü politika yönünde seyretmektedir. Rusya'nın Suriye üzerinde bundan sonra izleyecek olduğu politikalar kendinin bölgedeki konumunu belirler nitelikte olacaktır.

200

3.4.3.2. Türkiye'nin Tutumu

Türkiye, Suriye sorunu konusunda başlarda sessiz kalmasına rağmen zaman içinde genellikle etkin olmaya çalışmış ve Sünni olan muhalefeti desteklemiştir. Ayrıca muhaliflere mümkün olduğunca silah, teçhizat ve nakliye yardımı yapmıştır. Türkiye'nin muhaliflerden taraf olmasının nedeni ise; Esad'ın kendi halkına eziyet ettiği gerçeğini görmesidir. Türkiye, sınır komşusu olan Suriye'de yaşanan buhranı bir 'iç mesele' olarak düşünmekte buna bağlı olarak stratejiler uygulamaktadır.

Türkiye, Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde yaptığı brifing de "Yeni bir Ortadoğu bölgesinin oluştuğunu vurgulayarak, yeni oluşan Ortadoğu'nun sahibi, avangart ve hizmetkarı olmaya devam edeceğiz demiştir. Gül sözlerine devam ederken, Yeni oluşacak olan Ortadoğu'da zulümlerin ve baskıların diktaların değil, halkın iradesinde olan halkın sesini oluşturan adaletin yankıları hakim olacak. Türkiye ise adaletin sesinde ve her yerde yeni oluşumun gür savunucusu olacak. Yeni oluşacak olan Ortadoğu ile birlikte Türkiye'nin çevresinde yeni bir barış kuşağı, istikrar ve refah dönemi olacak. Türkiye'nin ekonomik açıdan kalkınmasını, demokratikleşmesini uluslararası arenada itibarını artıracığını ve yeni Ortadoğu ile birlikte geliştirecektir."²⁰¹ diyerek Türkiye açısından Suriye sorunu ile birlikte Ortadoğu'da yaşanan olaylara karşı tavrını net bir şekilde ifade etmiştir. Türkiye, Esad yönetimiyle ülkedeki zulme son vermesi için bir dizi diplomatik görüşmeler yapmış ancak başarısız olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin takındığı tavra "ikna devri" de denilmektedir. Bazı Sivil Toplum Kuruluşları (STK) bu dönemde Türkiye'yi haksız eleştirilere maruz bırakmış, ancak ilgili kanallar ile bu STK'lara gerekli açıklamayı yapmış ve gösterilen tavrın nedeni

²⁰⁰H.UYGUR,"İran ve Arap Baharı," Seta Analiz, 2012

²⁰¹İSLAM SARGI,"Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye'nin Irak, İran ve Suriye ile ilişkileri,"2002.

açıklanmıştır. Suriye’de iç savaşın başladığı dönemde sayıları beş yüz bini aşkın mültecilerin varlığı şimdilerde bu rakam 2 milyonu aşmıştır ve sınırdaki güvenlik meseleleri Türkiye’yi bölgede daha aktif rol almaya mecbur kılmıştır. Bu gelişmeler ışığında Türkiye muhaliflere mümkün olduğu kadar destek vermiş, örgütlenmelerine yardımcı olmuş, bazı Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) komutanlarının Türkiye’de barınmalarına imkan sağlamıştır. Türkiye’nin Suriye’deki gelişmelere duyarsız kalmamasının sebepleri vardır. En önemli nedeni ise Esad yönetimi, muhaliflerin yönetime olan taleplerini tam anlamıyla uygulamak yerine maddeleri değiştirerek kendi çıkarları doğrultusunda uygulaması ve bunun yanı sıra yandaşlarının desteğini kaybetmemek adına muhalefet yandaşlarına uyguladığı sert politikaları devam ettirmesi her gün oldukça fazla Suriye yurttaşlarının ölümüne neden olması, yaptığı yeniliklerle muhalefete karşı gösterdiği tepkinin çelişmesidir. Bilhassa Hamah, Humus, Lazkiye, Dayr Az Zaw gibi bazı bölgelerdeki asilikleri kontrol altına almak için uyguladığı şiddetli askeri müdahale, Suriye’den Türkiye ve Avrupa’ya yoğun mülteci akınına sebep olmuştur. Bütün bu gelişmeler sonrasında Türkiye komşusuyla siyasi sorunlar yaşamaya başlamış ve Suriye Ulusal Konseyi ile de görüşmelerin temelleri atılmıştır.2011 yılında kurulan bu konsey, Suriye halkının taleplerini almak ve gerekli desteği sağlamak için toplanmıştır. Türkiye, sınır komşusu Suriye ile sıkıntılar yaşamaya başlayınca Suriye Ulusal Konseyi’ne dahil olmuştur.²⁰²

3.4.4.Suriye Bağlamında Türk-Rus İlişkileri

Ortadoğu bölgesinde bulunan Suriye Türkiye ile en uzun sınıra sahip olduğu komşusudur. Bu çerçevede Suriye ve Türkiye ilişkilerinde en ciddi problemlerin karşılaşıldığı sınır komşusudur. İki ülke ile arasında sınır krizleri çoğu kez yaşanmış ve bunu takiben Fırat Nehri üzerindeki su sorunu ve terörizm yanlısı olan Suriye’ nin Türkiye’ye karşı eylemler yapan silahlı terör gruplarını desteklemesi gibi sorunlar sık sık gündeme gelmiştir. Rusya, Suriye üzerinde etkin bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda, Suriye’ye sınır komşusu olan Türkiye’den de bu konuda destek beklemiştir.²⁰³

²⁰²<https://www.setav.org/tag/suriye-ulusal-konseyi/> 21.09.2017

²⁰³BilgesamAnaliz,Rusya’nın Suriye Stratejisi ve orta Doğu’da Değişen Güç Dengeleri,Rusya,no:1255,2015

Rusya Suriye'deki Esad yönetimini desteklemektedir. Sınır komşusu olan Türkiye'de Rusya'nın bu tutumuna karşı çıkmaktadır. Zira Türkiye, Esad yönetiminin halka karşı ağır yaptırımlar uygulamasından dolayı yönetimden düşmesini istemektedir. Fakat Rusya, Esad yönetimine de muhaliflere de ılımlı yaklaşmayı tercih etmiştir. Rusya, Esad yönetiminin düşürülmesi olasılığına karşı Suriye'deki etkinliğini korumak adına bu politikayı hedeflemiştir. Rusya, bölgede askeri varlığını daha aktif hale getirmiş ve Türkiye bu durumdan oldukça rahatsız olmuştur. Türkiye'nin açık dille ifade ettiği diğer bir rahatsızlığı ise, Rusya'nın PYD/YPG gibi terör örgütleriyle iş birliği içinde bulunma ihtimalidir. İki ülke arasında Suriye rejiminde fikir ayrılıkları oluşmuştur. Bu bağlamda Türkiye-Rusya ilişkileri yeniden şekillenmeye başlamıştır. Rusya Esad yönetimini korurken, Türkiye'nin çıkarlarını hiçe saymıştır. Bu çerçevede, Rusya ve Türkiye ilişkilerine zarar vermek istemedikleri için Türkiye son zamanlarda Suriye politikası üzerinde biraz daha ılımlı olmaya başlamıştır.²⁰⁴

Sonuç olarak durum ne olursa olsun Rusya, Türkiye ile işbirliğine daha çok önem vermektedir. Zira, son zamanlarda Türkiye ve Rusya arasında hem ekonomi hem de enerji konusunda işbirliğine giden ilişkiyi geliştirerek kuvvetlendirmek istemişlerdir. Her iki ülkede olumlu yönde gelişmiş olan ilişkilerinden vazgeçmeyeceklerdir.

3.3.5.Rusya'nın Türkiye'den Beklentileri

Rusya ve Türkiye arasında yaşanan sıkıntılardan dolayı bir normalleşme sürecine girmişlerdir. Bu normalleşme sürecinde Rusya'nın Türkiye'ye karşı dikkatli yaklaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda Rusya, Türkiye'den tavizler beklemektedir. Rusya Federasyonu, normalleşme sürecinin daha iyi şekilde ilerleyebilmesi için ve Türkiye-Rusya arasındaki ilişkileri geliştirerek kuvvetlendirebilmek için bu tavizlerin verilmesini hedeflemektedir.²⁰⁵

Rusya, Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye ile ilgili izlemiş olduğu politikayı bırakarak, kendinin izlemiş olduğu politikayı hedeflemesini ve bu konuda kendinin yanında olmasını istemektedir. Rusya, Türkiye'nin Suriye üzerindeki etkisine bağlı olarak, normalleşme sürecinin hızlanacağını belirtmektedir. Rusya Federasyonu'nun,

²⁰⁴ a.g.e. 2015

²⁰⁵ *AlJazeeraTurk, Rusya'nın artan bölgesel etkisi ve Türkiye*, 2016

Türkiye ve Suriye arasında olan sınırın kapatılmasına dair bir talebi bulunmaktadır. Türkiye sınırı tamamen kapatma konusuna ılımlı yaklaşmamaktadır. Gerek mültecilerin ülkelerine gidiş gelişleriyle ilgili insani olarak gerekse teknik olarak mümkün görünmemektedir.

Bu çerçevede Rusya kendi izlemiş olduğu politikaya Türkiye'nin de dahil olmasını aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası konumda da kendinin yanında olmasını beklemektedir. Buna bağlı olarak Türkiye ve Rusya arasında yeni model bir ilişki kurulması hedeflenmektedir.

3.4.6. Suriye Sorunu ve Mülteciler

Türkiye, Suriye'de yaşanan krizde sınır ülkeyle olan komşuluğundan dolayı en çok etkilenen ülke olmuştur. Esad yönetimi ve Muhaliflerin kanlı çatışmasında yüz binlerce Suriyeli hayatını kaybetmiş, kalan vatandaşlarda ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu krizde, Rusya ve İran Esad yönetimini desteklerken, ABD ve Türkiye politikalarında farklılıklar yaşamış olsa da Esad'ın yönetimden düşürülmesini desteklemişlerdir.²⁰⁶ Suriyeli vatandaşlar ülkelerinden göç ederken sınır komşusu olan Türkiye'ye sığınmış bazı vatandaşlarsa Avrupa'ya gitmek istemişlerdir. Türkiye bu durumda mevcut göç stratejisinin dışına çıkmış ve ekonomik anlamda zarar görmüştür. Fakat, Türkiye'nin bu tutumu dünya barışının temelleri için ümit vaat edebilir. Türkiye insani duygularla mültecilere kapılarını açmış ve Türkiye'nin bazı illerinde Suriyeliler için kamplar kurmuştur. Türkiye bu konuda sadece Avrupa'ya değil dünyaya örnek teşkil etmiştir. AB mültecilerin göçü konusunda sert ve keskin bir tavır sergilemiştir. Avrupa İnsan Hakları kendine yakışır bir tavır sergilemesi gerekmektedir. Sınır konusunda izlediği sert ve keskin politika Avrupa İnsan Haklarının amacı ile örtüşmemektedir. Yaşanan bu göçler ülkelerin iç ve dış politikalarını etkilemektedir. Eskiden Türkiye göç konusunu bir suç olarak baz alırdı ancak günümüze bakıldığında geçmişteki bu tutumundan tamamen vazgeçtiğini söyleyebiliriz.²⁰⁷

²⁰⁶MEHMET KARLI,,RIZA KURTDARCAN,,"Bleda, Suriye Krizinin hukuki boyutları, ILSA, International LawStudents Association,"Galatasaray Üniversitesi,2012

²⁰⁷Uluslararası Kitlesel Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler, 1.Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu,Polis Akademisi Yayınları, Kasım,2016

Dünya gündemi, Suriye'deki savaşı ve mültecileri konuşmaktadır. Fakat, bu konuda daha çok konuşmak yerine somut politikalar geliştirerek çözümler üretmeye çalışmaları gerekmektedir. Dünya ülkeleri birbirinden bağımsız çözümler üretiyor olsalar da bu konuda ayrı değil birlikte yol almaları gerekmektedir.²⁰⁸ Birleşmiş Milletler bu konuda tamamen Türkiye'yi yalnız bırakmıştır. Ve Türkiye Suriye'den gelen mülteci sorunlarıyla tek başına mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu adaletsizliğe rağmen Türkiye, mültecilere toplumsal ve devlet düzeyinde yardımlarda bulunmuştur. Türkiye'ye yaklaşık olarak üç milyondan fazla Suriyeli göç etmiştir. Bu rakamda kadın erkek eşit dağılım gösteriyor olsa da yaş aralıklarında ciddi eşitsizlik yaşanmaktadır.²⁰⁹ Suriye'den Türkiye'ye göç edenlerin yaş aralığı çoğunlukla 18 yaş altında olduğu bilinmektedir. Bu durumda bu çocukların eğitim, sağlık gibi daha fazla harcamalara neden olacağından Türkiye'ye dezavantajları oldukça fazladır.²¹⁰ Suriye'de savaşın başlamasının ardından göç eden vatandaşlar Türkiye sınırına geldiklerinde karmaşıklıklara yol açmış ve yerleşim yerlerinde ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye, son yıllarda sınırda güvenlik kontrollerini arttırmış, ön kayıt, kimlik edindirme ve sağlık kontrolleri noktaları geliştirmiştir.²¹¹ Türkiye oluşan göç dalgasına hazırlıksız yakalanmış olsa da kısa zaman içinde alternatifler üretmek gerekli önlemleri almıştır. Mültecilerin Türkiye'ye göç etmesi hukuksal işlemleri de beraberinde getirdi. İlk olarak kimlik tespitiyle bu süreç başlamıştır. Türkiye'de mülteciler bir suç işlediğinde veya bir suça maruz kaldıkları durumlarda kimlik tespitleri yapılamadığı için mağduriyet yaşamışlardır. Bu bağlamda, bir şeyler yapmak güçleşmektedir. Mülteci kampları yetersiz kaldığından genelde sokaklarda olan sığınmacıları tespit etme işleri daha da zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede Suriyeli sığınmacıların kimlik tespitlerinin yapılması ve ülke içinde kontrollerinin daha kolay sağlanması mümkün olacaktır. Türkiye'de mültecilerle ilgili yaşanan sorunlardan bir diğeri ise kaçakçılık konusudur. Türkiye'den Avrupa'ya gitmek isteyen sığınmacılar güvenli donanımı olmayan imkanlar yaratarak kaçmak istemektedirler. Bunlardan biri deniz üzerinden Avrupa'ya gitmek isteyen sığınmacıların 10 kişilik botlara daha fazla insan sığdırmaya çalışarak güvensiz yolculuklarıdır. Deniz yolunu tercih edenlerin Yunanistan tarafından

²⁰⁸ a.g.e., Kasım, 2016,

²⁰⁹ a.g.e., Kasım, 2016,

²¹⁰ a.g.e., Kasım, 2016,

²¹¹ a.g.e., Kasım, 2016,

ambargosuyla karşılaştıklarını söyleyebiliriz. Bu bağlamda sığınmacıların ölümlerine neden olduğu bilinmektedir. Türkiye’de insan kaçakçılığı konusunda hukuki boşlukların olduğunu söyleyebiliriz. Suriyeli vatandaşların Türkiye’de yaşamış oldukları bir diğer hukuki sorun ise ahlak suçlarıyla ilgilidir. Suriye’de küçük yaşta evlilik yasal görünse de Türkiye’de bu durum aksi durumdadır. Türkiye’de 15 yaşından küçük kişilerin cinsel bir duruma maruz kalmaları kanunlarda mağduriyet olarak geçmektedir. Sığınmacı kadınların fuhuşa zorlanması veya karışması durumları Türkiye’de ciddi bir sorundur. Bu bağlamda, sığınmacı kadınların fuhuş yapması mağduriyet sayılmalı ve yer temin eden veya fuhuşa aracılık eden kişilerin cezalandırılması gerekmektedir. Türkiye’de son zamanlarda yaşanan faili meçhul cinayetlerin daha çok kimliği belirlenmemiş sığınmacılardan olması dikkat çekmektedir.²¹²Türkiye, Suriyelilere yönelik çalışmalar başlatmıştır. Yaklaşık olarak 10 ilde Geçici Barınma Merkezleri kurulmuştur. Geçici barınma hizmetleri daha çok sınıra yakın güney bölgesindeki illerde kurulduğunu söyleyebiliriz. Bu barınma merkezleri; sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve barınma hizmetlerini kapsamaktadır. Tüm hizmetlerin sorumluluğu AFAD’a bırakılmıştır. Bu çerçevede, sığınmacıların kayıt hizmetleri Göç İdaresine, sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı sorumlu tutulmuştur. Fakat, 2015 yılında AFAD ve Sağlık Bakanlığının yapmış olduğu anlaşmaya göre sığınmacılar sağlık hizmeti konusunda aynı Türkiye vatandaşı gibi sorumlu olacaktırlar.²¹³

Sonuç olarak Türkiye sığınmacılar konusunda elinden geleni yapmıştır. Barınma, eğitim, sağlık gibi hizmetlerini karşılamıştır. Bu çerçevede Türkiye’nin yaptığı gibi göçmenleri ana unsur olarak görmek ve ona göre davranmak gerekmektedir.

3.4.7.Türkiye’nin Suriye Krizindeki Yalnızlığı

Türkiye, Suriyeli mülteciler için geçiş bir ülkedir. Bu bağlamda Türkiye Suriyeli sığınmacılara insani olarak birçok konuda yardım etmiştir. Fakat, devlet hazinesinin bütçesi bir yere kadar yeterli olmuştur. Devlet hazinesinin sığınmacılarla ilgili bütçesine

²¹²Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler, 1.Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu, Polis Akademisi Yayınları, Kasım,2016

²¹³a.g.e.,Kasım,2016,

sivil toplum kuruluşlarının bağışları eklenmiş olsa da yine de yeterli olamamıştır. Bu konuda Türkiye'ye uluslararası toplumlardan minimum düzeyde destek gelmiştir.

Türkiye ile AB arasında 2015 yılında sığınmacılarla ilgili bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşma gereği AB, sığınmacılarda kullanılmak üzere bir bütçe ayırmış ve bu bütçeyi ödemeyi taahhüt etmiştir. Fakat AB bütçenin yarısı kadar bir ödeme yapmıştır. Birleşmiş Milletler bu konuda Türkiye'nin yanında olmuştur. Ancak, Birleşmiş Milletlere Avrupa'dan destek gelmeyince fon sıkıntısı yaşamış ve Türkiye'ye yeteri kadar yardımcı olamamıştır. Fakat buna bağlı olarak Birleşmiş Milletler sığınmacı çocuklarla ilgili önemli projeler geliştirmiştir. Birleşmiş Milletler sığınmacılarla ilgili bir takım çözüm önerileri geliştirmiştir. Birincisi, ülkelerine dönme hayaliyle göç eden sığınmacıların ülkelerine dönmesi gerektiği, ikincisi reel entegrasyon ve son olarak üçüncü ise başka ülkelere yerleştirme planlarıdır.²¹⁴

Türkiye'de yaklaşık olarak sayıları 3 milyondan fazla sığınmacı vardır. Bunların bazıları ülke nüfusuna kayıtlı bazıları ise kayıtlı değildir. Diğer ülkelere sığınmacı gönderme kotası 27.000'dir. Türkiye'de bulunan sığınmacı sayısına bakılırsa gerçekçi olmayan bir durum söz konusudur. Bu çerçevede mülteci sorununun çözümden oldukça uzak ve yanılgıdan ibaret olduğunu görebiliriz.²¹⁵

SONUÇ

ABD ve Rusya'nın Suriye üzerinde Büyük Ortadoğu projesi olarak bir takım politikaları olmuştur. Bu politikaların sınır komşusu olan Türkiye'ye etkileri bulunmaktadır. Suriye'de iki ülke arasında global güç olma hedefleri Türkiye'yi etnik, kültürel, siyasi ve dış politika anlamında nasıl etkilediği bu bağlamda ABD ve Rusya'nın Suriye politikalarına ilişkin Türkiye'nin tutumu incelenmektedir.

Özelde bu tez global güç olmak isteyen devletlerin Suriye politikaları olsa da genelde esasen ABD ile Rusya'nın Suriye politikası ve Türkiye'ye etkilerini içermektedir. Bu çerçevede, Türkiye- ABD ilişkileri, ABD- Suriye ilişkileri, ABD'nin Ortadoğu projesi

²¹⁴Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler, 1.Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu, Polis Akademisi Yayınları, Kasım,2016

²¹⁵Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler, 1.Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu, Polis Akademisi Yayınları, Kasım,2016

ve Suriye politikası, ABD'nin dış politikası Ortadoğu'nun jeopolitik konumu, Rusya-Suriye ilişkileri, Rusya'nın Ortadoğu projesi ve Suriye politikası, bunlara ek olarak Türkiye'nin sınır komşusu Suriye'de gerçekleşen krizle, Ortadoğu'da global güç olmaya çalışan lider ülkeler ABD ve Rusya'ya karşı tutumları geniş anlamda irdelenmiştir.

Ortadoğu, Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar büyük güçlerin ilgi odağı olmuştur. Coğrafi konumu, jeopolitik yapısı ve zengin kaynaklarıyla tüm dikkatleri üzerine çekmiştir. Büyük güçler Ortadoğu'daki zenginliğe ulaşabilmek için Ortadoğu bölgesinde bir takım politikalar izlemiştir. Nitekim, bu zenginliğe ulaşabilmenin yolu Ortadoğu bölgesinde konum olarak en iyi yere sahip olan Suriye'den geçmektedir. ABD ve Rusya Soğuk Savaş döneminde de Ortadoğu bölgesindeki Suriye'de etkin kalmak istemişlerdir. ABD ve Suriye arasındaki ilişkiye bakıldığında geçmişten günümüze kadar çıkar çatışmaları ve anlaşmazlıklarla geçtiğini görebiliriz. Soğuk Savaş döneminde batı blokunda ABD, doğu blokunda Suriye bulunmuştur. ABD ile Suriye geçmişten günümüze düşman kamplarda yer almıştır. ABD, kendi halkına karşı terör girişimlerinde bulunulmasının faili olarak, Hamas, Hizbullah ve İslami cihad örgütlerini sorumlu tutmuştur. Bu örgütler İsrail karşıtıdır. ABD'nin İsrail yanlısı olduğu bilindiğinden adı geçen örgütler ve bu örgütlere destek verdiğini düşündüğü Suriye'ye düşmanca bir tavır sergilemektedir. Suriye, ABD'nin takındığı bu tavrı bildiğinden Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin dağılmasından sonra doğu blokunda kurulan Rusya Federasyonu ile ittifak olmuştur. Rusya, Suriye üzerinde ABD'nin aksine bir tavır sergilemiş ve Suriye üzerinde etkin bir rol oynamıştır. Bu bağlamda Suriye, ülkesinde bulunan petrol rezervlerinin ve enerji kaynaklarının gelecek dönemlerde araştırılması hakkını Rusya'ya vermiştir. Böylelikle Rusya, Suriye üzerinde ve Ortadoğu bölgesinde kendini etkin kılmıştır. 2011 yılında Mısır ve Tunus bölgesinde bir ayaklanma gerçekleşmiştir. 'Arap Baharı' denilen bu ayaklanma Suriye bölgesine de sıçramıştır. Suriye'de bulunan Esad yönetimi ve Sünni Muhalifler arasında çatışmalar başlamıştır. İlk olarak muhaliflerin yürüyüşü ile başlayan bu ayaklanmanın fitilini, Esad yönetiminin halka askeri güç uygulaması ateşlemiştir. Bu bağlamda, 2011 yılı Suriye'de bir iç savaşın başlangıcı olmuştur. Suriye'deki iç savaşın başlaması ülkede global güç olmaya çalışan ABD ve Rusya'yı, sınır komşusu olan Türkiye'yi oldukça etkilemiştir. Esad yönetiminin muhaliflere uyguladığı sert politikaya çıkarları çatışan ABD kesinlikle

karşı çıkmaktadır. Türkiye, halka karşı yapılan bu zulme ve uygulanan sert politikanın ölümlere neden olmasından oldukça rahatsızlık duymuştur ve yönetimin düşürülmesini desteklemiştir. Rusya ise her anlamda yanında bulunduğu Suriye’de hem yönetime hem de muhaliflere ılımlı yaklaşmıştır. Rusya’nın ikili oynamasının nedeni; Esad yönetiminin düşürülme ihtimaline karşın muhaliflerin yönetime gelecek olmasıyla halen ülke üzerindeki etkinliğini koruyabilmektir. Türkiye bu duruma ne kadar karşı çıkıyor olsa da ekonomik, kültürel ve siyasi anlamda arayı düzelttiği Rusya ile tekrar ilişkilerinin bozulmaması adına son zamanlarda Esad yönetimine ılımlı bakmaya başlamıştır.

Suriye’deki Esad yönetiminin ve muhaliflerin çatışması bitecek gibi görünmemektedir. 2011 yılında Mısır ve Tunus ayaklanmasının ardından kriz Suriye’ye sıçramış ve Suriye’deki iç kriz hala çözümlenememiştir. Ne Esad yönetimi ne muhalifler bu savaştan galibiyetle ayrılmayacaklardır. Nitekim, ikisi arasındaki bu savaş devam ettikçe daha fazla ölüme ve daha fazla ülkeyi terk etmelere neden olacaktır. Suriye’deki iç savaşın devam etmesi lider ülkelerin karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır. ABD, Rusya gibi ülkelerin Suriye’de etkin rol olma hedefleri ne Suriye’deki iç savaşı bitirebilecek ne de göçmen sorununa çözüm olabilecek niteliktedir. Global güç olma hedefi belirleyen ülkelerin bu çabaları devam ettikçe kendi çıkarları doğrultusunda Esad yönetiminin vahşetine göz yumdukça krizin azalması beklenmemelidir. Suriye’deki iç savaş tamamen bitebilir mi bilinmez fakat en azından minimum hale getirilebilir. Bu bağlamda yönetim ve muhalifler arasında bir ateşkes sağlanması gerekmektedir. Fakat bu durum iki tarafın geri adım atmamasından dolayı oldukça güç bir durumdur. Ateşkesin sağlanabilmesi için üçüncü bir parti kurulabilir. Kurulan bu parti tamamen tarafsız ve adil olmalıdır. Bu kurulacak olan üçüncü parti ile birlikte ülkede bir seçime gidilmelidir. Seçim baskı veya zorbalıkla değil Suriye’de kalan vatandaşın inisiyatifinde yapılmalıdır. Seçim sonucuna göre yeni geçici bir anayasal düzen sağlanmalıdır. Bu düzen sayesinde Suriye’deki iç savaş bir nebze de olsa azaltılabilir. Bu çerçevede, ülkedeki güvenliğin güçlendirilmesi ve daha adaletli bir sistemin temellerinin atılması hedeflenebilir. Suriye’deki hedeflenecek olan yeni yapılanma elbette ki kolay olmayacaktır. Yıllardır devam eden bir savaş var ve bu savaş yüz binlerce ölüme, çoğu kişinin de ülkelerini terk etmelerine neden olmuştur.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Suriye iç krizi ile ilgili bir çözüm bulmalıdır. Dışarıdan seyirci olmak veya olayları kınamak hiçbir şekilde yeterli olmamıştır. Somut bir şekilde ciddi çabalar sarf edilmelidir. Suriye üzerinden Ortadoğu'ya hakim olma çabaları devam eden ABD- Rusya-Türkiye üçlemi hedeflerini askıya almak zorundalar. Nitekim kimsenin geri adım atmayışı, herkesin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi sadece Suriye'deki krize değil daha farklı krizlere neden olacaktır. Liderlerin bölgesel güç olma savaşı daha fazla ölüme ve daha fazla mülteci sorunlarına neden olmaktadır. Suriye'ye sınır komşusu olan Türkiye insani açıdan ülkeyi terk eden mültecilere yardımlarda bulunmaktadır. Fakat, bu konuda Avrupa tarafından oldukça yalnız bırakılmıştır. Bu bağlamda, Suriye iç krizinin en büyük etkisi Türkiye'ye olmuştur. Siyasi ve ekonomik anlamda Türkiye en çok etkilenen ülke olmuştur. Türkiye Esad rejiminin katliamlarına kesinlikle karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Rusya ile ilişkilerini sıcak tutmak adına Esad yönetiminin vahşetine ortak olmamalı ve göz yummamalıdır. En çok Suriye'de bölgesel güç olmak isteyen ABD ve Rusya, Esad rejimine karşı ittifak haline gelmelidirler. Bu ittifaklık durumunun gerçekleşmesiyle birlikte Esad yönetimi düşürülmelidir. Global güç olma savaşında ortak kararlar verilmelidir. Tek yönlü bir politika izlemek yerine çok yönlü ve daha çok işbirliğine dayanan bir politika izlenmelidir.

Ayrıca bölgede söz sahibi büyük devletlerin sadece Esad yönetiminin düşürülmesi veya desteklenmesi adına farklı grupları desteklemeleri bölgede istikrardan çok karmaşaya neden olmaktadır. Bölgede istikrarın sağlanmasının temelleri, güçlü devletlerin kendi politikalarına en uygun gördükleri grupları desteklemekten vazgeçmelerinde ve demokratik bir yönetim kurulması konusunda birbirleriyle anlaşma yoluna gitmelerinde yatmaktadır. Şuan bölgede hakim olan tablo bu olasılıktan çok uzak olsa da, Türkiye bu görevi üstlenmeli; Rusya ve ABD'yi Suriye'yi paylaşılacak bir pasta olarak görmekten vazgeçmeleri konusunda ikna etmeye çalışmalıdır. Bu sayede ülkemiz dünyaya Ortadoğu da demokrasinin savunucusu olduğunu bir kez daha gösterebilir ve bölgede söz sahibi olabilir.

Alternatif olarak başarılması zor gibi görünse de Türkiye, Esad rejiminin düşmesini beklemek yerine Esad yönetimiyle Suriye vatandaşlarının çıkarlarını gözeterek ciddi bir barış pazarlığına oturmasıyla içinde bulunulan savaşı en azından minimum düzeye indirmesi mümkün görünmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin, Suriye ile sınır

komşuluğu göz önünde bulundurulursa savaşa girmeyi istemeyecektir. Nitekim, olası bir savaş durumunda Türkiye'nin dış politikası ve ekonomik durumu oldukça etkilenecektir.

Yukarıda belirtmiş olduğum olası senaryolar Suriye'deki savaşı tamamen bitirebilir nitelikte olmasa bile en azından barış sürecinin temellerini atabilecek ya da Suriye'deki iç krizi asgari seviyeye indirebilecek durumlardır.

KAYNAKÇA

- Arı,Tayyar; **Irak, İnan, ABD ve Petrol**, Alfa Yayınları, 2007.
- Adıbelli, Barış; **Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ yayınları, 2012.
- Ayhan, Veysel; "**Arap Baharının ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi.**" **Middle Eastern Analysis/ Ortadoğu Analiz** 3.36. 2011
- Armanoğlu, Fahir; "**20.yy Siyasi Tarihi**", Türkiye İş Bankası Yayınları, 1987
- Aras, Bülent, Akpınar Pınar; **Türkiye Dış Politikasında Davutoğlu Dönemi:2009 Değerlendirmesi**", 2010.
- Burhanettin Duran, Kemal İnat ve Muhittin Ataman; **Türk Dış Politikası Yıllığı**, 2009.
- Başlamış, Cenk; **Gorbaçov'dan Putin'e Rusya'nın Sırları**, İzmir, 2016.
- BBC**, Suriye'deki ;Tesis muhtemelen nükleer reaktördü, Mayıs 2014.
- Bal, İdris ; "**Ortadoğu'da İstikrarsızlığa Yol Açan Faktörler ve PKK'nın Katkısı**", **21. Yüzyıl Eşliğinde Türk Dış Politikası**, Ankara, Alfa Yay., 2001,
- Bal, İdris; **Mülakatlarla Türk Dış Politikası**, Ankara, USAK Yayınları, 2010,
- Bostanoğlu, Burcu; **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.
- Bilgin, Faruk; **Büyük Ortadoğu Projesi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.
- Broning, M.; **Şam, Kahire Değil!**, Foreign Affairs, 2011
- Chase, Robert, **Emilly Hilland Paul Kennedy," Pivotal Statesand U.S. Strategy"**,
- Dursunoğlu, Alptekin ve Eren, İsa; **Suriye'de Vekalet Savaşı**, İstanbul, Önsöz Yayıncılık, 2014,
- Dedeoğlu, Beril; **Orta Doğu üzerine notlar**, 2002.
- Evcioğlu, Kemal; **Amerika Birleşik Devletlerinin Büyük Ortadoğu Projesi: Alfa-Kaos-Omega-Tapınak**. Umay, 2005.
- Ersegül Ünüvar Kara, "**Bop ve Rusya Federasyonu**", **Bop; Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler**, Tasam Yayınları, 2006.
- Foreign Affairs**,Vol:75 No:1, January/February, 1996.
- Günel, Altuğ; **Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye**, **National Defense** 119, 1999.
- Gunter, M.Michael; "**The US-Turkish Alliance in Diasarry**", **World Affairs**, Vol.167, No.3, Huntingon, 1996.
- Has, Kerim; **Türkiye-Rusya ilişkileri ekseninde Suriye Krizi**, Ankara, 2012.

- Inozemtsev, Vladislav, “**The Limits of Catching Up Development Model**”, Sep., 2002.
- Korkmaz, Yusuf; **İran Suriye Bölgesel İttifakı ve Arap Baharı Sürecine Yansıması, İstanbul, Matbuat Yayınları, 2015.**
- Kaya, Erdem; **ABD-Suriye İlişkileri: Beklentiler ve Muhtemel Gelişmeler, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2010.**
- Kaynak, Mahir ve Gürses, Emin; **Büyük Ortadoğu Projesi**, Timaş Yayınları, 2006.
- Kemaloğlu, İlyas; **Rusya’nın Ortadoğu Politikası**, 2012.
- Kibaroğlu, Mustafa; **“Amerikan Ulusal Savunma Sistemi,” Avrasya Dosyası- Amerika Özel**, 2000.
- Kaba, Ali; **“Suriye Krizi Bağlamında Rusya’nın Suriye’ye Bakışı”.**
- Karlı, Mehmet ve Kurtdarcan Rıza; **Bleda, Suriye Krizinin hukuki boyutları, ILSA, International Law Students Association, Galatasaray Üniveristesi, 2012.**
- Karabulut, Bilal; **Karadeniz’den Orta Doğu’ya Uzanan bir Dış Politika**, sayı:15, 2007.
- Leverett, Flynt; **Inheriting Syria: Bashar’s Trial by Fire**, 1. Edition, Washington D.C.: Brokings Institution, 2005.
- Okumuş, Eylem; **Ortadoğu ve IŞİD Gerçeği**, İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları, 2015,
- Oran, Baskın; **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, İstanbul, İletişim Yay., Cilt 1, 1. Baskı, 2001,
- Oran, Baskın; **Türk dış Politikası, cilt.1**, 2001.
- Oytun, Orhun; **“Suriye’nin Lübnan’daki Varlığı Sona mı Eriyor?”**, Stratejik Analiz, Cilt 5.
- Özdağ, Ümit; **Türk Ordusunun PKK Operasyonları**, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2007.
- Pehlivanoglu, Ömer; **Ortadoğu ve Türkiye**, İstanbul, Kastaş Yay., 2004.
- Roi, Yaavoc; **From Encroachment to Involvement A Documenary Study of Soviet Policy in the Middle East**, 1974.
- Sağlam, Zafer; **Türkiye-ABD İlişkilerinde Suriye Boyutu. Güvenlik Stratejileri Dergisi S.3.** 2006.
- Sarıkaya, Burak; **Suriye İç Savaşı Perspektifinde Geçmişten günümüze Rusya-Suriye ilişkileri**, 2015.

- Sargı, İslam; **Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye'nin Irak, İran ve Suriye ile ilişkileri**, 2002.
- Syria arms imports surge, most provided by Russia**, Reuters, 2012
- Şen Sabahattin; **Su Sorunu Türkiye ve Ortadoğu**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1993.
- Tekek, Murat; **“Arap Baharı ve Nedenleri”**, TUIÇ Akademi, 2012.
- Turhan, Alper; **Türkiye Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri ve Arap Baharı Süreci**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2012.
- Turan, İlter; **Bilgesam, Türk-Rus İlişkileri**, Raporno:5,
- Türkman, Fusun; **Kırılğanİttifaktan Model Ortaklığa - Türkiye ABD İlişkileri**, TimaşYayınları, İstanbul, 2012.
- TUZİKOV A.R. ; **Osnovi Geopolitiki**, Moskova, 2004.
- Uygur, H.; **İran ve Arap Baharı**, Seta Analiz, 2012.
- Uluslararası Kitlemel Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler**, 1.Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu, Polis Akademisi Yayınları, Kasım,2016.
- Varol, Muharrem; **Tarihsel Perspektifte Orta Doğu'da ABD politikaları**, 2006.
- Yılmaz, Salih; **Rusya Neden Suriye'de**,Ankara,2016.
- Yavuz, Turan; **Çuvallayan İttifak**, Destek Yayınları, Ankara. 2006.
- Yazıcı, Amine; **“Rusya'nın Suriye Politikası”**, Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler, SDE Analiz, Haziran 2014.
- William HALE; **Türk Dış Politikası 1774-2000**, İstanbul, Mozaik Yayınları, 2003.
- Zinn, Howard; **Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi, 2005.

MAKALELER

-Altan ÇETİN, “Değişmeyen Düzenin Değişen Aktörleri: Suriye Olayına Tarihi Yapılardan Bakmak”, www.tasam.org , 02.07.2012.

-Atilla SANDIKLI, Ali SEMİN, “BÜTÜN BOYUTLARIYLA SURIYE KRİZİ VE TÜRKİYE”, www.bilgesam.org.

-Avrasya Dosyası, Rusya Özel, Kış Cilt 6 sayı.4, s.95-106.

-Divided They Stand: The Syrian Opposition, V:1, No:3, 2006.

-Bilgesam Analiz, Rusya'nın Suriye Stratejisi ve orta Doğu'da Değişen Güç Dengeleri, Rusya, no:1255, 2015.

-İlter TÜRKMEN, “TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI”, www.bilesam.org.

-Nejat TARAKÇI, “Suriye Sorunu Nasıl Çözülür?”, www.tasam.org , Ocak, 2014.

-Ortadoğu Analiz,c.5, s.55, 2013.

-Rusya'nın artan bölgesel etkisi ve Türkiye, 2016 Ortadoğu Analiz, Cilt:4, sayı 44, 2012.

-Selma KALAYCIOĞLU, “Yine Suriye Yine Savaş Rüzgârları”, www.tasam.org, 02.10.2012.

-Salih AKYÜREK, Cengiz YILMAZ, “SURIYE SORUNU VE TÜRK DIŞ POLİTİKASINA TOPLUMSAL BAKIŞ”, www.bilgesam.org.

İNTERNET KAYNAKLARI

-<http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-ve-nedenleri/> Erişim Tarihi: 27.06.2017

-<http://orsam.org.tr/orsam/DPAnaliz/13242?dil=tr/> Erişim Tarihi:27.11.2017

- <https://www.setav.org/tag/suriye-ulusal-konseyi/> /Erişim Tarihi: 21.09.2017

- <http://online.wsj.com/article/> Erişim Tarihi:14.09.2017

- http://www.syria-news.com/readnews.php?sy_seq=131477 Erişim Tarihi: 21.09.2017

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mehmet ALKAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Konak/1989

Eğitim Durumu

Lisans Eğitimi : İşletme
Yüksek Lisans Eğitimi : Uluslararası İlişkiler
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetler : -

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : Türk Silahlı Kuvvetleri

İletişim

E-Posta Adresi : mehmet4058@yahoo.com

EK:3

	<p>ABD İLE RUSYA'NIN SURIYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ</p> <p>MEHMET ALKAN</p>	<p>T.C. UFUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI</p> <p>ABD İLE RUSYA'NIN SURIYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ</p> <p>Yüksek Lisans Tezi</p> <p>MEHMET ALKAN</p>
--	---	---

	2018	Ankara, 2018
--	------	--------------